

Rakennukset kertovat

Jesse Kitinoja

Rakennukset kertovat

– Ajan & paikan tarinat
arkkitehtuurin tarkastelussa

Tiivistelmä

Jesse Kitinoja: Rakennukset kertovat – Ajan & paikan tarinat arkkitehtuurin tarkastelussa
Tampereen yliopisto
Arkkitehtuurin tutkinto-ohjelma
Diplomityö
Elokuu 2020

Arkkitehtuurin kokeminen on moniulotteinen ilmiö, jota voidaan kuvata kokonaisvaltaisesti vain runollisilla menetelmillä: enemmän taiteen kuin tieteen keinoin. Arkkitehtuurin kantamien merkitysten, sen kielellisen luonteen, taiteellisen ulottuvuuden ja arkkitehtuurikokemuksen subjektiivisuuden vuoksi tarinat ovat luonteva näkökulma arkkitehtuurin tarkasteluun.

Metaforisessa lähestymistavassani elollistan rakennuksen tarinan kertojaksi ja ymmärrän arkkitehtuurikokemuksen tapahtumana, jossa ihminen lukee rakennuksen ja sen osien välittämiä tarinoita. Tarkastelemalla näitä kertomuksia, voidaan jäsentää arkkitehtuurin moniulotteista luonnetta ja selittää nykyarkkitehtuurin kriisiä; runsaasti erilaisia merkityksiä kantavat iäkkäät rakennukset puhuttelevat ihmistä ja saavat hänet viihtymään, kun taas merkityssisällöltään ohut nykyarkkitehtuuri koetaan usein hengettömäksi ja kylmäksi.

Rakennukset kertovat ihmiselle tarinoita ajasta ja paikasta eli ilmentävät ajan kulumista ja kuvastavat syntypaikkaansa sekä -ajankohtaansa. Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössä tukee ihmisen henkistä hyvinvointia, sillä rakentamisen avulla loputon aika ja ääretön tila saavat ihmiselle käsitettävän muodon, kun maailma hahmottuu tälle eriluonteisina paikkoina ja ajan kuluminen on havaittavissa elinympäristössämme.

Nykyarkkitehtuuri ei ilmennä aikaa ja paikkaa kuten ennen: rakennukset eivät kerro enää ajan ja paikan tarinoita eivätkä tarjoa meille tärkeitä kokemuksia pysyvyydestä ja jatkuvuudesta, luo paikan tunnetta tai ilmennä ajan kulumista. Ajattoman ja paikattoman nykyarkkitehtuurin parissa käsityksemme todellisuudesta jää jäsentymättömäksi ja maailma näyttää meille vaikeaselkoisena sekä merkityksettömänä.

Ihmisen vääristynyt suhde ympäristöä kohtaan ja kadotettu yhteys sekä menneeseen että tulevaan ovat syitä nykyarkkitehtuurin kriisiin. Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössämme voi kuitenkin auttaa ihmistä löytämään terveemmän suhteen todellisuutta kohtaan, sillä tuntemukset luontoon ja ajalliseen jatkumoon kuulumisesta tarjoavat yksilölle vaikuttavia ja merkityksellisiä kokemuksia, joiden myötä ihminen voi havahtua elämään sekä ympäristöä, että historiaa kunnioittavalla tavalla.

Merkityksiltään pirstaleisessa ja vaikeaselkoisessa nykymaailmassa *aika ja paikka* eli luonto, rakennettu ympäristömme, oman aikamme ilmiöt sekä ajan kulumisen osana ihmisyyttä ovat harvoja yhteisesti jaettuja asioita, minkä vuoksi uutta henkeä arkkitehtuurille voidaan etsiä ajan ja paikan tarinoista. Kun arkkitehti luovassa työskentelyssään asettaa rakennusten kertomat tarinat suunnittelua ohjaavaksi tekijöiksi, tulee hän kyseenalaistaneeksi omat vakiintuneet ajattelutapansa ja tulevan käyttäjän kokemus nousee suunnittelun keskiöön. Murtumia yksiulotteiseen tekniseen rakentamiseen syntyy, kun rakennuksista luetut ajan ja paikan tarinat tarjoavat ihmiselle vaikuttavia kokemuksia luonnon, näyttävän arkkitehtuurin sekä ajallisen syvyyden parissa ja merkityksellistä tunnetta kotiseutuun, maailmaan sekä ajanjatkumoon kuulumisesta.

Havainnollistan ajan ja paikan tarinoinhin perustuvaa lähestymistapaa pienimittakaavaisella luonnossuunnitelmalla, jossa tutkin Tampereen Kalevankankaalla sijaitsevan joutomaan ja siellä toimivan kaupunkiviljelmän potentiaalia.

Avainsanat: Arkkitehtuuri, Arkkitehtuurikokemus, tarinat, merkitykset, aika, paikka
Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Abstract

Jesse Kitinoja: Buildings tell – Stories of time and place in architecture

Tampereen University

Architecture

Master's thesis

August 2020

An architectural experience is a multidimensional phenomenon, which can be wholly understood with poetic methods rather than scientific ways. Because of the meanings that architecture carries, its linguistic character, artistic dimension and subjectivity of architectural experience, stories are suitable point of view for studying it.

In my metaphorical approach I personify buildings into a storytellers and understand architectural experience as a happening in which human reads stories told by building and its elements. By examining stories that buildings tell us, we can understand architectures multidimensional character and also explain why people are fascinated by old buildings: they carry rich meanings while contemporary architecture is often viewed as cold and soulless because of its meaninglessness.

Buildings tell stories about time and place: they reflect passing of time and represent their birthplace and -time. The occurrence of time and place in our built environment supports human's mental wellbeing because architecture gives understandable shape to endless time and infinite space. This happens when buildings make places of different character and give time a visible form for example with their patina.

One reason for the crisis of contemporary architecture is timelessness and placelessness of new buildings. Contemporary architecture does not represent time and place as buildings used to: they do not tell us stories of time and place nor give us feeling of belonging to world, home nor continuum of time. Our built environment does not serve

any more meaningful experiences of stability and continuity of the world to us. When surrounded by timeless and placeless architecture our picture of the reality is left unstructured and world seems obscure, insecure and meaningless.

Human's unhealthy relationship with nature together with lost connection to the past and to the future are reasons for the crisis of contemporary architecture. The occurrence of time and place in built environment can help humans find healthier relationship to a reality. Powerful experiences in a beautiful nature or in an ancient building can lead to a strong feeling of belonging to the nature and to the continuum of time, which can cause human to live more respectful towards environment and history.

In a fragmented and obscure contemporary world, *the time and place* or nature, the built environment, phenomena of our time and the passing of time as a part of humanity are few shared things between all humans. Therefore, new spirit for architecture can be searched from the stories of time and place. When stories are set for the aim of a creative process, architects question their old-established ways of thinking and the experience of users rises into the core of the design process. Fractures into a one-dimensional, technical and over-rationalized architecture are born when stories of time and place told by buildings serve us a meaningful experiences and thus a feeling of belonging to the home, to the world and to the continuum of time.

I demonstrate my approach by presenting small-scale draft design which examines potential of an urban farming activity in a fascinating place at Kalevankangas ridge in Tampere.

Keywords: Architecture, Architectural experience, stories, meanings, time, place
The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck.

Alkusanat

Diplomityölleni alkusysäyksen antoi arkkitehtuurin, taiteen sekä ylipäättään elämän saralla minua kovasti inspiroinut Suomen Rooman-instituutin Grand Tour 2017 -kurssi. Ikuisen kaupungin paahteisilla kaduilla, arkkitehtuurin merkkiteoksia skissaillessani, heräsivät ensimmäiset aikaan, paikkaan, merkityksiin ja rakennusten henkeen liittyvät pohdintani samoin kuin kiinnostukseni arkkitehtuurin teoriaa ja filosofiaa kohtaan. Neljännen opiskeluvuoteni keväällä keskustelin Pekka Passinmäen kanssa ensimmäisistä diplomityöajatuksistani. Pian tuon jälkeen ystäväni Markuksen kanssa käydystä keskustelusta jäi mieleeni tarinoiden ja arkkitehtuurin yhteys. Viidentenä opiskeluvuoteni kirjoitin Rakennussuunnittelun jatkokurssilla *Rakennuksen tarina* -esseen ja Arkkitehtuurin teoria -kurssilla *Rakennus tarinana* -esseen, joissa ensimmäistä kertaa sanoitin näkemyksiäni arkkitehtuurin tarinallisuuden avulla.

Diplomityöprosessini oli lopulta pitkä ja antoisa, välillä haastavakin tutkimusmatka, jonka lävitse lapsekkaat innostuksen puuskat auttoivat minua jaksamaan. Prosessin aikana opin valtavasti ja löysin vastauksia itseäni kiinnostaviin kysymyksiin. Lopullinen työ onkin jonkinlainen yhteenveto kaikesta tähän asti oppimastani, jonka jälkeen on hyvä jatkaa vasta alussa olevaa matkaani arkkitehtuurin parissa.

Kiitos Pekka Passinmäelle erinomaisista kursseista ja kannustavasta ohjauksesta. Pekan erityinen taito päästä nopeasti sisään toisen ajatuksiin ja sanoittaa ne vielä tätä itseä paremmin oli korvaamaton apu työstäessäni pohdintojani. Kiitos myös Jenni Poutaselle työn ohjauksesta sekä innostavista rakennussuunnittelun kursseista, joilla monet tämän työn ajatukset saivat alkunsa.

Kiitos Kalevanharjun yhteisöviljelmän aktiiveille hyvästä keskustelusta sekä mielenkiinnosta työtäni kohtaan.

Kiitos jokaiselle junassa, retkellä, terassilla, juhlassa, rakennuksessa tai paikassa kohtaamalleni tuntemattomalle, jonka kanssa olen saanut käydä mielenkiintoisia keskusteluja arkkitehtuurista. Tällaiset satunnaiset kohtaamiset ovat innostaneet ajattelemaan ja haastaneet omia näkemyksiäni. Koti, kaupunki ja rakennettu ympäristö tuntuvat yhdistävän ihmisiä hyvin merkityksellisellä tavalla.

Kiitos kaikille opiskelijatovereilleni ja ystävilleni, jotka ovat tehneet kuluneista vuosista ikimuistoisia – erityisesti Lauralla, Vilelle, Eetulle ja Vernalle työni sisällön ja kieliasun kommentoimisesta, Leolle avusta pienoismallin kanssa sekä Mikalle ilmakuvista. Kiitos (ja anteeksi) myös Markukselle keskustelusta, josta sain työlleni otsikon.

Kiitos perheelleni vuosien mittaisesta kärsivällisestä tuesta ja kannustuksesta opinnoissani sekä isoäidilleni, jonka utelut valmistumiseni ajankohdasta olivat suuri motivaation lähde. Kiitos kaikesta myös muille isovanhemmilleni; luulen, että lapsuuden mummoloiden kiehtovat tilat sekä mieleen painuneet tunnelmat ovat yksi syy tämän työn syntymiselle.

Tampereella, 16. elokuuta 2020
Jesse Kitinoja

Sisällys

Lukijalle s. 1

OSA I

Arkkitehtuuri & tarinat

Luku I – Arkkitehtuurin moniulotteinen luonne s. 9

Luku II – Arkkitehtuurin tarinallisuus s. 35

OSA II

Rakennukset kertovat tarinoita ajasta & paikasta

Luku III – Ajan & paikan tarinoiden merkitys ihmiselle s. 57

Luku IV – Ajaton & paikaton nykyarkkitehtuuri ei puhuttele ihmisen henkistä puolta s. 77

Luku V – Ajasta & paikasta uutta henkeä arkkitehtuuriin s. 101

OSA III

Ajan & paikan tarinat suunnittelussa

Luku VI -Paikkalähtöisellä suunnittelulla kohti aitoa ajankuvaa s.143

Lopuksi s. 194

Lähteet s. 196

Lukijalle

Nykyaikana arkkitehtuurilla ei ole yhtä selkeää teoriaa tai tyyli-suuntausta, jonka näkemyksien varaan arkkitehti voisi perustaa työskentelynsä. Siksi tietopohja, josta käsin arkkitehti kohtaa jokaisen suunnittelutehtävänsä, on hyvin moniulotteinen. Tämä arkkitehdin suunnittelunäkemyks kehittyi koulutuksen myötä ja työkokemuksen karttuessa; suuri osa siitä kertyi aivan vaivihkaa luentojen, projektien, lukemisen, keskustelujen, matkustamisen, kritiikkilaisuuksien ja yhteiskunnan seuraamisen myötä. Alalla yleisesti vallitsevat käsitykset, käytännöt, trendit ja diskurssit opitaan lähes huomaamatta ja samalla kehittyvät tulevan arkkitehdin omat mieltymykset, arvot ja työskentelytavat. Diplomityötään pohtiva arkkitehtiopiskelija katsookin maailmaa aivan erilaisten lasien lävitse kuin opintojensa alkuvaiheessa.

Koulutus valmistaa arkkitehtiopiskelijaa käytännön suunnittelutyöhön. Tulevan arkkitehdin suunnittelunäkemyks syntyy käytännönläheisesti tekemisen kautta, mutta oman oppimisen, työskentelytapojen ja arvojen pohtimiselle ei jää juuri aikaa. Tiukasta opintoputkesta on helppo ajautua hektiseen työelämään toteuttamaan markkinatalouden intressejä. Muuttuva maailma tarvitsee kuitenkin ajattelevia arkkitehteja, joilla on

valmiudet argumentoida ja vaikuttaa sekä suunnitella viihtyisiä ja kestäviä elinympäristöjä. Tähän kyetäkseen tulee arkkitehdin pysähtyä pohtimaan myös omia työskentelytapojaan sekä arvojaan suunnittelijana.

Sen sijaan että esittelisin diplomityössäni jo oppimaani, halusin käyttää opintojeni viimeisen työn itseni kehittämiseen. Tavallisesti arkkitehtuurin opinnoissa työskentely alkaa esimerkiksi paikan, sen olosuhteiden, tilaohjelman ja rakennuksen tulevien käyttäjien analysoinnilla. Diplomityössäni otan ensin askeleen taaksepäin ja tarkastelen niitä laseja, joiden lävitse itse näen arkkitehtuurin. Työssäni rakennan lähestymistapaa, jolla sanoittaa pohdintojani ja kohdata suunnittelutehtävät – sekä tämän työn sovellutusosuudessa että mahdollisesti myös tulevaisuudessa urallani.

Diplomityöprosessini tavoitteena on ennen kaikkea saavuttaa jäsentyneempi kuva omasta suunnittelijaminästäni. *Rakennukset kertovat* -otsikon alla jatkokehitan opintojeni aikana syntyneitä pohdintoja ja näkemyksiä. Työssäni ymmärrän arkkitehtuurin kokemisen tapahtumana, jossa ihminen lukee rakennuksesta erilaisia tarinoita. Metaforisella lähestymistavalla pyrin löytämään vastauksia itseä pitkään kiinnostaneisiin kysymyksiin koskien esimerkiksi nykyarkkitehtuurin hengettömyyttä.

Nykyarkkitehtuurin kriisin tarkastelu ja lähestymistapani houkuttelivat mittavankin lähdeaineiston käyttöön, mutta diplomityön laajuuden puitteissa pääpaino kohdistuu kuitenkin omiin pohdintoihini, joita tuen muutamilla ajatuksiini merkittävästi vaikuttaneilla kirjoituksilla. Kirjallisuuden pohjalta pyrin erityisesti perustelevaan miksi käyttämäni näkökulman kaltainen – jopa runollinen – arkkitehtuurin tarkastelu, alan käytännönläheisyydestä huolimatta, on luontevaa sekä tarpeellista.

Työni ensimmäisessä luvussa pohdin arkkitehtuurin olemusta sekä esittelen minut aiheen äärelle johdattaneita kysymyksiä. Arkkitehtuurin teoria -kurssilla kirjoittamassani esseessä *Rakennus tarinana* tarkastelin erilaisia lähestymistapoja, joiden avulla ymmärtää arkkitehtuurin moniulotteista luonnetta. Nämä pohdinnat loivat pohjan diplomityölleni ja kyseisen esseen laajennettu versio muodostaakin työni ensimmäisen luvun.

Kirkastettuani oman työskentelyni luonnetta – perehtymällä ensin muiden kirjoittajien ajatuksiin ja erilaisiin näkökulmiin – rakennan työni toisessa luvussa oman lähestymistapani, jolla tarkastella rakennusten kokemista ja nykyarkkitehtuurin kriisiä.

Työni toisessa osassa syvennyn tärkeimmäksi kokemaani löydökseen: kuvaan miten rakennukset kertovat erilaisia tarinoita ajasta ja paikasta. Erityisesti tarkastelen uusista ja vanhoista rakennuksista luettujen tarinoiden eroja, joiden uskon selittävän osaltaan nykyarkkitehtuurin kriisiä. Toisen osan lopussa esitän myös mitä tarinoiden näkökulmasta voitaisiin tehdä toisin, jotta syntyisi viihtyisämpää ja merkityksellisemmäksi koettua arkkitehtuuria.

Työni kolmannessa osassa esittelen luonnossuunnitelman, jossa tutkin Tampereen Kalevankankaalla sijaitsevan joutomaan ja siellä toimivan kaupunkiviljelmän potentiaalia. Suunnitelmaosuudessa havainnollistan yhden pienimittakaavaisen esimerkin keinoin, miten esittämäni ajatukset ja arvot voivat ilmetä arkkitehdin työskentelyssä. Pyrkimyksenäni on osoittaa kuinka hyödyllinen taiteellinen ja pohdiskeleva lähestymistapa voi suunnittelussa olla: miten tarinoiden näkökulma tuki luovaa prosessia ja kuinka aika ja paikka antoivat lähtökohdat kiinnostavan arkkitehtuurin synnylle.

Osa diplomityössäni esitetyistä ajatuksista on itsestäänselvyyksiä, joiden parissa jokainen arkkitehti toimii jatkuvasti. Uskon kuitenkin, että omaa suunnittelua ohjaavien tekijöiden jäsentely auttaa tuomaan ne kiinteämmäksi osaksi suunnitteluprosessia – tavalla, jota työelämä tai kurssiaikataulutkaan harvoin sallivat. Tavoitteenani ei ole luoda tieteellisesti uskottavaa käsitteistöä arkkitehtuurin tarkasteluun tai yleispätevää suunnittelumetodia, vaan vahvistaa omaa suunnittelunäkemystäni ja samalla osoittaa kuinka arkkitehdin monialaisessa ammatissa on yhä tilaa sekä tarvetta luovuudelle ja pohdiskelulle. Diplomityö on myös henkilökohtainen kannanottoni nykyarkkitehtuurin kriisiin, joten erityisesti omat näkemykseni esitän poleemisessa sävyssä – välillä asioita kärjistäenkin.

OSA I

Arkkitehtuuri & tarinat

Tässä osassa

Johdanto

Moniulotteinen ja merkityksiä kantava arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin teoretisointi

Arkkitehtuuri kielenä

Kokemuksellinen arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin taiteellinen ulottuvuus

Ihminen & tarinat

Arkkitehtuuri & tarinat

Tarinallisuus arkkitehtuurin tarkastelussa

Tarinallisuuden tarjoamia näkökulmia arkkitehtuuriin

Yhteenveto

Miten mitata viihtymistä tai kauneutta?

Kuinka suunnitella koti pelkän rakennuksen sijaan?

Miksi monet uudet rakennukset tuntuvat meistä hengettömiltä...?

...kun taas vanhat vaatimattomat maatalousrakennukset vetoavat meihin selittämättömällä juurevuudellaan? (Kuva 1)

LUKU I

Arkkitehtuurin moniulotteinen luonne

Johdanto

A rkkitehtuurin kokemiseen sekä suunnitteluun liittyvät kysymykset ovat vaivanneet mieltäni opintojeni aikana ja saaneet minut pohtimaan rakennusten henkeä ja merkityssisältöä. Arkkitehtuuri voi aiheuttaa meissä voimakkaitakin tunnereaktioita, joita emme pysty täysin selittämään pelkkiin aistehimme vedoten ja parhaimmillaan rakennukset saavatkin meidät viihtymään, nauttimaan, ihmettelemään tai hiljentymään. Arkkitehtuurin muodot, materiaalit, rakenteet ja detaljit kantavat näkyvän maailman ulkopuolisia merkityksiä, jotka saattavat vaikuttaa meihin selittämättömillä tavoilla: joillain rakennuksilla tuntuu olevan oma henkensä, joka saa meidät liikuttumaan tilan kauneudesta, palauttaa mieleemme unohdetun muiston lapsuudesta tai tarjoaa meille yhteyden jumaliin. Miten rakennukselle syntyy tällainen henki?

Kuva 1: Peltomaisemaa Taivassalossa. Vanhat maatalousrakennukset vetoavat meihin selittämättömällä juurevuudellaan.¹

---

¹ Kaikki kuvat ovat tekijän ottamia, ellei toisin mainita.

Rakennusten merkitysisällön pohtimiseen minut on myös ajanut yhteiskunnallisellakin tasolla jatkuvasti toistuva uuden ja vanhan arkkitehtuurin vastakkainasettelu; sekä itse käymissäni keskusteluissa että mediassa erityisesti rakennusalan ammattikentän ulkopuoliset ihmiset arvottavat vanhat rakennukset usein nykyaikaisia paremmiksi. Ääriesimerkki vanhan arkkitehtuurin ihannoinnista löytyy Facebookista. Arkkitehtuurikapina-ryhmässä Suomen uudisrakentamista luonnehditaan tylyksi, rumaksi ja heikkolaatuiseksi. Ryhmän tavoitteena on palauttaa klassinen kauneus, kestävä perinnerakentaminen ja ihmiskeskeinen käyttökelpoisuus rakentamiseen. Korjausliikkeenä ryhmä vaatii rakennettavaksi esimerkiksi uusklassistisia rakennuksia. Yleisesti ihminen tuntuu aina tavoittelevan kehitystä ja haluavan sitä uusinta uutta, mutta mikä vanhoissa rakennuksissa sitten viehättää? Elävätkö nykyarkkitehdit harhaisina norsunluutorneissaan ymmärtämättä käyttäjien tarpeita, vai mistä oikeastaan on kyse?

Vanhojen tyyli-lajien ihannointi sekä sokea usko historian kopioimiseen ovat todisteita nykyarkkitehtuurin kriisistä. Vaikka arkkitehdit eivät tunnusta historismia ratkaisuksi, myöntää meistäkin valtaosa jonkin olevan vialla, kun täysin erilaiseen maailmaan syntyneet rakennukset puhuttelevat ihmisiä enemmän kuin oman aikamme tarpeisiin suunnitellut ja edistyneemmällä tekniikalla valmistetut vastineensa. Omien pohdintojeni lähtökohdana on ajatus, että nykyarkkitehtuurin kriisi johtuu suurten tarinoiden kuolemasta. Filosofoiden ja uskontojen aseman hiivuttua länsimaissa, meillä ei ole enää vahvaa kulttuurikontekstia eikä yhteisesti jaettua henkistä merkityserustaa, jonka pohjalta rakentaa². Sokea usko talouteen ja tekninen suhtautuminen todellisuutta kohtaan ovat korvanneet hengen ja merkityksen länsimaisen ihmisen elämässä. Rakennukset eivät enää saa merkitysisältöään esimerkiksi uskonnoista tai paikallisista perinteistä vaan heijastelevat aikamme kylmän rationaalista maailmankuvaa, minkä vuoksi uudet rakennukset koetaan usein hengettömiksi ja epäviihtyisiksi.

Koko arkkitehtuurin olemuksen tarkastelu on tarpeen sen kriisin ja edellä esitettyjen kysymysten pohdinnassa. Tarkastelemalla arkkitehtuurin moniulotteista luonnetta

---

² Passinmäki 2011, 171.

esimerkiksi sen oman teoriaperinteen, lähitieteiden tai filosofian näkökulmasta voidaan käsitellä abstraktejakin arkkitehtuurin kokemiseen liittyviä kysymyksiä. Tieteellisen tarkastelun ohella tärkeää on tunnustaa myös arkkitehtuurin taiteellinen ulottuvuus sekä rakennusten kokemisen subjektiivisuus.

Useat kirjoittajat ovat käsitelleet nykyarkkitehtuurin kriisiä ja tarjonneet selityksiä pohtimiini kysymyksiin. Arkkitehtuurista paljon kirjoittanut professori emeritus ja arkkitehti Juhani Pallasmaa selittää nykyarkkitehtuurin ongelmien johtuvan esimerkiksi moniaistisuuden ja käsin piirtämisen laiminlyönnistä suunnittelussa³. Yhdyskuntasuunnittelun professori emeritus Kaj Nyman taas kirjoittaa rakennusten kantamista merkityksistä ja ymmärtää arkkitehtuurin ihmisen kielenä, joka on muuttunut enemmän arkkitehtien kuin käyttäjiensä kieleksi⁴. Väitöskirjassaan filosofian lisensiaatti ja arkkitehti Pekka Passinmäki lähestyy arkkitehtuuria fenomenologian näkökulmasta ja kuvaa, kuinka nykyihmisen teknologinen suhtautuminen maailmaa kohtaan johtaa nykyarkkitehtuurin kriisiin⁵. Tähän ratkaisuksi Passinmäki esittää poeettista lähestymistapaa filosofi Martin Heideggerin kirjoitusten pohjalta. Sveitsiläinen arkkitehti Peter Zumthor taas kirjoittaa omista muistoistaan ja kokemuksistaan välttämättä kaikenlaista teoretisointia⁶. Hän pyrkii kehittämään omaa suunnitteluaan pohtimalla mikä häntä itseään tietyissä rakennuksissa viehättää. Esimerkiksi edellä esitetyt kirjoittajat ovat sanoittaneet onnistuneesti arkkitehtuurin moniulotteista luonnetta ja selittäneet nykyarkkitehtuurin hengettömyyden syitä. Olen kuitenkin jäänyt kaipaamaan ratkaisuja näihin ongelmiin. Kuinka tuoda ajatukset osaksi suunnitteluprosessia ja vastata ongelmiin lopulta konkreettisilla muodoilla?

Olen havainnut omissa pohdinnoissani, useiden kirjoittajien ajatuksissa, kuin myös arkisissa keskusteluissa tarinoiden yhteyden arkkitehtuuriin. Tätä yhteyttä hyödynnän minua kiinnostavien kysymysten tarkastelussa. Diplomityössäni tutkin

---

³ Pallasmaa 2014; Pallasmaa 2016; Pallasmaa 2017.

⁴ Nyman 2008.

⁵ Passinmäki 2011.

⁶ Zumthor 2017; Zumthor & Lending 2018.

nykyarkkitehtuurin merkitysisällön ongelmaa metaforisella lähestymistavalla, jossa tarkastelen rakennusten kertomia tarinoita. Näkökulmallani pyrin tavoittamaan arkkitehtuurin kokemuksellisuuteen liittyviä vaikeasti sanoitettavia ominaisuuksia. Työssäni tarkastelen miten ja millaisia tarinoita rakennukset meille kertovat, kuinka rakennuksista luetut tarinat vaikuttavat syntyvään arkkitehtuurikokemukseen ja miten tämän kaiken avulla voidaan selittää nykyarkkitehtuurin kriisiä.

Työni keskeinen väite on, että ihminen kokee merkitysisällöltään rikkaat eli runsaasti tarinoita kertovat rakennukset viihtyisiksi. Vanhoihin rakennuksiin varastoituneet merkitykset sekä ajan kuluttamat materiaalit kertovat monenlaisia tarinoita, minkä vuoksi vanha arkkitehtuuri usein kiehtoo ihmisiä. Uudella rakennuksella ei tällaista ajallista syvyyttä ole. Tämän lisäksi uudet rakennukset eivät enää ilmennä ajan kulumista tai kuvasta syntypaikkaansa tai -ajankohtaansa kuten ennen, minkä uskon olevan yksi keskeinen syy nykyarkkitehtuurin kriisille; kun rakennuksista puuttuvat ajan ja paikan tarinat, menettää arkkitehtuuri kykynsä puhutella henkistä puoltamme. Sen sijaan, että arkkitehtuuri toisi merkityksellisyyden tuntua elämäämme, muistuttavat hengettömässä nykyaajassa syntyneet rakennukset usein meitä maailmamme ongelmista.

Työni päämääränä on avata ja perustella edellä esitettyjä väitteitä. Pohdinnoissani nojaan omiin kokemuksiini sekä muutamiin omaan ajatteluuni merkittävästi vaikuttaneisiin kirjoittajiin. Työni jakautuu tutkimuskysymysten mukaisesti kolmeen osaan: 1. Miksi tarinat ovat luonteva näkökulma arkkitehtuurin tarkasteluun? 2. Miten ajan ja paikan tarinat selittävät nykyarkkitehtuurin kriisiä? 3. Miten ajan ja paikan tarinat toimivat lähestymistapana suunnittelussa? Metafora tarinoita kertovasta rakennuksesta toimii työn läpileikkaavana metodina.

Työni ensimmäisessä osassa kuvaan, miten olen päätenyt valitsemaani näkökulmaan ja esitän, miksi arkkitehtuurin tarkastelu rakennusten kertomien tarinoiden pohjalta on luontevaa sekä hyödyllistä. Aiheenvalintaani pohjustan esittelemällä omiin pohdintoihini vaikuttaneita näkökulmia ja ajatuksia. Kuvaan lyhyesti teoreettisen, kielellisen, fenomenologisen sekä taiteellisen lähestymistavan arkkitehtuurin tarkastelussa.

Pohdinnoissani erilaiset ajatukset johtavat lopulta omaan lähestymistapaani sitä perustellen (Kuva 2). Tarinallisen näkökulman lähtökohdat kuvaan toisessa luvussa.

Toisessa osassa pohdin, kuinka rakennusten kertomien tarinoiden pohjalta nykyarkkitehtuurin kriisiä voidaan selittää. Kuvaan, kuinka rakennettu ympäristö jäsentää ihmisen käsitystä todellisuudesta, sekä on yhteydessä yksilön henkisiin tarpeisiin, kuten kokemukseen oman elämän merkityksellisyydestä. Esitän, että uusien rakennusten epäonnistuminen tässä tehtävässä on keskeinen syy nykyarkkitehtuurin hengettömyydelle. Osan lopussa pohdin, voidaanko arkkitehtuurille löytää uutta henkeä kiinnittämällä huomio ajan ja paikan tarinoihin.

Kolmannessa osassa esitän, kuinka hyödynnän metaforista lähestymistapaani suunnitteluprosessissa. Luonnossuunnitelman tavoitteena on tuoda työn kahden ensimmäisen osan pohdinnat käytäntöön ja osoittaa, kuinka rakennusten kertomia tarinoita voidaan käyttää lähtökohtana, sekä päämääränä suunnittelussa. Pyrkimyksenä on osoittaa, että kiinnittämällä huomio ajan ja paikan tarinoihin suunnitteluratkaisuja tehtäessä, voidaan vaatimattomistakin lähtökohdista luoda viihtyisää ja kiinnostavaa arkkitehtuuria.

TEORIA ESSEE

Kuva 2: Arkkitehtuurin teoria kurssin esseen luonnostelua. Teoreettisen, kielellisen, fenomenologisen sekä taiteellisen lähestymistavan tarkastelu pohjustaa omaa rakennusten tarinallisuuteen perustuvaa näkökulmaani.

Moniulotteinen & merkityksiä kantava arkkitehtuuri

Arkkitehtuuri luo puitteita ihmisen elämälle ja toiminnalle. Se tarjoaa esimerkiksi suojaa säältä ja synnyttää tiloja kohtaamiselle, työskentelylle ja viihtymiselle. Näin arkkitehtuurin pääasiallinen lopputuote sijaitsee konkreettisina rakennuksina konkreettisisessa maailmassa. Tämän todellisuuden lainalaisuudet kuten painovoima, tekniikka, talous, rakennusmateriaalit, sääolosuhteet ja maaston muodot ohjaavat rakennuksen suunnittelua. Siksi monet arkkitehtuurin kysymykset ratkaistaankin esimerkiksi logiikan ja geometrian keinoin.

Arkkitehtuurilla on kuitenkin myös vaikeammin tavoitettava ulottuvuutensa: rakennukset tarjoavat meille konkreettista suojaa, mutta ne puhuttelevat myös henkistä puoltamme. Rakennus voi palauttaa mieleemme varhaisen lapsuusmuiston ja saada meidät tuntemaan olevamme kotona. Toinen rakennus taas tarjoaa meille henkisen yhteyden luontoon, esi-isiimme, paikalliseen kulttuuriin tai jumaliin. Rakennukset kantavat lukemattomasti tällaisia pelkän konkreettisen maailman ulkopuolella olevia merkityksiä, jotka lopulta jäsentävät ihmisyyttämme ja koko tapaamme olla maailmassa. Lopulta arkkitehtuurin kantamat merkitykset saattavat olla ihmisen henkiselle hyvinvoinnille yhtä tärkeitä kuin rakennusten tarjoama konkreettinen suoja on ihmisen fyysiselle hyvinvoinnille. Ovathan ihmiset esimerkiksi aina pyrkineet löytämään paikkansa maailmassa rakentamalla itselleen koteja, kyliä sekä kaupunkeja ja käsitelleet omaan olemassaoloonsa liittyviä kysymyksiä pystyttämällä pyhäkköjä, hautamonumentteja sekä kirkkoja (Kuva 3).

Juhani Pallasmaa tiivistää onnistuneesti arkkitehtuurin konkreettisen ja abstraktin luonteen yhteyden: “Arkkitehtuuri aineellistaa todellisuuden näkymättömiä ulottuvuuksia, muistoja ja mielikuvia. Arkkitehtuuri tähtää arkisen elämän tosiasioiden runollistamiseen.”⁷ Esa Piironisen *Arkkitehtuurista*-kokoelman muistakin sitaateista on helppo todeta arkkitehtuurin moniulotteinen luonne: arkkitehtien, filosofien ja muiden

---

⁷ Piironen 2006, 33.

Kuva 3: Kuusiston kirkon tapuli (1763). Ihminen käsittelee omaan olemassaoloonsa liittyviä kysymyksiä esimerkiksi rakentamalla.

ajattelijoiden lainauksissa toistuvat kodin kaipuu, vertaukset muihin taidemuotoihin, rakennuksen näkeminen aikansa kuvana sekä eksistentiaaliset kysymykset. Myös ajatus arkkitehtuurin kyvystä kantaa merkityksiä toistuu useamman kerran. Kokoelman pohdinnoissa modernismin iskulause saa uuden muodon, kun arkkitehti Reima Pietilä toteaa: ”Muoto seuraa merkitystä.”⁸ Asumiskoneajatusta taas päivittää japanilainen arkkitehti Arata Isozaki: ”Arkkitehtuuri on kone, joka tuottaa merkityksiä.”⁹ Näkemys rakennuksesta pelkkänä funktiona suorittava koneena on jätetty siis kauas taakse.

Pallasmaa nostaa ajattelussaan merkitysten välittämisen rakennusten yhdeksi funktioksi ja korostaa tämän tärkeyttä ihmiselle: ”Rakennukset ja kaupungit luovat horisontin ihmisen eksistentiaaliseen ehtojen ymmärtämiselle ja kohtaamiselle. Arkkitehtuuri – – ilmentää, välittää ja heijastaa merkityksiä. Jokaisen rakennuksen perimmäinen merkitys on arkkitehtuurin ulkopuolella; sen kautta tietoisuus suuntautuu takaisin maailmaan ja kohti omaa minuuttamme ja olemassaolon tunnettamme. Merkityksellinen arkkitehtuuri saa meidät kokemaan itsemme kokonaisina kehollisina ja henkisinä olentoina.”¹⁰

Kun puhun työssäni merkityksellisestä arkkitehtuurista, tarkoitan toisaalta arkkitehtuuria, joka kantaa erilaisia merkityksiä: rakennus tai sen osa voidaan nähdä merkinä eli asiana, joka viittaa toiseen asiaan, kuten ristinmuotoinen kirkko viittaa uskontoon tai kasvia esittävä ornamentti viittaa elävään vastineeseensa. Toisaalta merkityksellisellä arkkitehtuurilla tarkoitan myös rakentamista, joka on merkityksellistä siinä mielessä, että sillä on ihmiselle väliä – arkkitehtuuria, joka tuntuu tärkeältä ja saa myös maailman ja yksilön oman elämän tuntumaan tärkeältä sekä tarkoitukselliselta. Tämä monitulkintaisuus sopii näkökulmaani koska uskon, että juuri merkitysten kantaminen tekee rakennuksista merkityksellisiä myös ihmiselle: meitä kiehtovien rakennusten selittämätön henki syntyy niiden rikkaasta merkitysisällöstä.

---

⁸ Piironen 2006, 29.

⁹ Piironen 2006, 47.

¹⁰ Pallasmaa 2016, 12.

Rakennusten laadulliset ominaisuudet ja kantamat merkitykset johtavat siihen, etteivät luvut, kuvat tai sanatkaan usein riitä kuvaamaan arkkitehtuurin moniulotteista luonnetta. Suunnittelua ja jo arkkitehtuurista keskustelemistakin vaikeuttaa se, että rakennusten kokeminen on aina subjektiivista: jokainen tarkastelee rakennettua ympäristöä omien kokemusten, tietojen, tunteiden ja mieltymysten pohjalta. Arkkitehtuuri on myös erityislaatuinen taidemuoto sillä ihmiset eivät voi valita altistuvatko sille vai eivät. Koska rakennukset ovat erottamaton osa elämäämme, on selvää, että arkkitehtuuri herättää tunteita ja keskustelua. Kun ammattilaistenkin on vaikea sanoittaa rakennusten laadullisia ominaisuuksia, on ymmärrettävää, että arkkitehtuurikeskustelu skandaalihakuisessa mediassa ja internetin keskustelupalstoilla on välillä kaoottista. Arkkitehtuurikeskustelun kehittäminen on tärkeää, sillä parhaimmillaan avoin ajatustenvaihto auttaa suunnittelemaan viihtyisämpää ympäristöä kaikille. Arkkitehtuurin moniulotteisen luonteen pohtiminen on arvokasta esimerkiksi tämän keskustelun kehittämiseksi.

Arkkitehtuurin teoretisointi

Vaikka arkkitehtuuri onkin valtaosin hyvin käytännönläheistä ja konkreettisiin lopputuloksiin tähtäävää toimintaa, on myös teoriolla tärkeä roolinsa siinä. Eräässä teoriapainotteisessa diplomityöseminaarissa rakennussuunnittelun professori Fernando Nieto totesikin terveen praktiikan tarvitsevan aina teoriaa pohjakseen. Arkkitehtuurin teoria ei kuitenkaan ole yksiselitteinen asia, sillä arkkitehtuurilla ei ole varsinaista tieteen pätevyyttä – kenties juuri moniulotteisen luonteensa vuoksi. Näin asian ainakin näkee Juhani Pallasmaa: vaikka moni häntä varmasti luonnehtisikin yhdeksi tämän hetken merkittävämmäksi arkkitehtuuriteoreetikoksi, ei Pallasmaa itse miellä kirjoittavansa arkkitehtuurin teoriaa, vaan toteaa ettei arkkitehtuurilla hänen mielestään ole omaa yhtenäistä teoriaa sen monialaisuuden ja ristiriitaisuuden vuoksi¹¹.

---

¹¹ Pallasmaa 2014, 10.

Arkkitehtuurin teoriaperinne koostuu hyvin erilaisista teksteistä, joista osa on hyvinkin kaukana tieteellisestä kirjoittamisesta. Oli arkkitehtien yleisesti tunnustamilla teksteillä sitten tieteen pätevyyttä tai ei, on kirjoitusten merkitys arkkitehtuurille kiistaton. Monet lyhyetkin manifestit ovat vaikuttaneet suuresti siihen, miten ja millaisia rakennuksia arkkitehdit suunnittelevat. Esimerkiksi Adolf Loosin *Ornamentti on rikos*, Walter Gropiuksen *Bauhaus-manifesti* sekä Le Corbusierin *Kohti uutta arkkitehtuuria* antoivat aikoinaan vahvat suuntaviivat tulevien vuosikymmenten arkkitehtuurille. Ilman näitä modernismin esitaistelijoita tämän päivän arkkitehtuuri saattaisi näyttää kovin erilaiselta.

Arkkitehtuuri on monialaista toimintaa, minkä vuoksi tieteellistä otetta sen tarkasteluun on haettukin luontevasti lähitieteistä kuten ympäristötieteistä, sosiologiasta, psykologiasta sekä filosofiasta. Viittaapa Juhani Pallasmaakin esseissään esimerkiksi antropologian, kielitieteiden ja neurotieteiden näkemyksiin ¹². Arkkitehtuurissa teorioiden ja käytännön suhde on kuitenkin haasteellinen. Vaikean kielensä vuoksi monet teoriat sellaisenaan jäävät opiskelijoiden ja arkkitehtien käsityskyvyn ulkopuolelle. Kun uutuusarvoa tavoitteleva tutkimus tuo arkkitehtuurin teorian kentälle jatkuvasti uusia ajatuksia, ovat monet teoriat vain pienen joukon käsitettävissä eivätkä palvele mitenkään käytäntöä ¹³. Miten arkkitehti voisi onnistuneemmin hyödyntää teorioita käytännön suunnittelutyössään?

Arkkitehtuurin omasta teoriaperinteestä käsin sekä lähitieteisiin nojaten voidaan tutkia ja selittää monia arkkitehtuurin ilmiöitä, mutta kun aletaan tarkastelemaan moniaistista sekä subjektiivista arkkitehtuurikokemusta, rakennusten kantamia merkityksiä ja arkkitehtuurin eksistentiaalista ulottuvuutta, on aika kääntyä filosofian puoleen.

---

¹² Pallasmaa 2014, 11.

¹³ Davies 2011, 7-9.

Arkkitehtuuri kielenä

Kirjassaan *Thinking about architecture* arkkitehtuurin teorian professori Colin Davies kertoo, kuinka 1960-luvulta eteenpäin arkkitehtuurin teorian asema alkoi nousta käytännönläheisen modernismin hiipuesssa. Uudesta filosofisemmasta lähestymistavasta voitiin erottaa kaksi selkeää päähaaraa: fenomenologinen lähestymistapa sekä ajatus arkkitehtuurista kielenä.¹⁴ Davies kuvaa kuinka arkkitehtuuri kykenee välittämään erilaisia merkityksiä ja näin kertomaan jopa tarinoita ihmisen elämästä sekä olemisesta maailmassa. Hän sanoo arkkitehtuurin kyvyn välittää merkityksiä ja kertoa tarinoita, johtavan siihen, että arkkitehtuuri voidaan ymmärtää kielenä tai ainakin sen kaltaisena ilmiönä. Yksinkertaisimmillaan Davies sanoo tämän ilmenevän, kun rakennukset kertovat meille käyttötarkoituksestaan: rakennus viestii meille ulkomuodollaan ja me tulkitsemme sen vaikkapa taloksi tai rautatieasemaksi (Kuva 4).¹⁵

Kielen näkökulmasta arkkitehtuurin kriisiä tarkastelee esimerkiksi Kaj Nyman. Hänen ajattelullaan on vahva evolutiivinen tausta. Nyman näkee ihmisen kielellisenä olentona ja eläimenä, joka ainoana lajina rakentaa itse omaa ekologiaansa. Kirjassaan *Arkkitehtuurin kadotettu kieli* hänen ajattelunsa lähtökohtana on, että esineet kuvastavat jotain toimintaa. Esimerkiksi ovi kuvastaa tilasta toiseen kulkemista¹⁶. Nyman sanoo ihmisen viihtyvän lukiessaan esineistä – eli rakennuksista ja niiden osista – itselleen mielekästä toimintaa ja omia pyrkimyksiään. Yksittäisten toimintojen lisäksi hän kertoo arkkitehtuurin kuvastavan myös luontosuhdettamme: kun rakennus kertoo yhteydestämme luontoon, tunnemme olevamme sopusoinnussa ympäristön kanssa.¹⁷ Selvää on, ettei nykyrakentamisessa tällainen usein toteudu. Nykyarkkitehtuurin kriisiä Nyman selittää myös kuvaamalla, kuinka arkkitehtuuri on muuttunut enemmän suunnittelijoidensa kuin käyttäjiensä kieleksi; käytännöllisyyden sijaan rakennukset noudattavat ammattikunnan

---

¹⁴ Davies 2011, 6.

¹⁵ Davies 2011, 24.

¹⁶ Nyman 2008, 37.

¹⁷ Nyman 2008, 109.

Kuva 4: Torinon rautatieasema (Alessandro Mazzeo, Italia 1868). Rakennus viestii meille ulkomuodolla ja me tulkitsemme sen esimerkiksi rautatieasemaksi.

sisäisiä käsityksiä hyvästä mausta, jolloin rakennuksista tulee toisia arkkitehteja varten laadittua kuvataidetta¹⁸.

Arkkitehtuurista ja merkityksistä Nyman toteaa: ”Arkkitehtuuri kantaa merkityksiä lukemattomilla eri tavoilla katedraalin kosmologiasta aina siihen oman talon porraskiven halkeamaan, joka muistuttaa lapsuudesta.” Nyman sanoo ihmisen tarvitsevan tällaista runoutta elämänsä.¹⁹ Myös Davies tunnustaa arkkitehtuurin mahdollisuuden runollisuuteen. Kielen näkökulmasta hän selittää tämän johtuvan siitä, että arkkitehtuurilla – kuten sanoilla – on ensisijaisen merkityksensä eli denotaation lisäksi toissijaisia kokijan antamia lisämerkityksiä eli konnotaatioita, jotka kumpuavat yksilön omista tunteista, kokemuksista ja kulttuuritaustasta. Ensisijaisiin merkityksiin verrattuna konnotaatiot ovat luonteeltaan abstraktimpia. Esimerkiksi rautatieaseman saamia lisämerkityksiä voivat olla matkustaminen, nopeus, ylellisyys tai jäähyväiset.²⁰ Rakennusten saamien konnotaatioiden myötä arkinenkin ympäristömme tulee erilaisten tunteiden värittämäksi – tarjoten jopa runollisia kokemuksia. Suunnittelijan näkökulmasta tätä ajatusta jatkaa riemukkaasti Ludwig Mies van der Rohe: ”Arkkitehtuuri on kieli, jossa on kieliopin kaltaiset säännöt. Sitä voi käyttää kuin normaalia arkiproosaa, mutta oikein taitavasta voi tulla runoilija.”²¹

Manierismin, Post-modernismin ja joistain nykyajankin rakennuksista on luettavissa arkkitehtuurin kieliopilla leikkittely esimerkiksi kaksoismerkitysten, itseviittauksen tai ironian muodossa. Esimerkiksi arkkitehtuurin historiasta lainattujen aiheiden muuntelu ja yhdistely on arkkitehtuurin tutulla kielellä pelaamista. Kun suunnittelussa arkkitehtuurin kielioppia haastetaan näin, todistetaan sen kielellinen luonne. Ja onhan myös dekonstruktivistisen arkkitehtuurin lähtökohtana esimerkiksi kielen vakiintuneita käsityksiä purkanut ja tekstien itseviittauksista tutkinut dekonstruktion menetelmä, joka on peräisin kirjallisuuden tutkimuksesta. Kielen käsitteiden käytön sijaan Davies sanoo

---

¹⁸ Nyman 2008, 9; 55.

¹⁹ Nyman 2008, 122.

²⁰ Davies 2011, 25.

²¹ Piironen 2006, 81.

kielen näkökulman todellisen voiman olevan kuitenkin yksinkertaisemmassa ymmärryksessä: Arkkitehtuurin merkitykset ovat, puhumamme kielen tavoin, yhteisesti jaettuja ja perinteeseen nojaavia²².

Kokemuksellinen arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin moniaistisuudesta paljon kirjoittanut Juhani Pallasmaa toteaa aistiemme ja mielemme olevan aina yhteydessä toisiinsa, mikä johtaa subjektiiviseen maailman kokemiseen: ”Aistit eivät välitä spesifejä ja objektiivisiksi luokiteltavia havaintoja, koska havaitseminen on aina luova hahmottamisen, merkityksen antamisen ja kontekstiin liittämisen tapahtuma.”²³ Ainoa maailma, jonka ihminen voi siis kokea suoraan on kehomme ja mielemme subjektiivinen maailma. Tämän vuoksi arkkitehtuurin objektiivinen tutkiminen teorioiden pohjalta on haastavaa ja jopa epämielikästä. Osumampaa näkökulmaa arkkitehtuurin kokemuksen tarkasteluun on tarjonnut fenomenologia eli kokemusmaailmaamme tutkiva filosofian haara.

Ihmiskeho ja -kokemus vaikuttavat syvästi siihen, millaiseksi vaikka yhden huoneen arkkitehtuuri muodostuu, siksi fenomenologian näkökulmasta voidaan niinkin tavalliset asiat kuin ovet ja ikkunat nähdä pelkän funktionensa lisäksi myös ihmiskehon ja -kokemuksen symboleina²⁴. Tämänkaltaisen ajattelun Colin Davies nimeää toiseksi suureksi päähaaraksi arkkitehtuurin tarkastelussa. Fenomenologian nousuun liittyi olennaisesti ranskalaisen filosofin Gaston Bachelardin vuonna 1958 julkaistun teoksen *The Poetics of space*n suosio arkkitehtien keskuudessa.²⁵ Pohdinnoissaan Bachelard tuli siihen tulokseen, etteivät tieteen metodit kykene tavoittamaan elettyä inhimillistä todellisuutta – siihen tarvitaan runollista lähestymistapaa²⁶. Kirjassaan Bachelard kuvaa

---

²² Davies 2011, 33-38.

²³ Pallasmaa 2014, 22.

²⁴ Davies 2011, 67-68.

²⁵ Davies 2011, 6.

²⁶ Pallasmaa 2014, 35,

perinteisen ranskalaisen kaupunkitalon fenomenologisen analyysin. Bachelard näkee talon ihmiskokemuksen mallina, kotina niin keholle kuin mielelle ja erityisesti paikkana, jossa uneksia suojassa. Rationaalisen ajattelun Bachelard liittää talon ullakolle päivänvaloon funktionaalisen muodon ja paljaiden rakenteiden luo, kun taas ihmismielen pelot, alitajunnan ja irrationaalisuuden hän yhdistää talon pimeään kellariin. Davies sanoo tällaisen assosioinnin olevan tutumpaa kirjallisuuden tai runouden yhteydessä, mutta koska ihmismieli luo tällaisia yhteyksiä myös rakennuksille, toteaa hän arkkitehdin – kuinka rationaalinen sitten ikinä onkaan – olevan aina tekemisissä myös tilan runollisuuden kanssa.²⁷

Filosofi Martin Heidegger on teksteissään käsitellyt runouden ja teknologian suhdetta. Puhuessaan runoudesta tai poetiikasta hän ei tarkoita tiettyä kirjallisuuden lajia vaan erityistä olemisen tapaa, jonka luova ihminen ottaa ympäröivää todellisuutta kohtaan. Tällaista ihmisen ja maailman yhteyttä hän käsittelee esimerkiksi esseessään *Rakentaa asua ajatella*. Esseessä Heidegger kutsuu ihmisen maailmassa olemista asumiseksi.²⁸ Heidegger sanoo asumisen edeltävän rakentamista, millä hän tarkoittaa, että voimme rakentaa vasta kun osaamme olla oikealla tavalla maailmassa.²⁹ Tällaista lähestymistapaa käsittelee esimerkiksi Pekka Passinmäki väitöskirjassaan *Arkkitehtuurin uusi poetiikka*. Passinmäen ajattelussa suurten tarinoiden kuolema sekä ihmisen teknologinen suhtautuminen luontoa kohtaan ovat johtaneet merkitysköyhään arkkitehtuuriin ja nykyihmisen kodittomuuden tunteeseen. Passinmäki tutkii muun muassa Heideggerin kirjoitusten pohjalta mahdollisuutta löytää vastaanottavaisempi asenne luontoa kohtaan. Tällaisen eksistentiaalisen muutoksen hän näkee potentiaalisena ratkaisuna nykyarkkitehtuurin kriisiin.³⁰ Oikeanlaisella lähestymistavalla luonto, sekä rakennettu ympäristö – uskontojen ja filosofioiden sijaan – voivat tarjota uutta merkitysperstusta arkkitehtuurille. Passinmäen poeettisessa lähestymistavassa huomio kiinnittyy erityisesti

---

²⁷ Davies 2011, 67-68.

²⁸ Passinmäki 2011, 63-66.

²⁹ Passinmäki 2011, 74.

³⁰ Passinmäki 2011, 1-3.

rakenteisiin ja materiaaleihin, kuten Alvar Aallon ja Peter Zumthorin töissä (Kuva 5).³¹ Passinmäki näkee kyseisten arkkitehtien tavoittaneen työssään Heideggerin esittämän lähestymistavan.

Esseessään *Taimen ja tunturipuro* Aalto kuvaa kuinka kohdatessaan monimutkaisen ”probleemisikermän” hän hylkää kaiken logiikan ja lähestyy ratkaisua piirtämällä vain vaistonsa varassa. Heideggerin käsitteet soveltuvat Aallon työskentelymetodin kuvaamiseen: pyrkiessään arkkitehtonisen ongelmavyöhydin ratkaisuun naiiveilla piirustuksilla Aalto hylkää laskelmoivan ajattelun ja siirtyy mietiskelevään ajatteluun.³² Zumthorin työskentely taas muistuttaa kovasti Heideggerin käsitettä *esiintuominen*. Zumthorin näkemyksen mukaan jokaisella hyvin tehdyllä esineellä on tarkoituksenmukainen ennalta määritetty muoto jo luonnostaan. Suunnitellessaan Zumthor kyseleekin itseltään mikä on se muoto, joksi tämä talo, tässä paikassa, haluaa tulla? Tällaisessa esiintuomisessa ihminen omalla toiminnallaan tuo näkyväksi sen mitä luonto ei kykene itse luomaan.³³ Zumthor tunnustaakin Heideggerin vaikuttaneen omaan suunnittelutyöhönsä ja viittaa häneen myös omissa kirjoituksissaan.

Fenomenologisessa lähestymistavassa ja kielen näkökulmassa on paljon samankaltaisuuksia. Ne molemmat tarkastelevat arkkitehtuuria moniulotteisena merkityksiä kantavana ilmiönä, sekä tunnustavat sen runollisen luonteen. Sekä kielen, että fenomenologian näkökulmista nimetään myös samanlaisia ongelmia ja nykyarkkitehtuurin kriisin aiheuttajia kuten tulevan käyttäjän laiminlyönti suunnittelussa, ihmisen vääristynyt luontosuhde sekä teknistaloudellisten vaikuttimien ylivalta rakennusprosessissa. Arkkitehtuurin filosofisen tarkastelun ongelmat ovat samankaltaiset kuin teoreettisen: filosofiat jäävät usein kauas käytännöstä ja ovat vain pienen joukon käsitettävissä. Miten arkkitehtuurin filosofinen tarkastelu voisi tuottaa lopulta onnistuneita suunnitteluratkaisuja eli rakennuksen tulevalle käyttäjällekkin näyttäytyvää lisäarvoa?

---

³¹ Passinmäki 2011, 171.

³² Aalto 1948, 7-10; Passinmäki 2011, 89-90.

³³ Zumthor 2017, 78-79; Passinmäki 2011, 8.

*Kuva 5: Allmannajuvetin kaivosmuseo (Peter Zumthor, Sauda, Norja 2016).
Zumthorin arkkitehtuurissa huomio kiinnittyy rakenteisiin ja materiaaleihin.*

Arkkitehtuurin taiteellinen ulottuvuus

Arkkitehtuurin käsitettä määriteltäessä sitä verrataan usein muihin taiteisiin. ”Jäätäneen musiikin” lisäksi arkkitehtuuria on rinnastettu esimerkiksi tanssiin, teatteriin ja elokuvaan. Sekä *Arkkitehtuurista*-kokoelman lainauksissa että Juhani Pallasmaan ja Kaj Nymanin kirjoituksissa toistuu ajatus arkkitehtuurista runoutena. Kun arkkitehtuurilla myönnetään olevan pelkän fyysisen funktionsa lisäksi kyky tarjota taiteen tavoin miellyttäviä aistikokemuksia ja puhutella henkistä puoltamme, on luontevaa nähdä se yhtenä taiteen alana. Arkkitehtuurin runollisuuden tunnustivat jo kielen sekä fenomenologian näkökulmat. Niihin verrattuna taiteellinen lähestymistapa hylkää lopunkin tieteellisen jäykkyyden ja järjestelmällisyyden – hyvässä ja pahassa. Näin arkkitehtuurin tarkastelussa saatetaan päästä kuitenkin lähemmäksi keskivertoa arkkitehtuurin kokijaa; taiteet kun ovat, tieteen ja filosofian käsitteisiin verrattuna, usein ihmiselle ymmärrettävämpiä ja näin myös kiinnostavampia. Arkkitehtuurin näkeminen taiteena voi esimerkiksi tarjota yhteistä tarttumapintaa arkkitehtuurikeskusteluun ja menetelmiä osallistavaan suunnitteluun.

Taide ja sen menetelmät ovat usein lähempänä myös suunnittelijaa, jonka näkökulmasta on helppo ymmärtää arkkitehtuuri taiteena; parhaimmillaan arkkitehtuuri on rakennustaidetta ja arkkitehdin ammatti luovaa työtä. Pienikin suunnittelutehtävä vaatii arkkitehdin luovan panoksen, sillä suunnittelu ei ole yhteenlaskun kaltainen prosessi, jossa alkutekijät johtavat lopulta yhteen ratkaisuun vaan aina tapahtuu jokin selittämätön synteesi. Tällaisesta arkkitehdin työssä tapahtuvasta luovasta hetkestä kirjoittavat esimerkiksi Alvar Aalto ja Peter Zumthor. Aalto puhuessaan mätihiukkasesta ja Zumthor kipinästä, kuvaavat he molemmat, kuinka arkkitehtuuri on moniulotteinen ristiriitaistenkin vaikuttimien muodostama yhtälö, jonka luovan ratkaisun taustalla saattavat vaikuttavaa kaukaisetkin asiat kuten varhainen muisto, lapsekas piirros (Kuva 6) tai roskaelokuva³⁴.

---

³⁴ Vartola 2011, 19; Aalto 1948, 7-10.

Kuva 6: Rautatalon kattoikkunat (Alvar Aalto, Helsinki 1955). Aallolle tyypilliset, ensimmäisen kerran Viipurin kirjastoon toteutetut, ympyränmuotoiset valonlähteet saivat ideansa piirroksesta, jossa monet eri asennoissa olevat auringot valaisevat vuoristomaisemaa³⁵.

---

³⁵ Passinmäki 2011, 93.

Taiteen näkökulma avaa uusia mahdollisuuksia arkkitehtuurin tarkasteluun; tieteet tutkivat aina eristettyä siivua todellisuudesta eivätkä kykene tavoittamaan elettyä maailmaa kokonaisuutena, kun taas maalaustaide, veistokset, kirjallisuus ja teatteri saattavat kuvata ympäröivää todellisuutta ja ihmisen elämää hyvinkin kokonaisvaltaisesti³⁶. Tällaiseen ajatukseen kertoo päätyneensä myös Pallasmaa, joka ensin lajitteli kirjansa arkkitehtuuria käsitteleviin ja muihin teoksiin, mutta myöhemmin tajusi, että kaikki hyvät kirjat ovat oikeastaan arkkitehtuurikirjoja. Pallasmaa sanoo oivaltaneensa arkkitehtuurikirjojen käsittelevän aihettaan suljettuna ja muodollisena kun taas runot, romaanit, näytelmät ja muu taide paljastavat usein arkkitehtuurista paljon enemmän, sillä ne kuvaavat elämismaailmamme – arkkitehtuurin tapahtumapaikkaa – ja mieltämme – arkkitehtuurin henkistä perustaa. Tämän vuoksi tärkeiden arkkitehtuurikirjojen listalle Pallasmaa lisääkin esimerkiksi Franz Kafkan, Fjodor Dostojevskin ja Hermann Hessen romaanit. Kaunokirjallisuuden ja arkkitehtuurin yhteys selkenee, kun Pallasmaa kertoo mentorinsa arkkitehti Aulis Blomstedin opettaneen, että suunnitella itse fyysisten tilojen sijaan tärkeämpää on kuvitella niissä tapahtuvaa elämää.³⁷ Tuota elämää kuvaavat Pallasmaan mainitsemat kirjailijat ja tuota elämää tulisi arkkitehdin ymmärtää mahdollisimman laajasti.

Pallasmaa toteaa taiteellisen lähestymistavan tarjoavan mahdollisuuksia myös suunnitteluun: ”Runolliset mielikuvat voivat ylittää loogisia ristiriitoja – –.”³⁸ Uskon että juuri tällaisella työskentelyllä luodaan onnistuneita rakennuksia ja voitetaan myös arkkitehtuurikilpailuja. Esimerkiksi metaforalla, vaistonvaraisella luonnostelulla tai muulla taiteellisella menetelmällä luotu hahmo saattaa olla todella hyödyllinen suunnittelussa. Täysin epärationaalisestikin syntynyt hahmo voi jäsentää suunnittelua ja johtaa monimutkaisen arkkitehtonisen ongelmavyöhydin ratkaisuun, joka loogisesti tarkasteltuna vaikutti saavuttamattomalta. Myös pienemmät suunnitteluongelmat saavat annetusta muotokielestä kohti ratkaisua ohjaavia suuntaviivoja. Kun rakennukselle on annettu yhtenäinen muotokieli, säilyy kokonaisuus selkeänä ja onhan esimerkiksi

---

³⁶ Passinmäki 2019, 90-91.

³⁷ Pallasmaa 2014, 145-147.

³⁸ Pallasmaa 2014, 142.

metaforan voimin luodulla rakennuksella jo syntyessään tietynlaista luonnetta. Tällainen työskentelytapa on nähtävissä esimerkiksi Lahdelma & Mahlamäen suunnitelmissa: luontomuseo Haltia on saanut hahmonsä Kalevalan sotkalinnulta ja Puolan juutalaimuseon lähtökohtana on Mooseksen kahtia jakama meri. Voimakkaat tarinat ovat yksi keino antaa henkeä ja merkityssisältöä rakennukselle. Tällainen suunnitelma on myös helppo myydä: tarinat kiehtovat ammattikentän ulkopuolisiakin käyttäjiä aivan eri lailla kuin arkkitehtijargon, teorit tai filosofiat. Tärkeää on, että tällainen tarinan luonti alkaa aidosti suunnittelun alkuvaiheessa, jolloin se ei jää pelkäksi päälle liimatuksi myyntitempuksi.

Nyman sanoo taiteen ja itseilmaisun olevan ihmiselle yhtä luonnollinen tarve kuin syöminen. Onhan jokaisessa muinaisessa kulttuurissakin ihminen koristellut itseään ja ympäristöään. Arkkitehtuurilla on erityinen mahdollisuus vastata tähän sisäiseen taiteen tarpeeseemme, sillä rakennukset ympäröivät meitä jokapäiväisessä elämässämme.³⁹ Ihminen ei voikaan valita, kuten muiden taiteiden kohdalla, altistuuko arkkitehtuurille. Tämä saattaa arkkitehdin erityiseen vastuuseen: arkeamme kehystävät rakennukset eivät esimerkiksi voi olla provosoivia kannanottoja toisin kuin vaikkapa gallerian seinälle ripustettu kuvataide.

Rakennustaidetta luodakseen arkkitehti tarvitsee työssään tilaa luovuudelle. Taiteellisen lähestymistavan soveltaminen arkkitehdin työssä on kuitenkin haastavaa tietokonepainotteisen suunnittelun aikana budjettien ja aikataulujen kiristyessä. Arkkitehtuurin näkeminen taiteena ei ole muutenkaan ongelmaton näkökulma. Korostunut taiteellinen lähestymistapa saattaa johtaa arkkitehdin arroganttiin itseilmaisuun, jonka lopputuotteena on kaunis veistos, joka kuitenkin laiminlyö käyttäjää, funktiotaan ja ympäristöään – syntyy pelkkää mittakaavatonta ja tuhlailevaa muotoa muodon vuoksi. Tällaista tähtiarkkitehdin puhdasta itseilmaisua edustavat esimerkiksi Zaha Hadidin ja Frank Gehryn työt, joiden taiteelliset ansiot ovat kiistattomat. Kuitenkin jotkin heidän rakennuksensa näyttävät, ainakin minulle, pinnallisina wow-efekteinä.

---

³⁹ Nyman 2008, 110-111.

Pallasmaa toteaa pelkän itseilmaisun, uutuuden ja ainutlaatuisuuden olevan kyseenalaisia tavoitteita arkkitehtuurissa ja kysyy: ”Eikö taiteen ja arkkitehtuurin tehtävä olisi etsiä ihmisen olemassaolon syviä ja pysyviä piirteitä, sen sijaan että pakonomaisesti koettaa saada aikaan ohimenevän uutuuden kokemuksen?”⁴⁰

Tärkeää on pohtia milloin ja missä määrin arkkitehtuurissa näyttävät eleet ovat oleellisia ja sopivia. Onko esimerkiksi Daniel Libeskindin dekonstruktivistisen muotokielen paikka julkisessa museossa vaiko asuinkerrostalossa? Nyman sanoo, että juhlalliset tilanteet, kuten käynti kirkossa tai teatterissa, saavatkin vaatia tietoisuudeltamme enemmän mutta arkisemmassa ympäristössä arkkitehtuurin tulee edistää elämämme vaivattomuutta⁴¹. Nymanin mukaan arkkitehtuurin tulee olla kaikille kuuluvaa käyttöaidetta – ei arkkitehtien omaa kuvataidetta⁴².

Taiteellinen tähtiarkkitehtikin voi luoda käyttöaidetta: esimerkiksi Alvar Aallon suunnitelmissa käyttäjä ja luonto on huomioitu vahvasta taiteellisesta ilmaisusta huolimatta – tai kenties juuri sen voimin. Totesihan Aalto itsekin: ”Ja rakennustaidetta – todellista – on kuitenkin vain sillä, missä tuo pikku ihminen on keskus. Hänen tragediansa ja komediansa – molemmat.”⁴³

---

⁴⁰ Pallasmaa 2014, 61-63.

⁴¹ Nyman 2008, 24.

⁴² Nyman 2008, 112-113.

⁴³ Aalto, 1958.

LUKU II

Arkkitehtuurin tarinallisuus

Ihminen & tarinat

Ihminen on kielellinen merkityksiä antava olento. Koko lajimme menestys perustuu siihen, että olemme antaneet tietyille äänteiden – ja lopulta kirjainten – yhdistelmille erilaisia merkityksiä, joiden avulla kommunikoida. Hetkessä tapahtuvan ja kyseiseen tilanteeseen liittyvän kommunikoinnin lisäksi ihmiset ovat myös kautta aikojen kertoneet tarinoita esimerkiksi menneistä tapahtumista tai puhtaasti mielikuvituksen pohjalta välittääkseen tietoa sekä arvoja tai vain viihdyttääkseen muita. Tarinat ovat ihmisille myös keino selittää maailmaa ja sen ilmiöitä, joita ihminen haluaa ymmärtää, sillä lähtökohtaisesti tuntematon on uhka ja tieto vähentää pelkoa. Menneisydessä, kun tiede ei vielä tarjonnut selityksiään, erilaiset tarinat esimerkiksi sankareista, jumalista, luonnonilmiöistä ja maailman synnystä olivat keinoja jäsentää käsitystämme todellisuudesta ja myös ohjata ihmismassojen käyttäytymistä. Suuren osan ihmiskunnan historiaa ovat esimerkiksi *Iliaksen ja Odysseian* sekä *Kalevalan* kaltaiset eepokset tai

uskonnolliset kertomukset selittäneet maailmaa ja sen syntyä. Voimmekin siis todeta tarinoiden olevan osa ihmisyyttä.

Maailman vahvoilla merkityksillä täyttäneet monitulkintaiset tarinat saivat väistyä vasta noin 500 eaa. kun filosofia syntyi antiikin Kreikassa, minkä myötä järki korvasi myytit todellisuuden selittämisessä. Filosofian synnystä alkunsa saanut puhtaan rationaalinen suhtautuminen maailmaa kohtaan ja erityisesti nykyaikaa leimaava pyrkimys selittää kaikki tieteen ja teknologian keinoin karsivat todellisuudestamme merkityksellisyyden; järjellä paljaaksi selitetyssä maailmassa ei ole tilaa monitulkintaisuudelle ja tunteille. Jollainlailla tarinat jäivät kuitenkin elämään: tunneimmehan yhä kertomukset esimerkiksi sotkanmunasta sekä Sammon ryöstöstä. Tarinoiden ja metaforien voimasta kertoo myös se, kuinka myös filosofit ovat usein turvautuneet ajattelussaan vertauksiin – esittihän Platonkin kuuluisan luolavertauksensa tarinan muodossa.

Homo Deus -kirjansa *Tarinankertojat*-luvussa israelilainen historiantutkija Yuval Noah Harari kertoo tarinoiden olleen keskeinen tekijä ihmislajin säilyttäjänä. Hän kuvaa kuinka tarinat esi-isistä, hengistä ja jumalista ohjasivat satoja homo sapiens -lajin yksilöitä tekemään yhteistyötä ensin metsästäjä-keräilijöinä ja sitten maanviljelijöinä. Esimerkiksi tarina jumalallisesta faaraosta ylläpiti ja ohjasi monimutkaista ihmisverkostoa, jonka voimin pyramidit rakennettiin. Aivan vastaavanlaisiksi ihmislajia ohjaaviksi tarinoiksi nykypäivänä Harari nimeää rahan, suuryritykset, brändit ja valtiot.⁴⁴ Vaikka tarinat siis yhä ohjaavat toimintaamme, ovat oman aikamme kertomukset kuitenkin luonteeltaan kovin erilaisia kuin historiassa. Hararin mainitsemat nykypäivän tarinat kyllä ohjaavat ihmismassojen käyttäytymistä ja yhteiskuntien toimintaa, mutta ne eivät välttämättä jäsennä yksilön käsitystä todellisuudesta tai ainakaan tuo hänen elämänsä henkistä sisältöä.

---

⁴⁴ Harari 2017, 165-173.

Arkkitehtuuri & tarinat

Ihminen antaa ja tunnistaa erilaisia merkityksiä ympäristössään sekä kaipaa niitä selittämään maailmaansa. Siksi ihmisten toimesta myös rakennukset tulevat erilaisten merkitysten kyllästäviksi – ympäröihän arkkitehtuuri meitä jokapäiväisessä elämässämme. Siihen varastoituneiden merkitysten vuoksi arkkitehtuuri kykenee jäsentämään ja selittämään maailmaamme. Argentiinalainen arkkitehti Emilio Anbasz toteaaakin arkkitehtuurissa olevan kyse myyttien luomisesta⁴⁵. Tämän ajatuksen pohjalta arkkitehtuuri voidaan nähdä maailman syntyä käsittelevien kertomusten sekä jumaltarujen kaltaisena keinona jäsentää maailmaa. Kun useat ajattelijat ovat vielä tunnustaneet arkkitehtuurin kielellisen luonteen ja sen mahdollisuuden runouteen sekä todenneet rakennusten kantavan niin arkipäiväisiä kuin myyttisiäkin merkityksiä, on luontevaa nähdä tarinoiden ja arkkitehtuurin yhteys. Tämän vuoksi tarinoiden lukeminen on luonteva metafora ja analogia arkkitehtuurin kokemiselle. Omassa metaforisessa lähestymistavassani elollistankin rakennuksen tarinan kertojaksi ja ymmärrän arkkitehtuurikokemuksen tarinoiden näkökulmasta: rakennukset kertovat meille tarinoita, joita ihminen rakennusta kokiessaan lukee.

Pallasmaan ajatukset puoltavat metaforisen lähestymistavan käyttöä arkkitehtuurin tarkastelussa: ”Metafora ja analogia ovat tärkeitä ajattelumme työkaluja. Kuten sanallinen ja runollinen ajattelu, myös arkkitehtuurin ajattelu etenee metaforien ja analogioiden varassa. Rakennuksia voidaan kaiken kaikkiaan ajatella materiaalisina, ruumiillistuneina ja elettyinä metaforina; me elämme aineellistuneissa metaforissa.”⁴⁶

Arkkitehtuuri viestii meille monin tavoin. Rakennus ohjaa käyttäjänsä esimerkiksi korostetulla sisäänkäynnillään. Rakennusmateriaaleista ihminen pystyy usein lukemaan niiden luonnollisen alkuperän. Pilarit ja palkit paljastavat kuinka rakennus pysyy pystyssä. Kuluneet lattialankut ja muut käytön jäljet kertovat aiempien sukupolvien

---

⁴⁵ Piironen 2006, 41.

⁴⁶ Pallasmaa 2014, 156.

elämästä. Veistokset, freskot ja lasimaalaukset uskonnollisissa rakennuksissa julistavat tarinaa arjen ja näkyvän maailman ulkopuolisesta – todellisuuttamme selittäen (Kuva 7). Rakennukset siis välittävät erilaisia kertomuksia, joita ihminen tietoisesti ja alitajuisesti lukee.

Rakennusten lukeminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti kaikilla aisteillamme. Näköhavaintojemme lisäksi hahmotamme ja arvioimme tilaa esimerkiksi sen kaiun perusteella⁴⁷. Emme joudu katsomaan jatkuvasti jalkojamme vaan tuntoaistimme auttaa meitä liikkumaan erilaisilla pinnoilla. Tuoksut taas kertovat esimerkiksi rakennuksen materiaaleista ja iästä. Keskimääräiselle rakennuksen kokijalle näköaisti on kenties ensisijainen tiedonvälittäjä ja muilla aisteilla havaitut kertomukset ovat usein alitajuisempia mielle yhtymiä, mikä kuitenkin vain korostaa niiden merkitystä tunnelmien luojana. Rakennusten tarjotessa luettavaa kaikille aisteillemme, syntyy mielessämme hyvinkin rikkaita mielikuvia ja tunnelmia. Esimerkiksi raskas nariseva ovi puisine kahvoineen, vanhan rakennuksen tuttu tuoksu, takkatulen luokseen kutsuva lämpö sekä sateen ropina peltikattoa vasten saattavat herättää meissä vahvojakin tunteita ja palauttaa mieleemme unohdettuja muistoja.

Olivatpa arkkitehtuurin kantamat tarinat sitten yksinkertaisia arkisia viestejä ja mielikuvia tai monimutkaisia pyhiä kertomuksia, vaikuttavat ne siihen, miten koemme rakennuksen. Sillä mitä kokija lukee ja tulkitsee rakennuksen tilaratkaisuista, muodoista, materiaaleista ja rakenteista voidaan selittää koko rakennuksesta syntyvää kokemusta. Rakennuksesta luetut kertomukset ja niiden pohjalta tehdyt tulkinnat esimerkiksi käyttötarkoituksesta, rakentamisen arvoista ja silloisesta maailmankuvasta määrittelevät kuinka onnistuneeksi arkkitehtuuri koetaan ja viihdytäänkö rakennuksessa. Onnistuneen arkkitehtuurikokemuksen taustalla on siis joukko onnistuneita tarinoita.

---

⁴⁷ Pallasmaa 2016, 40.

Kuva 7: Chamber of the giants (Giulio Romano, Palazzo del Te, Mantova, Italia 1532-1535). Freskot kertovat tarinoita näkyvän maailman ulkopuolisesta todellisuudesta.

Työni keskeinen väite on, että merkityssisällöltään rikkaat eli runsaasti aistittavia tarinoita sisältävät rakennukset koetaan miellyttäväksi. Vastaavasti merkitysköyhässä nykyajassa syntyneet hengettömät rakennukset eivät vetoa meihin kuten vanhempi arkkitehtuuri. Mistä löytää rakennukselle uusi tarina?

Tarinallisuus arkkitehtuurin tarkastelussa

Koska käsittelen arkkitehtuurin kokemista ja arkkitehtuurin sisältämiä merkityksiä, on luontevaa tukeutua kielen ja fenomenologian näkemyksiin. Kuitenkin sen sijaan, että tarkastelisin arkkitehtuuria fenomenologian tai esimerkiksi kielifilosofian käsitteiden avulla, tuon tarinoiden näkökulmalla työhöni omakohtaisuuden ja taiteellisen vapauden. Metaforisella lähestymistavallani pyrin luomaan arkkitehtuurin ammattikentän ulkopuolisellekin ymmärrettävämpää kieltä. Tarinoiden näkökulmalla ei siis pyritä tieteelliseen tarkkuuteen vaan tuomaan arkkitehtuurin vaikeasti tavoitettavat ominaisuudet lähemmäksi rakennuksen kokijaa – tarinan päähenkilöä.

Ihmistä kiehtovat rakennukset, joilla tuntuu olevan oma selittämätön henkensä. Tuo selittämätön henki syntyy rakennuksen merkityssisällöstä. Tässä työssä tarinat ovat keinoni koota yhteen erilaisia rakennusten kantamia merkityksiä, tuoda ne helpommin sanoitettavaan muotoon ja kohdistaa huomio usein tiedostamatta jääviin rakennusten ominaisuuksiin. Kun rakennus elollistetaan tarinan kertojaksi ja arkkitehtuurin kokeminen ymmärretään tarinoiden lukemisena, osoittaa luova lähestymistapa voimansa; hetkittäin jopa runollisella arkkitehtuurikokemuksen tarkastelulla pääsemme käsiksi näkökulmiin ja ajatuksiin, joiden tavoittamiseen arkikielemme tai tieteen käsitteet eivät tyydyttävästi kykene.

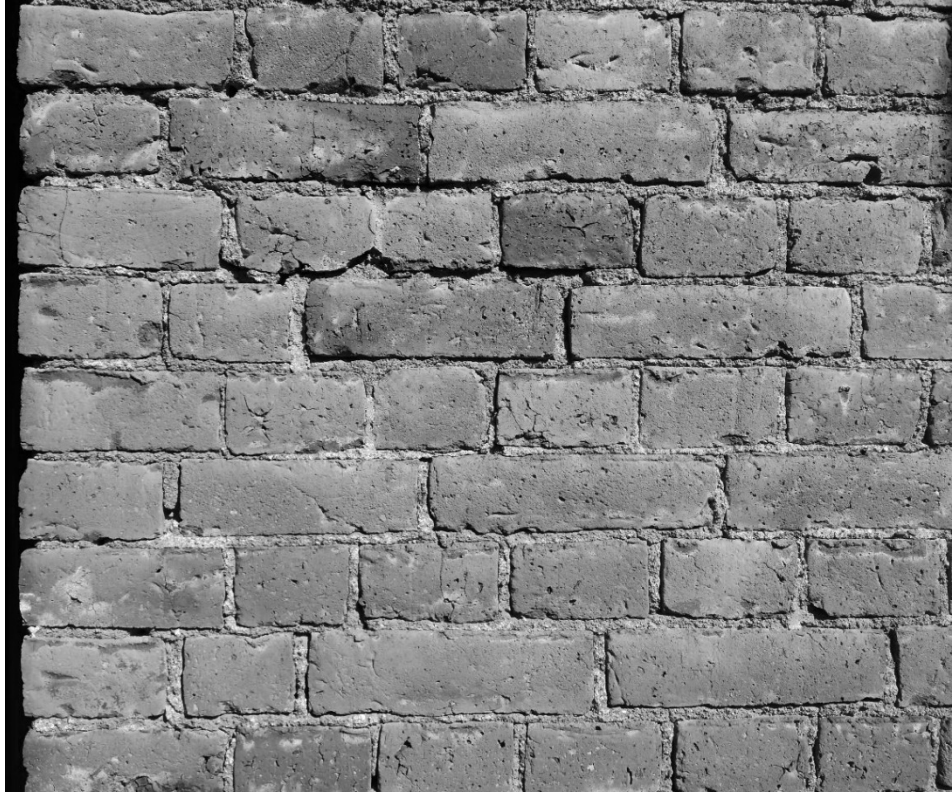
Tarinan käsitteen poimin opiskelijatoverini kanssa käymästani keskustelusta, jonka aikana ystäväni arkkitehtiylioppilas Markus Keisala totesi: ”Arkkitehti on oikeastaan tarinankertoja.” Olen samaa mieltä hänen kanssaan. Tutkiessaan suunnittelutehtävän kontekstia, paikkaa, sen olosuhteita, käyttäjiä sekä historiaa ja luodessaan uusia myyviä

konsepteja, arkkitehti on oikeastaan tekemisissä erilaisten tarinoiden kanssa. Näin arkkitehtuurissa on kyse tarinoiden lukemisesta, tulkitsemisesta ja luomisesta. Ennen kyseistä keskustelua olin puhunut rakennuksen hengestä, sielusta ja merkityssisällöstä. Kun aloin huomata tarinan, tai vastaavanlaisen ajattelutavan, toistuvan muiden puheissa, käymissäni keskusteluissa ja lukemissani kirjoissa, vakuutuin tarinoiden näkökulman soveltuvan arkkitehtuurin moniulotteisen luonteen tarkasteluun. Omassa ajattelussani nostan kuitenkin itse rakennuksen tarinan kertojaksi. Suunnittelijalla on toki mahdollisuus vaikuttaa arkkitehtuurin välittämiin tarinoihin, mutta ilman arkkitehtiakin syntyneet rakennukset kertovat usein rikkaita tarinoita.

Kun pohdintojeni lähtökohtana on muun muassa Passinmäen kuvaama suurten tarinoiden kuolema nykyaikaisessa yhteiskunnassa, on luontevaa käyttää juuri tarinoiden näkökulmaa nykyaikaisen arkkitehtuurin kriisin tarkastelussa: pohtia miten rakennukset kantavat merkityksiä ja onko nykyaikana vielä yhteisesti jaettuja tarinoita arkkitehtuurin merkityssisällön perustaksi. Jos suuret tarinat ovatkin kuolleet, voidaanko omasta ajastamme, paikoista tai rakennuksista itsestään – niiden muodoista, rakenteista, materiaaleista ja funktiosta – löytää tilalle uusia pieniä tarinoita?

Näkökulmani perusajatuksena on kuitenkin, että viihtyisän arkkitehtuurin syntyedellytykset eivät ole konkreettisissa asioissa itsessään, kuten tietyissä tyyllilajeissa, mittasuhteissa, koristeaiheissa tai materiaaleissa vaan ennemminkin siinä mitä ne meille kertovat. Arkkitehtuurikeskustelussakin tietyn tyyllilajin peräänkuuluttamisen sijaan oleellisempaa olisikin syventyä pohtimaan arkkitehtuurin eri elementtien synnyttämiä mielikuvia sekä kokonaisuuden herättämiä tunteita. Emme voi esimerkiksi todeta, että juuri laadukas punatiili tai jugend tyyllilajina takaisi onnistuneen rakennuksen. Mutta voimme yrittää ymmärtää rakennuksesta syntyvää kokemusta pohtimalla mitä konkreettiset asiat meille kertovat: punatiilestä voimme lukea paikallista rakennusperinnettä (Kuva 8) ja jugend-talon taidokkaat ornamentit kertovat aikaa kestäneestä ammattitaidosta. Hyväksi koettu arkkitehtuuri kantaa tällaisia positiivisia tarinoita.

Kuva 8: Ajan uurtamaa tiilijulkisivua (Laukonkulma, Arthur af Hällström, Tampere 1904). Punatiili kertoo paikallisesta rakennusperinteestä ja on merkittävä osa Tampereen identiteettiä. Hyväksi koettu arkkitehtuuri kantaa tällaisia positiivisia tarinoita.

Toisaalta ikänsä Tampereella elänyt fanaattinen funktionalismin kannattaja saattaa olla lopen kyllästynyt iän ikuiseen punatiileen ja inhota jugendin koristeaiheita sydämensä pohjasta. Arkkitehtuurin kokeminen on aina subjektiivista, minkä vuoksi yksiselitteisiä päätelmiä on mahdotonta tehdä. Jokainen tarkastelee arkkitehtuuria omanlaistensa lasien lävitse, joita sävyttävät ihmisen tunteet, muistot, kokemukset ja erityisesti kulttuuri, jossa hän on kasvanut. Lähestymistavallani pyrin tavoittamaan ainakin suomalaisessa kulttuurissa yhteisesti jaettuja käsityksiä sekä joitain yleismaailmallisia periaatteita.

Tarinoiden näkökulmalla tavoittelen syvällisempään ymmärrystä rakennusten kokemiseen vaikuttavista tekijöistä. Arkkitehtuurikokemuksen tarinallisuuden kautta etsin esteettisillekin suunnitteluratkaisuille pitävämpiä perusteluja kuin pelkät arkkitehdin mieltymykset ja vallitsevat trendit. Tarinoiden näkökulmasta esimerkiksi pyrkimys kohti tietynlaisia lisämerkityksiä ja miellelyhtymiä voi ohjata suunnittelupäätösten tekoa. Diplomityöni omakohtaisen ja taiteellisen luonteen suomalla luvalla kokoan viestit, merkitykset, kertomukset, assosiaatiot sekä konnotaatiot yhteen ja puhun jatkossa rakennusten kertomista tarinoista luodakseni ymmärrettävää kieltä, joka kuvastaa työni luonnetta ja tavoitteita.

Passinmäki kuvaa Heideggerin kirjoitusten pohjalta arkkitehtuurin muutoksen edellyttävän ihmiseltä eksistentiaalista muutosta. Suunnitellakseen merkitykselliseksi koettua ympäristöä arkkitehdin tulee löytää vastaanottavainen ja vastaava asenne luontoa kohtaan eli poeettinen tapa olla maailmassa.⁴⁸ Omassa työssäni tavoittelen vastaavasti ainakin asenteellista muutosta arkkitehtuurin tarkasteluun ja suunnitteluun; luovalla lähestymistavallani – tarinoiden näkökulmalla – toivon löytäväni tuoreen tavan kuunnella, katsoa, kysyä, eläytyä ja innostua. Uskon, että arkkitehtuurikokemuksen tarinallisuuden avulla on mahdollista tavoittaa rakennusten vaikeasti sanoitettavia laadullisia ominaisuuksia ja huomioida ne onnistuneemmin myös suunnittelussa.

---

⁴⁸ Passinmäki 2011, 1-3.

Tarinallisen lähestymistavan uskon tarjoavan myös keinoja arkkitehtuurissa tapahtuvan luovan hetken tavoittamiseen – *kipinän* ja *mätihukkasen* löytämiseen.

Tarinallisuuden tarjoamia näkökulmia arkkitehtuuriin

Metaforinen lähestymistapani on rakentunut pitkän ajan kuluessa lukemisen ja kirjoittamisen myötä. Jopa lapsekas personifikaatio – ajatus tarinoita kertovista rakennuksista – osoittautui hedelmälliseksi lähtökohdaksi työskentelylle: luova arkkitehtuurin tarkastelu johti uusiin ajatuksiin, helpotti asioiden sanoittamista ja avasi kiinnostavia näkökulmia nykyarkkitehtuurin kriisiin.

Keskeiset luonnostelemani näkökulmat perustuvat arkkitehtuurin ymmärtämiseen kielenä, jolloin nykyarkkitehtuurin kriisiä selittää esimerkiksi sen käsittämättömäksi koettu kieli; kun ihminen ei osaa lukea arkkitehtuurin kantamia tarinoita, saatetaan rakennus kokea luotaantyyntäväksi, ja pahimmillaan arkkitehtuurin monimutkainen kieli vaikeuttaa rakennuksessa toimimistakin. Toisaalta asia saattaa välillä olla juuri päinvastoin: koemme nykyarkkitehtuurin liian yksinkertaiseksi sekä karuksi, ja kaipaamme siksi rakennettuun ympäristöömme rikkaampaa kieltä esimerkiksi ornamenttien muodossa? Ornamentteihin ja muihin muotoihin sekä materiaaleihin liittyvien assosiaatioiden sekä konnotaatioiden pohjalta olisi mahdollista vertailla uusia rakennuksia vanhoihin. Löytyisikö siten selitys nykyarkkitehtuurin hengettömyydelle?

Sen lisäksi, että ihmiset antavat rakennuksille monia lisämerkityksiä ja arkkitehtuuri herättää meissä erilaisia mielleyhtymiä, on ihmisellä taipumus elollistaa elottomia asioita – kuten itsekin tässä työssä teen. Inhimillisten piirteiden havaitseminen elottomassa luonnossa johtuu pitkälle kehittyneestä kyvystämme tulkita hienovaraisiakin tunnetilojen muutoksia ihmiskasvojen ilmeistä⁴⁹. Tämän kyvyn takia tunnistamme ilmeikkäitä kasvoja rakennusten julkisivuissa (Kuva 9) tai heijastelemme inhimillisiä

---

⁴⁹ De Botton 2006, 87.

Kuva 9: Korttelahdenkatu 11, Tampere. Ihminen saattaa tunnistaa elottomissakin asioista, kuten rakennuksissa, ilmeikkäitä kasvoja.

luonteenpiirteitä arkkitehtuuriin esimerkiksi lukemalla omia sisäisiä jännitteitämme rakennuksen rationaalisen ja orgaanisen muodon vuoropuhelusta. Rakennuksesta tunnistettu hahmo tai siitä luettu temperamentti saattaa määritellä pidämmekö rakennusta kauniina vai emme ⁵⁰. Tämän vuoksi rakennusten personifikaatioon perustuvaa assosiointia voisi hyödyntää arkkitehtuurin tarkastelussa.

Kiehtovaa olisi tutkia syvemmin, miten tarina toimii suunnittelutyökaluna; voitaisiinko osallistavassa suunnittelussa hyödyntää suullista tarinankerrontaa tai luovaa kirjoittamista käyttäjien tarpeiden kartoittamiseksi? Pohdittavaa riittäisi myös siinä, miten erilaisten lasien lävitse eri taustoista tai kulttuureista olevat ihmiset lukevat rakennusten kertomia tarinoita.

Edellä mainitut pohdinnat ovat potentiaalisia keinoja tarkastella ja selittää nykyarkkitehtuurin kriisiä. Kuitenkin esimerkiksi kielelliseen näkökulmaan nojanneet pohdintani tuntuivat jäävän pelkästään havainnollistavien analogioiden tasolle: ne kyllä selittivät, miksei nykyarkkitehtuuri vaikeaselkoisen tai monotonisen kielensä vuoksi vetoa ihmisiin, mutta eivät kuitenkaan tarjonneet merkittäviä ratkaisuja nykyrakennusten hengettömyyteen.

Vaikka lähestymistapani avasi useita kiinnostavia syventymismahdollisuuksia aiheeni käsittelyyn, valitsin diplomityön laajuuden puitteissa keskittyä yhteen luonnostelegaani näkökulmaan, josta tarkastella nykyarkkitehtuurin kriisiä. Osaa muistakin pohdinnoistani sivuan lyhyesti vielä työssäni, mutta pääasiassa syvennyn tärkeimmäksi kokemaani löydökseeni: Ajan ja paikan tarinoihin, jotka tuntuivat tarjoavan sen syvällisimmän – ihmisen henkisyden kanssa resonoivan – selityksen pohtimiini kysymyksiin, ja tämän lisäksi myös mahdollisuuden tehdä jotain toisin.

---

⁵⁰ De Botton 2006, 88-89.

Yhteenveto

Arkkitehtuuri on paljon muutakin kuin pelkkiä konkreettisia muotoja ja kvantitatiivisia ominaisuuksia. Laadullisten ominaisuuksien ja rakennusten henkisen ulottuvuuden vuoksi käytännönläheisen suunnittelutyön ohella arkkitehtuurin tarkasteluun tarvitaan myös syvällisempää otetta. Arkkitehtuurin moniulotteisen luonteen vuoksi sen tarkasteluun on monia erilaisia näkökulmia. Yksinään mikään lähestymistavoista ei kuitenkaan riitä. Arkkitehtuurin omat teoriat, lähitieteiden teoriat ja filosofia jäävät usein kauas käytännöstä eivätkä ole keskivertokäyttäjän tai suunnittelijankaan ymmärrettävissä. Arkkitehtuurin ymmärtäminen taiteena taas saattaa johtaa pelkkään arkkitehdin itseilmaisuun, joka laiminlyö ympäristön ja käyttäjän. Omalla työskentelylläni pyrin luomaan lähestymistavan, jossa erilaiset näkökulmat ovat tasapainossa ja oikeanlaisella suhtautumisella asioihin voidaan luoda lopulta merkityksellisemmäksi koettua arkkitehtuuria – tai ainakin löytää yksi tapa vastausten etsimiseen. Tämä lähestymistapa on tarinoiden näkökulma.

Ihminen antaa ja tunnistaa erilaisia merkityksiä ympäristössään sekä kaipaa niitä selittämään maailmaansa. Arkkitehtuuri on yksi tapa jäsentää maailmaa, ja valmiista rakennuksista ihminen lukee erilaisia merkityksiä. Monet filosofit ja arkkitehdit ovat tunnistaneet arkkitehtuurin kielellisen luonteen ja selittäneet arkkitehtuuria esimerkiksi kieltä tutkivilla käsitteillä. Arkkitehtuurin kokeminen on kuitenkin moniulotteinen subjektiivinen ilmiö, jota voidaan kuvata kokonaisvaltaisesti vain runollisilla menetelmillä: enemmän taiteen kuin tieteen keinoin. Arkkitehtuurin kantamien merkitysten, sen kielellisen luonteen, taiteellisen ulottuvuuden ja subjektiivisuuden vuoksi tarinat ovat luonteva näkökulma arkkitehtuurin tarkasteluun.

Työssäni tarkastelen arkkitehtuurin kokemista sekä nykyarkkitehtuurin kriisiä rakennusten kertomien tarinoiden kautta. Kokoon pohdintani *Rakennukset kertovat* -otsikon alle, joka soveltuu kuvaamaan omia ajatuksiani sekä lähdeaineistoani. Metaforisessa lähestymistavassani elollistan rakennuksen tarinan kertojaksi ja ymmärrän

arkkitehtuurikokemuksen tapahtumana, jossa ihminen lukee rakennuksen ja sen osien välittämiä tarinoita. Lähestymistavallani pyrin tavoittamaan arkkitehtuurin vaikeasti sanoitettavia ominaisuuksia.

Tarinoiden näkökulmasta tarkastelen esimerkiksi erilaisia käyttäjien arkkitehtuurille antamia lisämerkityksiä sekä rakennusten synnyttämiä miellelyhtymiä, joita on haastava ennustaa mutta hyödyllistä tiedostaa, sillä niiden ihmisessä herättämät tunteet vaikuttavat rakennuksessa viihtymiseen. Näin arkkitehtuurissa konkreettisia asioita tärkeämpiä ovat niiden meille kertomat tarinat.

Tarkastelemalla rakennusten kertomia tarinoita, voidaan jäsentää arkkitehtuurin moniulotteista luonnetta ja selittää nykyarkkitehtuurin kriisiä; runsaasti erilaisia merkityksiä kantavat rakennukset puhuttelevat ihmistä ja saavat hänet viihtymään, kun taas merkityssisällöltään ohut arkkitehtuuri koetaan hengettömäksi ja kylmäksi. Olivat nämä rakennusten kertomat tarinat sitten olemassaoloamme käsitteleviä kertomuksia tai aivan yksinkertaisia viestejä, nauttii ihminen niiden lukemisesta. Mykät massat eivät siis luo viihtyisää elinympäristöä, mutta tarinoiden runsaus ei yksin takaa onnistunutta arkkitehtuurikokemusta, vaan tärkeää on myös niiden laatu, ymmärrettävyys ja kontekstiin sopiminen.

Kirjallisuuden tarjoamien näkökulmien ja ajatusten pohjalta on hiljalleen rakentunut oma tarinoihin perustuva lähestymistapani, josta käsin pohdintani ovat edenneet. Rakennuksen elollistaminen tarinan kertojaksi osoittautui hedelmälliseksi alkuasetelmaksi työskentelylle: luova lähestymistapa avasi useita kiinnostavia näkökulmia arkkitehtuuriin. Lopputyössäni keskityn tarkastelemaan tärkeimmäksi kokemaani löydöstä: ajan ja paikan tarinoita.

Tarinoiden näkökulmalla pyrin palauttamaan ihmisen ja ympäristön suunnittelun lähtökohdiksi, purkamaan uuden ja vanhan arkkitehtuurin vastakkainasettelua sekä antamaan arkkitehdille tilaa innostua luovasta työstään.

OSA II

Rakennukset kertovat tarinoita ajasta & paikasta

Tässä osassa

Ajan & paikan tarinat

Rakennukset kertovat tarinoita syntypaikastaan ja -ajankohdastaan

Arkkitehtuuri kotiuttaa ihmisen äärettömään todellisuuteen

Merkityksellinen arkkitehtuuri luo paikkoja, joihin ihminen tuntee kuuluvansa

Ajan ja paikan tarinat luovat tunnetta pysyvyydestä

Ajan tarinat muistuttavat elämän rajallisuudesta

Jatkuvuus antaa merkitystä ihmiselämälle

Nykyarkkitehtuuri ei puhuttele ihmisen henkistä puolta

Nykyarkkitehtuurin paikattomuus

Nykyarkkitehtuurin ajattomuus

Rakennukset kertovat ihmisen vääristyneestä luontosuhteesta

Historismi luo valheellista ajan tarinaa

Ajan ja paikan kokeminen on merkityksellistä ja yhteisesti jaettua

Merkitystä paikasta

Ajallinen syvyys

Rakennus tulee suunnitella aikansa kuvaksi mutta yhteydessä menneeseen

Muodoksi tullut aika

Tarinoilla terveempi suhde todellisuutta kohtaan

Ajan ja paikan tarinat arkkitehdin työssä

Yhteenveto

”

Rakennukset kantavat kulttuurin, paikan ja ajan eppisiä kertomuksia, ja arkkitehtuuri on olemukseltaan eppinen taidemuoto. Taiteen sisältö ja merkitys – jopa kaikkein tiiveimmän runon, minimalistisimman maalauksen ja yksinkertaisimman talon – on eppistä siinä merkityksessä, että taideteos on inhimillisen maailmassaolon metafora.⁵¹

– Juhani Pallasmaa

---

⁵¹ Pallasmaa 2014, 69.

LUKU III

Ajan & paikan tarinoiden merkitys ihmiselle

Ajan ja paikan tarinat

Aika ja paikka ovat erottamaton osa arkkitehtuuria, sillä ne antavat rakennukselle kontekstin. Puhtaasti teoreettinenkin suunnitelma kumpuaa oman aikansa ilmiöistä ja ongelmista. Arkkitehtuuria ei siis suunnitella koskaan tyhjiöön vaan rakennus syntyy paikan ehdoilla aina oman aikansa kuvaksi. Valmis rakennus liittyy osaksi ajallista jatkumoa ja tulee lopulta ajan kuluttamaksi.

Aina ajassa ja paikassa sijaitsevat rakennukset kertovat tarinoita paikallisesta ympäristöstä, sen olosuhteista, kulttuurista ja ajan kulumisesta sekä peilaavat syntyajankohtansa maailmankuvaa. Nämä ajan ja paikan tarinat ilmenevät rakennuksen muodoissa, tiloissa, rakenteissa ja materiaaleissa. Näitä konkreettisia asioita tarkastelen lähemmin viidennessä luvussa ja työni suunnitelmaosuudessa. Tässä luvussa tutkin yleisemmällä tasolla, miten rakennusten kantamat ajan ja paikan tarinat vaikuttavat

syntyvään arkkitehtuurikokemukseen. Tarkastelen millaisia kertomuksia vanhat rakennukset meille välittävät, mitä nykyarkkitehtuuri kertoo ajastamme ja mitä kaikki tämä merkitsee ihmiselle.

Aivan kuten rakennus – niin myös ihminen – sijaitsee aina tietyssä ajassa ja paikassa. Tätä kokemusta arkkitehtuuri vahvistaa luomalla tunteen paikasta ja liittämällä ihmisen osaksi ajan jatkumoa. Rakennukset jäsentävät maailmamme kokemista, minkä vuoksi arkkitehtuuri on yhteydessä ihmisen henkisiin tarpeisiin. Tässä luvussa kuvaan kuinka ajan ja paikan tarinat ovat edellytyksiä ihmisen henkisten tarpeiden täyttymiselle ja miten arkkitehtuuri voi tukea etsintäämme jopa eksistentiaalisten kysymysten parissa. Väitän että aikaa ja paikkaa ilmentävien tarinoiden vähäisyys uudessa rakennetussa ympäristössämme on yksi syy nykyarkkitehtuurin kriisiin: ajan ja paikan tarinoiden puuttuessa arkkitehtuuri menettää kykynsä puhutella henkistä puoltamme. Pohdinnoissani tunnistan kolme henkistä tarvetta, joiden täyttymistä arkkitehtuuri voi tukea vahvistamalla kokemustamme ajasta ja paikasta. Nämä ihmisen henkiset tarpeet ovat: tunne jonnekin kuulumisesta, pysyvyyden ja jatkuvuuden kokemukset sekä käsitys oman elämän rajallisuudesta. Ajan ja paikan tarinoiden yhteyden nykyarkkitehtuurin hengettömyyteen kuvaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Viidennessä luvussa taas pohdin, voidaanko ajan ja paikan tarinoista löytää arkkitehtuurille uutta henkeä.

Tarkastellessani arkkitehtuurin yhteyttä ihmisen henkisiin tarpeisiin kumpuavat pohdintani kirjallisuuden lisäksi omista näkemyksistäni ja kokemuksistani. Ajattelen ajan ja paikan kokemisen olevan perustavanlaatuinen osa ihmisenä olemista ja pidän käsittelemiäni asioita luonteeltaan niin yleisinhimillisinä, että sovellan omakohtaisiakin näkemyksiäni koskemaan arkkitehtuurin kokijaa yleisesti. Ihminen ei toki yleensä tiedosta rakennettua ympäristöä samalla intensiteetillä kuin diplomityötään laativa arkkitehtiopiskelija, mutta uskon rakennusten kertomien tarinoiden vaikuttavan meihin pääasiassa juuri alitajuisesti. Tämän vuoksi väitän ajan ja paikan tarinoiden olevan merkityksellisiä rakennuksen kokijalle vaikkei hän aktiivisesti niitä pyrkisikään lukemaan. Uskon että tarve tuntea kuuluvansa aikaan ja paikkaan on syvästi inhimillistä ja siksi jotain yhteisesti jaettua.

Rakennukset kertovat tarinoita syntypaikastaan ja -ajankohdastaan

Rakentaminen on monimutkainen prosessi, jota ohjaavat useat eri tekijät kuten paikalliset sääolosuhteet, pinnanmuodot, rakennustekniikka, talous ja politiikka. Kaikki nämä sekä monet muut tekijät vaikuttavat siihen, millainen rakennuksesta tulee. Koska rakentaminen on tällä tavoin aina vahvasti kytköksissä vallitseviin olosuhteisiin sekä kulttuuriin, kertoo valmiin rakennuksen pelkkä ulkomuoto paljon sen syntyajankohdasta ja -paikasta. Rakennusta katsomalla voidaankin usein päätellä sen maantieteellinen sijainti sekä rakennusajankohta. Vanhat rakennukset ovat aikamatkustajia, jotka kertovat meille, miten asiat olivat menneisyydessä⁵². Esimerkiksi kotitalossani on korkeat, kapeat ikkunat yhtenäisessä linjassa, paksut seinät ja materiaalina punatiili, mikä kertoo 1900-luvun alun tamperelaisesta rakennustavasta (Kuva 10). Asuntoomme kulkee myös ”piianporras” palvelusväkeä varten. Voidaan siis todeta, että rakennus on aikansa ja paikkansa kuva.

Koska arkkitehtuuri on aina vahvasti kontekstinsa muovaamaa, kertovat rakennukset meille erilaisia tarinoita ajasta ja paikasta. Materiaalit ja rakenneratkaisut viittaavat aikakauden rakennustekniikkaan. Myös tietyn tyylin mukaiset koristeet, tai niiden puute, julkisivussa kertovat rakentamisen ajankohdasta. Eri-ikäisiä rakennuserrosta lukemalla voidaankin päätellä paljon kaupungin historiasta. Rakentamisen ajankohdan lisäksi muodot, materiaalit ja rakenteet saattavat paljastaa myös rakennuksen sijainnin. Sen meille kertovat esimerkiksi paikallisesta luonnosta saatava rakennusmateriaali tai tietyn kulttuurin tuttu kuvasto rakennuksen ornamenteissa. Rakennuksen muoto, kuten jyrkkä harjakatto sekä pitkät räystäät ilmentävät taas vallitsevia sääolosuhteita.

Hyvin konkreettisten ja helposti ymmärrettävien kertomusten lisäksi rakennukset välittävät myös abstraktimpia tarinoita ajasta ja paikasta. Rakennuksesta voidaan lukea sen syntyhetken maailmankuvaa, arvoja ja järjestelmiä, jotka arkkitehtuuri on tehnyt havaittavaksi. Tämä voidaan todeta esimerkiksi hallintorakennuksia katsomalla. Niiden

---

⁵² Davies 2011, 137.

Kuva 10: Laukonkulma (Arthur af Hällström, Tampere 1904). Punatiili kertoo 1900-luvun alun tamperelaisesta rakennustavasta.

ulkomuodosta on helppo lukea millaista valtaa ja millaisia arvoja ne edustavat. Diktatuurien mahtipontiset rakennukset kertovat mahtavasta hallitsijasta ja muistuttavat yksilön olevan pieni osa suurta järjestelmää. Demokraattisissa hallintorakennuksissa, sekä muussa julkisessa arkkitehtuurissa, suuret lasijulkisivut puolestaan kuvastavat järjestelmän läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. ”Poliittiset ja eettiset ideat voidaan kirjoittaa ikkunankarmeihin ja ovenkahvoihin”, toteaa Alain de Botton⁵³.

Arkkitehtuuri kotiuttaa ihmisen äärettömään todellisuuteen

Arkkitehtuurin avulla ihminen löytää paikkansa äärettömässä tilassa, kun hän rakentamalla erottaa homogeenisestä maailmasta erilaisia tunnistettavia alueita omiksi paikoikseen, jotka saavat oman merkityksensä yksilön elämässä. Toiminnoiltaan ja merkityksiltään eriluonteiset paikat jäsentävät ihmisen käsitystä todellisuudesta sekä sujuvoittavat tämän toimimista maailmassa. Rakentaminen helpottaa ihmisen elämää muokkaamalla ja järjestämällä maailmaa tämän eduksi, mutta arkkitehtuurin maailmaa jäsentävä vaikutus mahdollistaa myös yksilölle henkisesti merkittävien kokemusten, kuten kodin tunteen syntymisen.

”Poeettisen arkkitehtuurin tulee sitoutua paikkaan ja aikaan eli tiettyyn historialliseen todellisuuteen. Paitsi paikasta ihmisen tulee löytää koti myös ajasta”, Passinmäki toteaa⁵⁴. Samankaltaisen päämäärän arkkitehtuurille asettaa myös Pallasmaa esittäessään, että tilan ohella arkkitehtuurin tulee ”kesyttää” myös loputon aika ihmisen asuttavaksi. Tämä tehtävä tulee täytetyksi, kun arkkitehtuuri rakentaa käsitystämme historiasta, ehdottaa mielikuvia tulevasta ja jäsentää kokemustamme ajallisesta jatkumosta.⁵⁵ Käsitys omasta suhteesta menneeseen ja tulevaan auttaa ihmistä löytämään paikkansa omassa ajassaan, minkä vuoksi ajan ilmeneminen rakennuksissa on merkittävää. Jäsentynyt käsitys ajallisuudesta ja tunne ajanjatkumoon kuulumisesta antavat merkityksellisyiden

---

⁵³ De Botton 2006, 93.

⁵⁴ Passinmäki 2011, 5.

⁵⁵ Pallasmaa 2014, 63-64.

tunnetta yksilön elämään. Tämä auttaa ihmistä muodostamaan terveen suhteen ympäröivää todellisuutta kohtaan, ja siten toimimaan esimerkiksi ympäristöä ja historiaa kunnioittavalla tavalla. Ajasta kertovien konkreettisten asioiden havaitseminen ympäristössämme vahvistaa käsitystämme ajan jatkumosta. Arkkitehtuurissa tämä tarkoittaa esimerkiksi rakennuskerrostumia eri aikakausilta, ajan kulumista ilmentäviä materiaaleja sekä pitkälle tulevaisuuteen katsovaa rakentamistapaa.

Rakennettu ympäristömme jäsentää maailmamme kokemista: arkkitehtuurin avulla hahmottomana virtaava todellisuus saa muodon ja tulee ihmiselle ymmärrettäväksi. Rakennukset tuovat todellisuuteen myös pysyvyyttä, jota vasten voimme havaita maailmamme muuttumisen. Rakennettuun ympäristöön peilaten tarkastelemme myös omaa minuuttamme ja käsitämme oman paikkamme ajan ja kulttuurin jatkumossa. ”Arkkitehtuurin ajaton tehtävä on luoda ruumiillistuneita eksistentiaalisia metaforia, jotka konkretisoivat ja jäsentävät ihmisen maailmassaolemista”, Pallasmaa kiteyttää.⁵⁶

Sen lisäksi että arkkitehtuuri auttaa ihmistä kohtaamaan kaoottisen ja jatkuvasti muuttuvan maailman muovaamalla sitä ymmärrettävämmäksi konkreettisilla muodoilla sekä rakennusten kantamilla merkityksillä, voi arkkitehtuuri tuoda järjestystä myös ihmismieleen – yksilön omaan sisäiseen maailmaan. Rakennuksilla on mahdollisuus siihen, sillä jäsentäessään toimintaamme ja ilmentäessään esimerkiksi yhteiskuntaamme, kulttuuriamme, omaa identiteettiämme ja muistojamme on arkkitehtuuri lopulta tekemisissä perimmäisten eksistentiaalisten kysymysten kanssa⁵⁷. Kun arkkitehtuuri muun taiteen tavoin pohtii ihmisen olemassaoloa ajassa ja tilassa, käsittelee se esimerkiksi minää ja maailmaa, sisäistä ja ulkoista, aikaa ja kestoa sekä elämää ja kuolemaa koskevia metafysisiä kysymyksiä⁵⁸. Kokiessamme rakennetun ympäristömme merkitykselliseksi löydämme todennäköisemmin vastauksia myös omaan olemassaoloomme liittyviin kysymyksiin.

---

⁵⁶ Pallasmaa 2016, 54.

⁵⁷ Pallasmaa 2016, 54.

⁵⁸ Pallasmaa 2016, 17.

Rakennukset auttavat meitä löytämään paikkamme äärettömässä tilassa ja loputtomassa ajassa. Sen lisäksi että arkkitehtuuri auttaa meitä kohtaamaan todellisuuden jäsentämällä sen kokemista, tarjoavat rakennukset ihmisen henkisen hyvinvoinnin kannalta merkittäviä kokemuksia kuten tunnetta maailmaan kuulumisesta.

Merkityksellinen arkkitehtuuri luo paikkoja, joihin ihminen tuntee kuuluvansa

”Paikan tunne viittaa siihen, että paikalla on tunnistettava ja erottuva hahmo, se voidaan nimetä, ja sille voidaan antaa erityinen merkitys.” – Juhani Pallasmaa sanoo ja toteaa arkkitehtuurin ensisijaisen tehtävän olevan juuri paikan kokemuksen luominen. Tämän hän sanoo olevan rakennusten tarjoamaa fyysistä suojaakin tärkeämpää, sillä ihminen tarvitsee paikkoja ollakseen henkisesti olemassa: ne jäsentävät maailmamme kokemista sekä tukevat itseymmärrystä. Paikan tunteen myötä ihminen löytää oman sijaintinsa ja kotinsa merkityksettömässä äärettömiin jatkuvassa tilassa.⁵⁹

Erityisiä luonnon paikkoja lukuun ottamatta, paikka saa usein tunnistettavan hahmonsansa vasta rakennuskantansa myötä, kun rakennukset vahvistavat luonnosta löytyviä linjoja, rajaavat alueita ja korostavat pinnan muotoja. Arkkitehtuurin jäsentämä paikka ohjaa ihmisen toimimista maailmassa: äärettömässä tilassa rakennukset luovat rajat, joiden sisällä toimia. Ne osoittavat esimerkiksi väylän, jota kulkea, aukion, jonne kokoontua ja tilan, josta etsiä suojaa. Ihminen siis luo itselleen paikkoja elämiseen rakentamalla.

Elottomien rakennelmien kyky luoda merkityksellisiä paikkoja (Kuva 11) käy ilmi myös Heideggerin tilan analyysin silta-esimerkistä, jossa hän kuvaa sitä, kuinka silta ei asetu johonkin paikkaan joen varrella vaan vasta silta itsessään luo paikan. Suhteessa sillan luomaan paikkaan määrittävät myös muut paikat sekä tiet. Passinmäki kommentoi silta-esimerkkiä seuraavasti:

---

⁵⁹ Pallasmaa 2014, 97.

Omaperäistä Heideggerin ajattelussa on se, että hän ei ajattele, että ensin on jokin paikka ja tämän jälkeen silta rakennetaan tähän paikkaan. Sen sijaan hän toteaa, että paikka saa alkunsa vasta itse sillasta. Totta kai ennen sillan rakentamista joen varrella on ollut monia kohtia, joihin on saatettu asettaa jotakin, mutta Heideggerin mukaan vasta silta tekee yhden näistä kohdista paikaksi.⁶⁰

Pelkästään äärettömän tilan geometrinen jäsentely ei kuitenkaan vielä luo vahvaa tunnetta paikasta. Erottuakseen muusta maailmasta, äärettömyydestä lohkaistulla tilalla tulee olla oma tunnistettava ilmeensä ja erityinen merkityksensä. Rakennusten funktio tekee tietyistä sijainneista merkittäviä ihmisen elämälle, mutta tarpeellisuus ei yksin luo todellista tunnetta paikasta. Pelkän toiminnallisuuden sijaan ihminen kaipaa henkisesti merkityksellisiä paikkoja, joihin hän voi kokea kuuluvansa. Kuulumisen tunne edellyttää vahvan tunteen paikasta – alueen, jolla on selkeä identiteetti. Arkkitehtuurin ilmentäessä ympäristönsä erityislaatuisia piirteitä, ihminen käsittää sijainnin tunnistettavana ja merkityksellisenä paikkana. Arkkitehtuuri siis vahvistaa kokemusta paikasta, kun rakennukset kertovat meille paikan tarinoita. Paikalle ominaiset piirteet voivat yhdistyä ihmisen mielessä esimerkiksi ajatukseen kodista, jolloin jo pelkkä tutun muodon tai materiaalin havaitseminen ympäristössä voi tuoda meille kotoisan tunteen. Näin arkkitehtuurilla on mahdollisuus tarjota kokemuksia jonnekin kuulumisesta.

Ennen nykyaikaisia rakennustekniikoita, globalisaatiota ja digitalisaatiota tietyn alueen rakennuskanta saattoi syntyä hyvinkin yhdenmukaiseksi. Erityisesti kansanomaisen rakentamisen parissa paikalliset materiaalit, käsityötaito ja luonnon olosuhteet muovasivat alueen arkkitehtuurista yhtenäistä. Paikalliset elinkeinot tuottivat tietynlaisia maatalousrakennuksia ja myöhemmin tehtaita. Vallitsevat arvot ja uskomukset taas synnyttivät omanlaisensa kulttuurirakennukset, kirkot, temppelit sekä muistomerkit. Pitkälti käytännöllisyyden ohjaamana rakennukset syntyivät aidosti paikkansa kuviksi ja kertoivat ulkomuodollaan alueen erityislaatuisesta elämästä. Näin esimerkiksi eri paikoissa sijaitsevat kylät tai kaupungit saivat ainutlaatuiset tunnistettavat ilmeensä.

---

⁶⁰ Passinmäki 2011, 133.

Kuva 11: Rantakivien päälle penkiksi nostettu ajopuu merkitsi yhden diplomityökevääni tärkeistä paikoista.

Olivat arkkitehtuurin paikasta kertomat tarinat sitten esimerkiksi luontoa ja paikallisia elinkeinoja ilmentäviä yksinkertaisia viestejä tai monimutkaisia kertomuksia historiallisista tapahtumista ja vallitsevista uskomuksista, luovat ne tunnetta paikasta. Niiden myötä paikka saa erottuvan ja tunnistettavan ilmeensä sekä erityislaatuisen merkityksensä. Tällaiset kertomukset ovat tuttuja paikallisille, mutta ne tunnetaan usein myös alueen ulkopuolella. Näin rakennusten kertomat tarinat, paikan tunteen lisäksi, rakentavat paikallisten asukkaiden identiteettiä.

Olemme jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa, minkä vuoksi minäkäsityksemme kiinnittyy asuinpaikkaamme ja vastaavasti asuinpaikkamme integroituu osaksi identiteettiämme⁶¹. Arkkitehti Helmi Kajaste toteaa esseeteoksessaan *Rakenna, kärsi ja unhoita*: ”Rakennettuun ympäristöön sitoutuu valtava määrä muistoja ja tapahtumia. Tutut paikat auttavat meitä muistamaan keitä olemme”⁶². Kun ihminen lukee rakennuksista omaa kulttuuriaan ja itselleen tuttua elämää, kokee hän ne usein omakseen. Ihminen tuntee kuuluvansa paikallisten kertomusten pariin, jotka peilaavat myös hänen omaa minuuttaan. Näin arkkitehtuurin tukemana ihmiselle syntyy tunne paikkaan kuuluvuudesta, jonka tärkeydestä Pallasmaakin puhuu: ”Kulttuurinen identiteetti – juurtumisen ja johonkin kuulumisen tunne – on ihmisyyden korvaamaton perusta.”⁶³ Tällaista kuulumisen tunnetta vahvistavat rakennusten meille kertomat positiiviset tarinat. Arkkitehtuurin kantamat kertomukset vaikkapa oman kansan kulttuurista, merkit aiempien sukupolvien elämästä tai tutun rakennuksen herättämä lapsuusmuisto juurruttavat meitä elinympäristöihimme sekä koteihimme.

Kun rakennukset paikan ilmentämisen lisäksi muovautuvat kuviksi myös ihmisen omasta kulttuurista, yhteisöstä ja minuudesta sekä varastoivat meille rakkaita muistoja, ei ole ihme, että kiinnymme joihinkin rakennuksiin. Jos konkreettiset esineet kykenevät vetoamaan näin tunteisiimme, voi rakennettu ympäristömme, fyysisen suojan lisäksi, tarjota myös turvapaikkoja mielellemme.

---

⁶¹ Pallasmaa 2016, 50; Pallasmaa 2016, 54.

⁶² Kajaste 2020, 10.

⁶³ Pallasmaa 2014, 64.

Ajan ja paikan tarinat luovat tunnetta pysyvyydestä

Hektisessä ja vaikeaselkoisessa nykyajassa jonkin asian pysyvyys voi luoda ihmiselle tunnetta järjestyksestä ja turvallisuudesta. Tällainen asia voi olla esimerkiksi rakennettu ympäristömme. Näin uskoo myös Helmi Kajaste: ”Fyysinen ympäristö on jotain, josta voimme hakea nopeasti tukea olemassaolollemme maailmassa. Tutut paikat ja maisemat helpottavat jokapäiväistä toimintaamme.”⁶⁴ Tutussa ympäristössä ihmisen toimiminen on vaivatonta sekä arki sujuvaa. Ja se mikä tunnetaan, koetaan myös turvalliseksi. Konkreettisten hyötyjen lisäksi tutut ympäristömme kantavat usein positiivisia tarinoita: jokapäiväistä elämäämme kehystävät rakennukset välittävät meille tuttuja paikallisia kertomuksia ja ilmentävät omaa elämäämme. Rakennuksiin varastoituu myös ihmisten henkilökohtaisia muistoja (Kuva 12) sekä yhteisesti jaettuja kertomuksia esimerkiksi vuosien takaisista merkittävistä tapahtumista.

Arkinen ympäristömme ei vaadi meiltä henkisiä ponnisteluja ja mieli lepää kotoisissa positiivissa merkityksissä eri lailla kuin vieraan ympäristön tuntemattomammissa kertomuksissa. Siksi ympäröivän maailman ollessa jatkuvassa muutoksen tilassa, saattaa tuttu naapurusto taloineen tai yksittäinen vanha rakennus kertomuksineen, luoda kokemusta pysyvyydestä ja antaa ihmisen elämään jonkinlaista varmuuden tunnetta epävarmassa ajassamme. Näin konkreettiset rakennukset voivat tuoda niin fyysistä kuin henkistäkin turvaa elämäämme. Yksi arkkitehtuurin keskeisimpiä tehtäviä on tällaisten turvapaikkojen luominen. Niiden säilymistä sekä syntymistä voidaan edistää kiinnittämällä huomiota ajan ja paikan tarinoihin, sillä elinympäristömme ollessa positiivisten mielikuvien, muistojen ja kertomusten täyttämä on turvallisuuden tunteen syntyminen todennäköisempää.

Kun elinympäristömme rakennukset kertovat tarinoita pitkältä aikaväliltä, saattavat arkkitehtuurin tarjoamat pysyvyyden tuntemukset olla hyvin vahvoja. Suhtaudummekin tuntemaamme rakennettuun ympäristöön helposti itsestään selvyytensä ja uskomme sen

---

⁶⁴ Kajaste 2020, 13.

Kuva 12: Aurapuisto Seinäjoella. Vanha liukumäki on ainut jäljellä oleva puiston alkuperäisistä rakennelmista, joihin kaikkiin liittyi paljon tärkeitä muistojani aina lapsuuden leikeistä nuoruuden ihastuksiin. Rakennuksia – tai leikkikenttää – purettaessa ollaan aina tekemisissä ihmisten muistojen kanssa.

ikuiseen pysyvyyteen. Tämän takia tutun ympäristön muutos saattaakin olla ihmiselle raskas paikka. Rakennusta purettaessa ei pelkästään muuteta fyysistä maailmaa: samalla ollaan tekemisissä myös arkkitehtuuriin varastoituneiden merkitysten ja muistojen kanssa; rakennuksen kadotessa häviää pala myös ihmisen henkisestä todellisuudesta. Tämän vuoksi on helppo ymmärtää, miksi vanhojen rakennusten purkamista vastustetaan usein kiivaasti. Tutun rakennuksen kadotessa pysyvyyden tunne rikkoutuu ja maailma näyttätyy ihmiselle entistä epävarmempana paikkana.

Ajan tarinat muistuttavat elämän rajallisuudesta

”Rakennus on suunniteltu pysyväksi luomaan vakautta ja raamit elämälle. Rakennus kuitenkin vain näyttää pysyvältä.” – toteaa Helmi Kajaste. Hän sanoo, että rakennusten rappeutumisen hitaus ja huomaamattomuus vain luovat illuusion pysyvyydestä. Mikään arkkitehtuuri ei ole ikuista, sillä lopulta jokainen rakennus raunioituu tai puretaan. Kajaste vertaakin arkkitehtuuria elokuvaan: ”Rakennus vain uskottelee olevansa pysyvä, ja elokuva uskottelee olevansa elävä.”⁶⁵

Rakennusajankohtansa lisäksi rakennukset kertovat siis myös ajan kulumisesta. Siitä kertovat sekä rappeutuneet rakenteet että kauniisti patinoituneet materiaalit. Punamullalla maalattu auringon uurtama lautaseinä kertoo sadan vuoden takaista historiaa, kun taas luonnonvaltaamat tai museoidut temppelin rauniot vievät meidät tuhansien vuosien päähän. Rakennusta peittävän kasvillisuuden lakastuminen ja uuteen kukkaan puhkeaminen taas kertoo meille vuodenaikojen kierrosta. Arkkitehtuuri kertoo ajan kulumisesta myös aurinkokellon tavoin: kun massan katuun piirtämät varjot ja aukotuksesta läpituokevat valokaistaleet liikkuvat päivän edetessä, on vuorokauden aika pääteltävissä niin rakennuksen sisä- kuin ulkopuoleltakin. Lopulta rakennus poistuu käytöstä ja raunioituu manifestoiden kaiken, myös oman elämämme, rajallisuutta.

---

⁶⁵ Kajaste 2020, 7. Elokuva koostuu vain elottomista peräkkäin näytetyistä still-kuvista, joiden väliset pienet erot luovat illuusion liikkeestä ja elämästä.

Kajaste kuvaa rakennuksen lopulta koittavaa raunioitumista: ”Luonnonvoimat pehmentävät rakennuksen muotoja ja maisemaa. Ihmisen tahto nosti seinän pystyyn ja jos kukaan ei tule väliin, luonto kiskoo sen vähitellen alas. – – Tuho toteuttaa syvällä kohteen olemuksessa olevaa synnynnäistä taipumusta. Se palaa luontoon (Kuva 13).”⁶⁶

Rakennukset muistuttavat meitä ajallisuudesta, suhteellisen abstraktista käsitteestä, siis hyvin konkreettisin tavoin. Ymmärrys ajasta ja sen rajallisuudesta on jotain, mikä erottaa meidät muista eläimistä. Käsitys menneestä ja tulevasta sekä lopulta koittavasta kuolemasta on osa ihmisyyttä. Heideggerin ajattelussa koko ihmisen oleminen perustuu ajallisuuteen. Passinmäki tiivistää Heideggerin ajatukset: ”Ihmisen oleminen on aika.” Heideggerin mukaan rajallinen aikamme tekee ihmiselämästä yksilöllisen ja tieto omasta kuolevaisuudesta antaa ihmiselle mahdollisuuden kasvaa omaksi itsekseen. Näin kuolema tekee ihmiselämästä merkityksellistä.⁶⁷ Rakennusten kertoessa ajan kulumisesta, voi arkkitehtuuri tukea ihmisen ymmärrystä ajallisuudesta ja näin edistää oikeanlaisen suhteen löytämistä omaa rajallista aikaa kohtaan.

”Poeettisella tasolla ihminen tarkastelee elämäänsä kuoleman horisontista”, – Passinmäki toteaa kuitenkin muistuttaen, että Heideggerin ajattelussa kuolema on vahvasti elämän ilmiö⁶⁸. Arkkitehtuurinkaan ei tule pahaenteisyydellään ruokkia kuolemanpelkoamme, mutta se voi auttaa meitä arvostamaan hetkeä ja rajallista elämäämme. Tämä tapahtuu ajan tarinoiden lukemisen, esimerkiksi patinoitumisen havaitsemisen, kautta. Näin arkkitehtuuri muistuttaa ihmistä ajan kulumisesta jopa runollisella ja katkeransuloisella tavalla: *kauneus on katoavaista mutta juuri katoavaisuus tekee kaikesta vielä kauniimpaa*. Ainakin Pallasmaa uskoo näin: ”Kaikkien koskettavien taidekokemusten alla piilee melankolian tunne; tämä on surua kauneuden aineettomasta hetkellisyydestä.”⁶⁹ Patinoituminen ja jopa raunioituminen tarjoavatkin mahdollisuuden todelliseen rakennustaiteeseen: ilmentäessään ajan kulumista – kertoessaan

---

⁶⁶ Kajaste 2020, 46.

⁶⁷ Passinmäki 2011, 149 -150.

⁶⁸ Passinmäki 2011, 163.

⁶⁹ Pallasmaa 2016, 42.

Kuva 13: Ränsistynyt lato Seinäjoella. Lopulta jokainen rakennus palaa luontoon.

katoavaisuudesta – arkkitehtuuri voi melankoliallaan luoda meitä koskettavia taidekokemuksia (Kuva 14). Jotta rakennusten ikääntyminen tarjoaisi jopa tällaisia kokemuksia, tarvitaan kestäväää rakentamista; koskettava melankolia ei synny halvan ja ruman tuhoutumisesta, se vaatii jotain kaunista ja merkityksellistä, jonka lopulta koittava ja väistämätön hiipuminen koskettaa meitä surumielisyydellään.

Jatkuvuus antaa merkitystä ihmiselämälle

Vaikka tieto omasta kuolevaisuudestamme saa meidät arvostamaan rajallista aikaamme, on kuitenkin myös kokemus maailman jatkuvuudesta ihmiselle tärkeä.

Juhani Pallasmaa kertoo psykoterapeutti Gotthard Boothin todenneen: ”Mikään ei tyydytä ihmistä enemmän kuin osallistuminen prosesseihin, jotka ylittävät yksilön elämän.” Pallasmaa jatkaa tätä ajatusta sanomalla, että ihmisellä on henkinen tarve kokea kuuluvansa ajalliseen jatkumoon ja että arkkitehtuurin tulisi tukea tämän tarpeen täyttymistä.⁷⁰ Ajallista syvyyttä ilmentävän arkkitehtuurin parissa ihminen kokee olevansa osa itseään suurempaa jatkumoa. Näin uskoo myös Helmi Kajaste: ”Historian näkyminen rakennetussa ympäristössä sitoo meidät menneisyyteen, ajan kulumiseen ja luontoon.”⁷¹

Jatkuvuuden tunteita voivat yhtä lailla tarjota niin vanhat vaatimattomat maatalousrakennukset kuin kaupungin identiteettiä määrittävät, yli satavuotiaat, arvoraakennuksetkin. Vielä ilmeisemmällä tavalla sen tekee tärkeän tapahtuman kunniaksi pystytetty monumentti tai oman kansan historiaa taltioiva museo. Arkkitehtuurin luoma kokemus jatkuvuudesta voi syntyä hyvin konkreettisten asioiden kautta, esimerkiksi kun kuluneet lattialankut ja muut käytönjäljet rakennuksessa kertovat meille menneiden sukupolvien elämästä. Tunne siitä, että yksilön oma elämä liittyy historian jatkeeksi,

---

⁷⁰ Pallasmaa 2016, 28.

⁷¹ Kajaste 2020, 10.

Kuva 14: San Cataldon hautausmaa (Aldo Rossi, Modena, Italia 1971). San Cataldon hautausmaan tyhjyys, koruttomuus ja rapautuneet materiaalit muistuttavat kokijaansa elämän rajallisuudesta synnyttäen vaikuttavan, melankolian värittämän, arkkitehtuurikokemuksen.

edistää myös paikkaan juurtumista. Esimerkiksi ihmisen tietäessä omien esi-isiensä eläneen paikassa vuosisatojen ajan, on hänen luontevaa tuntea itsekin kuuluvansa kyseiseen paikkaan.

Kun ihminen kokee, että ennen häntä on ollut jotain ja hänen jälkeensäkin tulee olemaan jotain, saavat hänen oma maanpäällinen aikansa ja tekonsa painoarvoa. Ihminen ymmärtää, ettei kaikki lopu hänen jälkeensä vaan hänen tekonsa vaikuttavat myös tulevien sukupolvien elämään. Näin jatkuvuuden kokemukset voivat kannustaa ihmistä myös ympäristönsuojeluun: *Haluan säilyttää esi-isieni kokeman maailman myös tuleville sukupolville.* Tällaisen ajattelun kautta ihminen voi löytää merkityksellistä sisältöä elämäänsä ja näin yhden vastauksen omaan olemassaolonsa. Jatkuvuus tuo siis merkityksellisyyttä ihmiselämään tarjoamalla yhteyden menneisyyteen, edistämällä ihmisen paikkaan juurtumista sekä antamalla painoarvoa tämän teoille. Jatkuvuuden kokemusten tavoittelu tarjoaa lähtökohdat merkityksellisille tarinoille ja näin myös merkitykselliselle arkkitehtuurille.

”

Ne [rakennukset] tekevät historian etenemisen näkyväksi ja ymmärrettäväksi ja antavat meidän osallistua yksilön elämän ylittäviin ajan sykleihin.⁷²

- Juhani Pallasmaa

---

⁷² Pallasmaa 2016, 41.

LUKU IV

Ajaton & paikatön nykyarkkitehtuuri ei puhuttele ihmisen henkistä puolta

Nykyarkkitehtuuri ei puhuttele henkistä puoltamme

A rkkitehtuurin merkittävyys ihmiselle perustuu rakennusten kykyyn puhutella henkistä puoltamme ja vastata osaltaan jopa eksistentiaalsiin kysymyksiin. Esimerkiksi rakennetun ympäristömme pysyvyys tuo elämään tiettyä turvaa. Se myös tukee paikan identiteetin syntyä, mikä vuorostaan edistää ihmisen kokemusta kodista, kotiseudusta ja maailmaan kuulumisesta. Kun rakennus kertoo rajallisen aikamme kulumisesta, muistamme arvostaa hetkeä. Yksilön eliniän ylittävä arkkitehtuuri taas luo tunnetta jatkuvuudesta, mikä antaa merkitystä ihmisen elämälle ja teoille. Jonnekin kuulumisen tunne, kokemukset pysyvyydestä ja jatkuvuudesta sekä käsitys aikamme rajallisuudesta ovat keskeisiä edellytyksiä ihmisen henkiselle hyvinvoinnille. Näen, että niiden toteutuessa arkkitehtuuri ”puolustaa ja vahvistaa inhimillisen elämän

eheyttä ja arvokkuutta ja antaa meille eksistentiaalinen jalansijan maailmassa”, kuten Pallasmaa arkkitehtuurin ensisijaisen tehtävän esittää⁷³.

Arkkitehtuuri voi siis tukea ihmisten henkisten tarpeiden täyttymistä. Tämä tapahtuu arkkitehtuurin kantamien kertomusten välityksellä, kun rakennukset puhuttelevat ihmisen henkistä puolta kertomalla esimerkiksi erilaisia tarinoita ajasta ja paikasta. Näitä kertomuksia tarkastelemalla voidaankin selittää miksi jotkin rakennukset herättävät meissä voimakkaita tunnekokemuksia tai tuovat rauhallisen kotoisan olon, kun toiset rakennukset koetaan hengettömiksi ja luotaantyöntäviksi; kyse on rakennusten kertomista tarinoista ja niiden herättämisestä mielikuvista sekä tunteista. Tarinoiden näkökulman avulla pääsemmekin käsiksi nykyarkkitehtuurin kriisin aiheuttajiin.

Edellisessä luvussa esitin, miten rakennus kuvastaa aikaansa ja paikkaansa sekä kuinka arkkitehtuuri kykenee tukemaan ihmisen henkisten tarpeiden täyttymistä. Nykyarkkitehtuurin kriisin uskon johtuvan pitkälti siitä, etteivät edellä esitetyt asiat enää toteudu. Rakennuksen kertoessa ajan ja paikan tarinoita, eli ilmentäessään syntykontekstiaan sekä ajan kulumista, arkkitehtuuri jäsentää kokemustamme maailmasta ja käsitystämme todellisuudesta, mikä helpottaa jokapäiväistä elämäämme, mutta myös auttaa eksistentiaalisten kysymysten kohtaamisessa. Useat vanhat rakennukset puhuttelevatkin yhä henkistä puoltamme luomalla vahvoja kokemuksia paikasta sekä tarjoamalla tunnetta pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Nykyarkkitehtuurista ajan ja paikan tarinat kuitenkin usein puuttuvat, minkä vuoksi uudet rakennukset eivät vetoa henkiseen puoleemme; mykät massat jättävät meidät kylmiksi ja arkkitehtuuri menettää eksistentiaalisen merkityksensä.

Arkkitehtuurin puolustukseksi todettakoon, ettei nykymaailma tarjoa sille helppoja lähtökohtia. Ennen nykyaikaa suunnittelija saattoi pohjata työskentelynsä yleisesti vallitseviin käsityksiin, kun maailmaa selittäneet ja ihmiselämää ohjanneet suuret tarinat antoivat perustan myös arkkitehtuurille. Esimerkiksi keskiajalla ihmisen nähtiin toimivan

---

⁷³ Pallasmaa 2014, 69.

vain välittäjänä, joka toi esiin Jumalan – taivaallisen arkkitehdin – suunnitelmaa, minkä myötä rakennukset ilmensivät samaa järjestystä, jota koko todellisuutemme noudatti⁷⁴. Arkkitehtuuri siis syntyi heijastelemaan käsitystämme maailmasta ja kertoi yhteisesti jaettuja tarinoita, jolloin esimerkiksi uskonto antoi rakennuksille niiden merkityssisällön ja hengen. Vielä modernisminkin aikana, kun länsimaisessa kulttuurissa jumala jo oli kuollut, maailmaa yhdisti vahva usko tieteeseen, tekniikkaan ja tulevaisuuteen. Arkkitehtuuri sai henkeä koneen metaforasta ja ylevistä päämääristä tavoitellessaan tehokkaampaa ja terveellisempää elinympäristöä. Yltiöpäinen tehokkuuden ja terveellisuuden tavoittelu osoittautui kuitenkin kestäättömäksi ja epäterveelliseksi. Nyt tulevaisuus näyttäytyy meille uhkaavana ja aikamme epävarmuus horjuttaa uskoa tieteisiin sekä tekniikkaan.

Suurten tarinoiden vielä eläessä, ainakin tietyn alueen tai yhteisön ihmisillä oli yhteisesti jaettu käsitys todellisuudesta. Nykyajan näkökulmasta maailmaa ja sen ilmiöitä on historiassa selitetty hyvin taikauskoisesti. Kuitenkin erilaisiin henkiin ja jumaluuksiin uskoneella ihmisellä on luultavasti ollut jäsentyneempi kuva todellisuudesta kuin ihmisellä tänä päivänä, sillä post-moderni maailma on merkityksiltään pirstaleinen ja vaikeaselkoinen. Suuret kertomukset ovat ohi länsimaisessa historiassa, eikä meillä ole yhteisesti jaettua kulttuurikontekstia tai henkisen todellisuuden muotoa, joka voisi toimia perustana rakentamiselle⁷⁵. Kulkiessaan rakennetussa ympäristössä ihminen ei enää tunne osallistuvansa johonkin itseään suurempaa: ei ole jumalaa, filosofiaa, oppia, yhteisöä tai edes omaa elinikää kestäviä rakennuksia. Samalla kun rakennettu ympäristömme menettää silmissämme merkitystään, alkavat myös ihmisen omat teot ja maailmassa oleminen menettää merkitystään. Tämä hengen ja merkityssisällön kriisi ei ole pelkkä arkkitehtuurin kentän tai edes rakentamisalan sisäinen ongelma, vaan sen juuret ovat syvemmillä ajassamme. Samankaltaiset ongelmat näyttäytyvät ympäri maailmaa niin tieteissä, taiteissa ja tekniikassa kuin jokapäiväisessä elämässämme⁷⁶.

---

⁷⁴ Passinmäki 2011, 14.

⁷⁵ Passinmäki 2011, 171.

⁷⁶ Passinmäki 2011, 1.

Ihmisillä ei ole yhtä yhteisesti jaettua kulttuurikontekstia, jolloin yksilö kokee ja tulkitsee ympäristönsä vapaasti oman tahtonsa mukaan ⁷⁷ . Digitalisaation synnyttämä informaatiotulva, jossa elämme, vahvistaa tätä todellisuutemme moninaisuutta. Yhtä aikaa voimmekin sanoa aiemmin elämäämme ohjanneiden suurten tarinoiden kuolleen ja todeta tarinoita olevan kenties enemmän kuin koskaan, minkä vuoksi nykymaailma kokonaisuudessaan näyttäytyy meille pirstaleisena ja monimutkaisena. Tässä käsittämättömässä maailmassa ihminen kenties kaipaa selkeitä yhteisesti jaettuja tarinoita jäsentämään maailmankuvaansa. Olisiko vanhojen rakennusten ihannoinnissa kyse siitä, että ne luovat edelleen vahvoja kokemuksia paikasta sekä ilmentävät ajallisuutta, ja näin kertovat meitä miellyttäviä tarinoita ymmärrettävämmästä maailmasta? Ainakin tarinoiden näkökulmasta juuri nykyarkkitehtuurin ajattomuus ja paikattomuus näyttäytyvät keskeisinä syinä sen hengettömyydelle.

Nykyarkkitehtuurin paikattomuus

Arkkitehtuuri on ihmiselle keino löytää koti maailmassa. Emme kuitenkaan usein pidä uusia rakennuksia kodikkaina, mikä pahimmillaan johtaa siihen, ettei ihminen tunne kuuluvansa kotiinsa, elinympäristöönsä tai maailmaankaan. Passinmäki sanoo laajemman länsimaisen kriisin ilmenevän arkkitehtuurissa juuri tällaisena eksistentiaalisena kodittomuuden tunteena, kun rakennetusta ympäristöstämme puuttuu aistillinen, elämyksellinen ja mielellinen sisältö⁷⁸. Tarinoiden näkökulmasta yksi syy tähän on nykyarkkitehtuurin paikattomuus, jolla tarkoitan sitä, että arkkitehtuuri on jokseenkin samanlaista ympäri maailmaa eivätkä rakennukset siis ilmennä syntypaikkaansa kuten ennen; nykyarkkitehtuuri ei kerro paikan tarinoita. Arkkitehtuurin paikattomuus ilmenee niin sieluttomissa automarketeissa, kuin maksimaalisen voiton tavoittelun ohjaamassa asuntotuotannossakin, mutta yhtä lailla se on havaittavissa myös tähtiarkkitehtien kontekstin laiminlyövässä egoistisessa itseilmaisussa.

---

⁷⁷ Passinmäki 2011, 171.

⁷⁸ Passinmäki 2011, 1.

Nykyarkkitehtuurin paikattomuus johtuu siitä, ettei rakentaminen ole enää samalla lailla kytköksissä paikallisiin olosuhteisiin ja kulttuuriin kuten ennen. Uutta rakennusta katsoessa ei pysty välttämättä päättämään mitään sen sijainnista: ihmetellessäsi taivaita hipovan pilvenpiirtäjän lasijulkisivua voit olla missä tahansa suurkaupungissa missä tahansa päin maapalloa. Nykymaailman ilmiöt kuten globalisaatio, kapitalismi, länsimaalaistuminen ja internet sekä tietokonepainotteinen, paikasta irrotettu, suunnittelu ovat johtaneet tällaiseen universaaliin arkkitehtuuriin. Samanlaiset arvot ja markkinatalouden lait ohjaavat rakentamista joka puolella maailmaa. Globalisaatio on levittänyt standardoidut järjestelmät sekä ratkaisut kaikkialle ja rakennusmateriaalit tilataan mistä halvimalla saadaan – vaikka sitten toiselta mantereelta. Internetin ansiosta uusimmat suunnittelutyökalut sekä tuoreimmat tutkimustulokset ovat heti kaikkien saatavilla ympäri maailmaa. Kiistattomien hyötyjen lisäksi vaikutteiden tehokkaalla leviämisenellä on myös varjopuolensa.

Itseään toistavaa arkkitehtuurikuvastoa selatessa herää tunne, että internetistä poimittuja ideoita käytetään usein hyvin kriitikittömästi: paikan merkitystä ylenkatsotaan suunnittelussa ja samoja muodinmukaisia muotoja monistetaan ympäri maailmaa kontekstista välittämättä. Ajankohtainen esimerkki tästä on korkea rakentaminen, jota pakotetaan jokaiseen kasvavaan kaupunkiin paikallisesta identiteetistä riippumatta (Kuva 15). Oleellista olisi pohtia millaisia mielikuvia korkeaan rakentamiseen liitetään. Onko tornitalo ainoa mahdollinen muoto tehokkuudelle ja joka tilanteessa oikea symboli kaupungin kehitykselle? Korkeuden näkeminen itseisarvona tuottaa usein arkkitehtonisesti keskinkertaisia ja kaupunkikuvallisesti arveluttavia lopputuloksia. Toinen esimerkki muodikkaasta muodosta on yksiaineinen, harjakattoinen ja räystäätön pientalo, joka on 2010-luvun sosiaalisen median vakiokuvastoa. Tällaisesta ”arkkityyppitalosta” suunnittelijat ovat tehneet omia tulkintojaan ympäri maailmaa. Pelkän trendikkyuden lisäksi muodon innoittajana on kenties pyrkimys vastata ihmisen ikuiseen kodin kaipuuseen nykyarkkitehtuurin kielellä – onhan harjakattoinen rakennus ikoninen kodin symboli. Usein tällaisten pientalojen

Kuva 15: Näkymä Laukontorilta itään. Piiput eivät ole enää ainoita torneja Tampereen maisemassa. Pahimmillaan korkean rakentamisen näkeminen itseisarvona tuottaa keskinkertaista arkkitehtuuria ja heikentää kaupunkikuvaa.

kuvat herättävät kuitenkin epäilyksen siitä, kuinka arvokkaasti nämä rakennukset vanhenevat erilaisissa sääolosuhteissa. Onko kodille olemassa muuta muotoa?

Samojen muotojen toistumista arkkitehtuurissa ympäri maailman ei tule ohittaa pelkkänä esteettisenä seikkana. Tehokkaasti leviävien vaikutteiden kritiikitön vastaanottaminen saattaa johtaa lopulta esimerkiksi kaupunkikuvallisesti tai rakennusteknisesti arveluttaviin – mutta muodinmukaisiin – ratkaisuihin. Tämän lisäksi arkkitehtuurin muuttumisella universaaliksi on merkittäviä vaikutuksia myös siihen, millaiseksi koemme maailmamme.

Teknologisen suhtautumisemme maailmaa kohtaan ja paikaton rakentaminen rapauttavat elinympäristömme merkityksellisyyttä, sillä universaali nykyarkkitehtuuri ei ilmennä paikallisia olosuhteita ja kulttuuria tai kerro paikallisesta historiasta. Kun paikan tarinat puuttuvat arkkitehtuurista, ei rakennuskanta luo paikoille enää ainutlaatuista ilmettä ja erityistä merkitystä, jolloin samankaltaiset sijainnit sekoittuvat mielissämme toisiinsa ja maailma näyttäytyy meille homogeenisenä sekä jäsentymättömänä. Maailma pelkistyy kartesiolaisen tilakäsityksen mukaisiksi geometrisiksi tiloiksi sekä merkityksistä riisutuiksi sijainneiksi, mikä irrottaa ihmisen asuttamastaan maaperästä tehden hänestä sen ulkopuolisen tarkkailijan⁷⁹. Näin oman aikamme arkkitehtuuri usein epäonnistuu tärkeimmässä tehtävässään eli paikan tunteen luomisessa.

Tunne jonnekin kuulumisesta syntyy epätodennäköisemmin, kun paikoilla ei ole selkeitä identiteettejä. Kaupungistumisen myötä, individualismia korostavassa ajassamme, yhteisötkään eivät tarjoa kokemuksia johonkin kuulumisesta kuten ennen. Globaalissa maailmassa paikallisuus ja yhteisöt tarjoavatkin yhä harvemmin vastauksen yhteen ihmiselämän perustavanlaatuisen kysymyksen: *kuka minä olen?* Nykyarkkitehtuurin paikattomuus johtaa siis äärimmillään siihen, ettei ihminen juurru henkisesti elinympäristöönsä eikä löydä itseään tai kotiaan maailmassa.

---

⁷⁹ Passinmäki 2011, 177-178.

Paikaton arkkitehtuuri ei ilmennä kulttuuriamme, yhteisöämme tai minuuttamme eivätkä uudet rakennukset, siksi usein vetoa tunteisiimme. Emme kiinny tällaisiin rakennuksiin, jolloin myös positiivisten mielleyhtymien ja muistojen kiinnittyminen niihin on vähäistä. Rakennettu ympäristömme menettää silmissämme henkistä merkitystään, ja suhteemme siihen saattaa muuttua välinpitämättömäksi. Arkkitehtuuri ohjaa yhä toimintaamme maailmassa jäsentäen sitä geometrisesti ja rakennukset tarjoavat edelleen elämällemme välttämättömiä toimintoja, mutta monesti nykyarkkitehtuuri kuitenkin laiminlyö henkisen tehtävänsä; harvat uudet rakennukset tarjoavat turvapaikkoja mielellemme.

Nykyarkkitehtuurin ajattomuus

Nykyarkkitehtuuri on ajatonta; ei aikaa kestävällä tai aina muodissa olevalla, vaan ajallisuuden kieltävällä tavalla. Rakennukset eivät ilmennä ajan kulumista eivätkä kerro syntyajankohtansa maailmasta kuten ennen – tai jos kertovat, tarinan sisältö ei ainakaan miellytä meitä.

Nykyarkkitehtuurille tyypilliset materiaalit kuten mittakaavattomat lasilevyt, emaloidut metallit ja synteettiset muovit eivät kerro mitään alkuperästään tai iästään vaan pyrkivät iättömään täydellisyyteen yrittäen kätkeä väistämättömät ikääntymisen prosessit (Kuva 16). Vaikka näiden prosessien havaitseminen olisi ihmiselle henkisesti merkityksellistä, tuotamme rakennuksia, jotka yrittävät salata kulumisen jäljet ja ikänsä. Tämän Pallasmaa esittää pohjimmiltaan johtuvan ihmisen tiedostamattomasta kuoleman pelosta.⁸⁰

Uusien rakennusten sisätilat on irrotettu ajasta koneellisesti: sähkövalot, lämmitysjärjestelmät ja koneellinen ilmanvaihto kätkevät vuorokauden ja vuodenaikojen kierron, eikä rakennetussa ympäristössämme usein ole tilaa kasvillisuudelle, joka ilmentäisi vuodenaikojen vaihtumista. Luonnon ja entisen rakennuskannan jyräävä

---

⁸⁰ Pallasmaa 2016, 28.

Kuva 16: CMA CGM Headquarters (Zaha Hadid Architects, Marseille, Ranska 2010) Mittakaavattomat lasilevyt pyrkivät iättömään täydellisyyteen.

rakentamistapa taas hävittää elinympäristöstämme ajalliset kerrostumat, jolloin tarinat menneestä katoavat. Arkkitehtuurilla ei myöskään ole yhtenäistä muotokieltä, joka ilmentäisi juuri omaa aikaamme; uudet rakennukset kuvastavatkin aikaamme lähinnä konkretisoimalla sen ongelmia.

Aika on abstrakti käsite, jonka hahmottamisessa arkkitehtuuri auttaa ihmistä. Usein uudet rakennukset eivät kuitenkaan tee ajan kulumista näkyväksi elinympäristössämme, vaan ennemminkin kätkevät sen esimerkiksi aineettomilla materiaaleillaan, minkä vuoksi arkkitehtuuri ei enää jäsennä käsitystämme ajasta tai osoita omaa paikkaamme historian jatkumossa; ajan kieltävät rakennukset eivät kotiuta meitä äärettömään aikaan. Ajan tarinoiden kadotessa rakennuksista, ei arkkitehtuuri tarjoa myöskään ihmiselle henkisesti merkityksellisiä kokemuksia kuten ennen: uusien rakennusten nopea rappeutuminen ei muistuta meitä elämämme rajallisuudesta ainakaan terveellä tavalla, ja kun rakennukset eivät kestä edes omaa elinikäämme, häviää todellisuudestamme sekä tunne maailmamme pysyvyydestä että sen jatkuvuudesta.

Kun vanhaa rakennuskantaa puretaan ja luontoa hävitetään uuden arkkitehtuurin tieltä, tunne maailmamme pysyvyydestä rikkoutuu. Elinympäristömme muuttuessa radikaalisti arkinen toimintamme vaatii enemmän mieleltämme, kun tutut elämäämme varmuutta tuoneet asiat häviävät todellisuudestamme ja uudet vieraat merkitykset täyttävät sen. Nykyrakennusten lyhyet elinkaaret johtavat siihen, ettei syviä pysyvyyden kokemuksia synny tulevaisuudessakaan. Kestämättömän rakennustavan vuoksi arkkitehtuurille ei kerry ajan mukanaan tuomaa henkeä. Rakennus ei ehdi tulla ajan ja käyttäjien antamien merkitysten kyllästäväksi, ennen kuin se jo puretaan uuden tieltä. Epävarmassa maailmassa saatoimme aiemmin luottaa fyysisen ympäristömme pysyvyyteen – mutta emme enää, ja siksi uusi arkkitehtuuri niin harvoin tarjoaa turvapaikkoja mielellemme.

Vanha ja arvokkaasti patinoitunut, nyt jo rapistuva rakennus, saattaa kaikessa surumielisyydessään koskettaa ihmistä kertomalla kaihoisesti menneestä loistostaan. Uudet ajan kieltävät rakennukset, jotka homehtuvat purkukuntoon parissa vuosikymmenessä sairastuttaen käyttäjänsä, eivät tällaisia kokemuksia tule koskaan

tarjoamaan. Nykyarkkitehtuuri ei kosketa ihmistä melankoliallaan tai kehota tätä arvostamaan rajallista elämäänsä.

”Paikan historiallisuuteen juurtuneet rakennukset tukevat tunnetta ajallisesta ja kulttuurisesta jatkumosta, mutta nykypäivän itsekkyyden ja uutuuden monumentit latistavat historian ja ajan tajua. Latistetun todellisuuden kokemus jättää meidät ulkopuolisiksi omissa asuinpaikoissamme; nykyisen yltäkylläisyyden keskellä meistä on tullut oman elämämme kuluttajia ja kasvavassa määrin kodittomia”, Pallasmaa toteaa⁸¹. Ajaton arkkitehtuuri ei tarjoa ihmiselle merkityksellistä tunnetta maailmamme jatkuvuudesta. Kun rakennukset eivät kerro omasta historiastamme tai esi-isiemme elämästä, katkeaa yhteytemme menneeseen, jolloin koemme juurettomuutta, emmekä kiinnny helposti asuinpaikkaamme. Kun rakennukset eivät anna lupausta maailman jatkuvuudesta yksilön elämän jälkeen, emme koe yhteyttä tulevaan, jolloin omat tekomme tässä hetkessä tuntuvat menettävän merkitystään. Tämä on tuhoisaa esimerkiksi ympäristön kannalta. Jatkuvuuden kokemusten kadotessa rakennetusta ympäristöstämme, yksilö ei tunne olevansa osa mitään itseään suurempaa, jolloin hänen elämänsä saattaa tuntua merkityksettömältä.

Länsimaista modernia ajattelua leimaa hegeliläinen aikakäsitys, jossa aikamme pelkistyy jatkuvaksi nykyisyydeksi ja huomio kiinnittyy pelkästään nyt-hetkeen; Hegelin mukaan menneisyyttä ja tulevaisuutta ei ole edes olemassa⁸². Sen radikaaliudesta huolimatta Hegelin esittämän aikakäsityksen kaltainen suhtautuminen on helppo havaita jokapäiväisessä elämässämme: lyhytkatseisuudessamme käytämme luonnonvarat loppuun saadaksemme hetken nautinnon juuri nyt, ja rakennamme liian nopeasti ja laaduttomasti tavoitellen vain rahallista hyötyä. Tällainen näköalattomuus ja teknologinen suhtautuminen aikaan on yksi syy arkkitehtuurin rappeutumiseen. Se johtaa kestävämmään rakentamiseen ja välinpitämättömyyteen menneisyyttä kohtaan. Kun arkkitehtuurin tehtävä ajan kokemisen jäsentäjänä unohdetaan ja yhteys

---

⁸¹ Pallasmaa 2014, 69.

⁸² Passinmäki 2011, 148-149.

perinteeseen sekä ajattomiin myytteihin katkeaa, surkastuu arkkitehtuuri merkityksettömäksi muotopeliksi⁸³.

Ajallisuuden kieltävän arkkitehtuurin parissa ihmisen kokemus ajasta hämärtyy, jolloin omassa ajassa toimiminen sekä oma olemassaolo saattavat tuntua merkityksettömiltä, mikä johtuu siitä, että kadotamme yhteyden menneisyyteemme mutta myös tulevaisuuteemme. Jos todellisuus on olemassa vain nyt-hetkessä, ei menneellä tai tulevalla ole merkitystä. Silloin kaikki – tämäkin hetki, omat tekomme ja koko olemassaolomme – menettävät merkitystään. Eikö pelkässä silmänräpäyksessä eläminen vie näin kaikesta mielekkyyden: jos meillä ei ole menneisyyttä tai tulevaisuutta, onko syytä olla olemassa tässä hetkessäkään? Yhtä hyvin voisimme tuhota kaiken saavuttaaksemme nautinnon nyt-hetkessä, kuten oikeastaan teemmekin tai vain olla kokonaan olematta.

Äärimmillään merkitysköyhä nyky maailma saattaa ajaa ihmisen jopa tällaisiin nihilistisiin pohdintoihin. Kun arkkitehtuuri keskittyy vain nykyhetkeen, eikä löydä yhteyttä historiaan tai anna lupaus tulevaisuudesta, ei rakennettu ympäristömme tue ihmisen etsintää eksistentiaalisten kysymysten parissa, vaan heikentää kokemusta elämämme merkityksellisyydestä entisestään.

Rakennukset kertovat ihmisen vääristyneestä luontosuhteesta

Sen lisäksi että valtaosa uusista rakennuksista ei enää onnistu puhuttelemaan henkistä puoltamme, kertovat uudet rakennukset myös ihmisen vääristyneestä luontosuhteesta. Rakennamme luonnon kieltäviä ”älytaloja”⁸⁴, joiden lyhytikäiset ja saastuttavat materiaalit sekä luonnon altaan jyräävä hengetön rakentamistapa ilmentävät sitä, kuinka luonto on alistettu ihmisen käyttöön.

---

⁸³ Pallasmaa 2014, 63-64.

⁸⁴ Nyman 2008, 27.

”

*We often forget that WE ARE NATURE. Nature is not something separate from us. So when we say that we have lost our connection to nature, we've lost our connection to ourselves.*⁸⁵

– Andy Goldsworthy, ympäristötäiteilija

---

⁸⁵ The Art Story 2020.

Vaikka kuinka yrittäisimme asian kieltää ja nousta luonnon yläpuolelle teknologian avulla, olemme lopulta kuitenkin osa sitä. Luonto on ehto olemassaolollemme ja nykyinen suhteemme sitä kohtaan uhka lajimme selviytymiselle. Tuhotessaan luontoa ihminen tuhoaa samalla myös itseään⁸⁶. Vääristynyt luontosuhteemme johtaa siihen, että rakentamalla uutta hävitämme olemassa olevat, henkisen hyvinvointimme kannalta välttämättömät, ajan ja paikan tarinat, jolloin tunne paikasta sekä jonnekin kuulumisesta katoaa. Samalla menetämme myös rakennetun ympäristön tarjoamat kokemukset pysyvyydestä ja jatkuvuudesta.

Kun arkkitehtuuri muistuttaa meitä yhteiskuntamme ja koko maailman ongelmista, ja rakennukset kertovat tarinoita ihmisen vääristyneestä luontosuhteesta sekä pinnallisesta kulutuksen kulttuurista, ei ole ihme, että nykyarkkitehtuuri koetaan usein kylmäksi, hengettömäksi ja vastenmieliseksi. Rakennus on siis edelleen aikansa kuva, mutta nyt sen tarina on halpa ja pinnallinen. Monet nykyrakennukset ovat rahan ja kertakäyttöisyyden symboleja, joista syvempi merkityssisältö ja henki ovat poissa. Taiteen tavoin arkkitehtuuri päätyy siis helposti ilmaisemaan vain pinnallisia, vallitsevaa kulttuuria ylläpitäviä tunteita ja ohittaa samalla ihmisyiden syvemmät tunteet, mikä on erityisen vakavaa, koska arkkitehtuuri vaikuttaa kaikkiin ihmisiin heidän tahdostaan huolimatta⁸⁷. Monesti nykyarkkitehtuuri päätyy tavoittelemaan shokeeraavaa uutuusarvoa halvoilla ”wow-efekteillä”, ja rakennukset kertovat pinnallisia kulutuksen tarinoita, joilla ne myyvät meille itseään ja muita kulutushyödykkeitä.

Kestämätön arkkitehtuuri muistuttaa meitä aikamme ongelmista jokapäiväisessä elinympäristössämme. Tarinaa maksimaalisesta voiton tavoittelusta – luonnon ja viihtyisän elinympäristön kustannuksella – kertovat esimerkiksi asfalttikenttien keskellä seisovat kauppakeskukset, joiden tieltä luonto ja vanhat rakennukset ovat saaneet väistyä. Automarkettien rakentaminen luo epäinhimillistä ympäristöä, näivettää kaupunkien keskustat ja tarjoaa lähinnä mitäänsanomattomia tilakokemuksia (Kuva 17). Tällaisten rakennusten tarina on ohut ja pinnallinen.

---

⁸⁶ Nyman 2008, 28.

⁸⁷ Nyman 2008, 68.

Kuva 17: Seinäjoen Ideapark (Suunnitteluhuone Oy, 2019). Asfalttikenttien keskellä seisovat automarketit kertovat tarinaa pinnallisesta kulutuksen kulttuurista. Ne myös luovat epäinhimillistä ympäristöä ja näivettävät kaupunkien keskustat.

Anonyymi paikaton arkkitehtuuri, epäinhimillinen mittakaava, yksitoikkoiset mainoksilla vuoratut julkisivut ja mykät materiaalit eivät tarjoa rakennuksen kokijalle juuri luettavaa – ainakaan miellyttävää sellaista. Tällainen rakennus huutaa kokijalleen vain: ”Osta! Kuluta! Paljon ja nopeasti!” Usein nykyarkkitehtuuri näkee meissä kuluttajan – ei ihmistä.

Aikamme ongelmat ovat luettavissa kaupallisten rakennusten lisäksi myös muista rakennustyypeistä. Nykymaailma on täynnä kertakäyttöisiä kulutushyödykkeitä, joiksi Matti K. Mäkinen sanoo myös kotiemme muuttuneen: ”Asunto on länsimaisessa nykykäytännössä esineellistetty teknilliskaupalliseksi tuotteeksi, jota tuotetaan, otetaan hallintaan ostamalla tai vuokraamalla ja käytetään kulttuurin ja yhteiskuntaluokan odotuksiin sovitetuilla tavoilla.”⁸⁸ Nykyisen asuntorakentamisen halvat materiaalit ja heikkolaatuinen detaljointi kertovat samanlaista tarinaa kuin automarketit; kenties tärkein rakennus ihmisen elämässä on muutettu kertakäyttöiseksi kulutushyödykkeeksi, joka ei tarjoa tunnetta kodista tai kestä edes ihmisen omaa elinikää. Arkkitehtuuri on pelkistynyt pinnallisiksi kulutushyödykkeiksi, minkä Pallasmaakin toteaa: ”Arkkitehtuurissa on omaksuttu mainonnan ja kaupankäynnin psykologinen strategia eksistentiaaliseen, plastiseen ja tilallisten kokemuksen sijaan; rakennuksista on tullut mielikuvatuotteita vailla eksistentiaalista syvyyttä ja vilpittömyyttä.”⁸⁹

Rakennusten kertoessa yhteydestämme luontoon tunnemme olevamme sopusoinnussa ympäristön kanssa⁹⁰. Selvää on, ettei nykyrakentamisessa tällainen monesti toteudu: luonto raivataan surutta uusien asuinalueiden sekä ostoskeskusten tieltä ja lyhytikäiset rakennukset kasataan saastuttavista materiaaleista. Vääristynyt luontosuhteemme konkretisoituu jokapäiväisessä elinympäristössämme, mikä luo tiedostavalle ihmiselle vaikutelman, että olemme luontoa vastaan. Tämän takia nykyihminen ei, kodittomuutensa lisäksi, tunne enää kuuluvansa edes maailmaan. Kestämättömän rakennustavan vuoksi särkyä myös ihmiselle merkityksellinen kokemus maailman jatkuvuudesta, kun tiedämme ettei mikään elinaikanamme rakennettu kestä tuleville

---

⁸⁸ Mäkinen 2006, 97-98.

⁸⁹ Pallasmaa 2016, 26.

⁹⁰ Nyman 2008, 109.

polville, eikä edes välttämättä omaa elinikäämme, jolloin myös pysyvyyden tunne katoaa omasta elämästämme.

Kun ihminen jokapäiväisessä elämässään – jopa omassa kodissaan – lukee rakennuksista heikkoa laatua sekä luontoa alistavaa kulutuksen tarinaa, on ymmärrettävää, että meitä viehättävät vanhat rakennukset ajalta, jolloin osattiin arvostaa ja tavoitella toisenlaisia asioita kuin nykypäivänä sekä suhtautua rakentamiseen kauaskatseisemmin.

Historismi luo valheellista ajan tarinaa

Vastakohta usein epäviilhtyisäksi ja hengettömäksi koetulle nykyarkkitehtuurille on helppo löytää vanhoista rakennuksista, joilla monesti tuntuu olevan oma selittämätön henkensä. Tämän vuoksi on luontevaa ajatella, että ratkaisu nykyrakentamiseen hengettömyyteen on myös löydettävissä vanhemmasta arkkitehtuurista. Yleensä päättelyketjun seuraavassa vaiheessa, siinä miten historiaa tulisi soveltaa käytännössä, päädytään kuitenkin kyseenalaisiin ratkaisuihin – tai ainakin ratkaisuihin, joista arkkitehdit ja ammattikentän ulkopuoliset ihmiset ovat keskenään hyvin eri mieltä.

Vanhojen rakennusten ihannointi johtaa välillä siihen, että uudisrakentamisessa toistetaan historiaa joko menneistä tyylilajeista lainatuilla muotoaiheilla tai rakentamalla kokonaisia rakennuksia, jotka pyrkivät näyttämään historiallisilta vastineiltaan. Monet ihmiset tuntuvat uskovan tällaisen uusvanhan arkkitehtuurin saavan automaattisesti saman hengen, mitä vaikka yli satavuotiaalla rakennuksella on. Nykyarkkitehtuuri voi käydä vuoropuhelua perinteen kanssa ja näin vahvistaa esimerkiksi kokemusta maailmamme jatkuvuudesta mutta historian mekaaninen kopiointi ei ole ratkaisu nykyarkkitehtuurin ongelmiin.

Erityisen ongelmallista historiaa kopioivassa arkkitehtuurissa on se, että menneisyyden ihailusta huolimatta kyseiset rakennukset toteutetaan tämän päivän tekniikoilla ja materiaaleilla. Tällaisen rakentaminen vahvistaa länsimaissa vallitsevaa pinnallisuuden

kulttuuria; lopputuote on pinnallinen rakennus, joka esittää meille olevansa jotain aivan muuta kuin on. Väitän, että useimmiten historismin tuloksena on halpa lavaste, jonka epäaitouden jokainen tunnistaa.

Facebookissa Arkkitehtuurikapina-ryhmä kannattaa historismia eli menneiden tyyllilajien mekaanista toistamista ja vaatii rakennettavaksi esimerkiksi Zsar outletin kaltaisia rakennuksia (Kuva 18). Vaalimaalla Suomen ja Venäjän rajalla sijaitseva uusi outlet-kylä jäljittelee empire-tyyliä. Rakennushankkeen vetäjätkin luonnehtivat Zsar Outletia muun muassa keinotekoiseksi teatteriksi ja aikuisten huvipuistoksi. Taidehistorioitsija vuorostaan sanoo näkevänsä tällaisen halvan arkkitehtuurin vastenmielisenä pilkantekona.⁹¹ Samankaltaista halpaa historian kopiointia löytyy esimerkiksi Tuurin kyläkaupasta sekä Lempäälän Idea Parkin ”vanhasta kaupungista”. Tällaistaako ihmiset todella haluavat?

Kauppakeskukset ovat toki jo kitshin puolelle menevä ääriesimerkki historismista mutta maltillisemmankin, esimerkiksi historioivan asuntorakentamisen, ongelmat ovat samanlaisia vaikeivat yhtä ilmeisiä. Esimerkiksi uusrenessanssin tai uusklassismin rakennukset, joita Arkkitehtuuri kapina -ryhmässä tahdotaan toteutettavan, eivät millään tavalla kuvasta nyky maailmaa. Niiden muoto on ristiriidassa tämän päivän rakennustekniikan kanssa eivätkä niiden koristeaiheet kuvasta mitenkään nyky maailmaa. Vanhoissa rakennuksissa taidokkaat koristeaiheet ovat merkki entisten mestareiden ammattitaidosta. Nykyrakentamisessa ornamentit toteutettaisiin sarjatuotantona tehtaalla ja ne jäisivät pelkiksi päälleliimatuiksi koristeiksi vailla syvempää merkitystä. Historiassa koristeaiheetkin ovat yleensä kuvastaneet aikansa maailmaa kertoen esimerkiksi uskonnosta, ihmisen luontosuhteesta tai kokonaisvaltaisesta antiikin maailman arvostuksesta. On kuitenkin täysin valheellista kiinnittää maallistuneiden ja luontoa saastuttavien rakennusten pintaan kuvia jumalista tai luontoaiheista.

---

⁹¹ Heinonen 2018.

Kuva 18: Zsar Outlet, Vaalimaa (Arkkitehtikonttori Petri Pussinen Oy, 2018). Outlet-kylä jäljittelee empire-tyyliä mutta on rakennettu nykyaikaisin menetelmin. © Tiina Karppi / YLE

Aitoa arkkitehtonista tyyliä ei saavuteta tavoittelemalla tiettyä ulkonäköä vaan kokonaisvaltaisella prosessilla ⁹². Ovathan arkkitehtuurin eri tyylikaudetkin saaneet nimensä historioitsijoilta vasta jopa satoja vuosia myöhemmin, eikä esimerkiksi Borromini aikanaan tiennyt olevansa barokkiarkkitehti ja suunnittelevansa juuri barokkirakennusta, vaan luultavasti koki työnsä antiikista alkaneen perinteen jatkumoksi ⁹³. Ilmeisiä poikkeuksia, kuten 1800-luvun kertaustyylejä sekä 1900-luvun postmodernismia, lukuun ottamatta, menneisyydessä ei ole yleensä pyrittykään rakentamaan minkään tietyn tyylin mukaisesti, vaan rakennukset syntyivät oman aikansa kuviksi silloin toimiviksi koetuin menetelmin ja käytännön sanelemana. Menneisyydessä myös rakennusten puhtaasti esteettiset puolet olivat sidoksissa vallitsevaan kulttuuriin.

Minulta on kysytty: ”Kai sitten valmistuttuasi suunnittelet jotain vanhan tyylistä?” Mitä on *vanhan tyylinen*? Tällaisten keskustelujen edetessä arkkitehtuurin hyvien ja huonojen ominaisuuksien sanallistaminen osoittautuu usein haastavaksi. Vanhoihin rakennuksiin liitetyt positiiviset mielikuvat ovat kuitenkin todella vahvoja. Niitä kohti pyritään valitettavasti lähinnä mekaanisella toistolla. Tietynlaiset koristeet eivät kuitenkaan luo viihtyisäksi koettua arkkitehtuuria. Historismi-keskustelussa pitäisi pystyä katsomaan syvemmälle, ja selvittää mistä vanhojen rakennusten ihannoinnissa pohjimmiltaan on kyse.

Yksi mahdollinen selitys vanhan arkkitehtuurin suosioon voidaan nähdä ihmislajin historiassa: vanhat rakennukset vastaavat ihmisen luonnollista elinympäristöä paremmin kuin uudet pelkistetyt rakennukset, sillä luonnossa eläessään ihminen on tottunut monimuotoisuuteen ja yksityiskohtien rikkauteen ympäristössään (Kuva 19). Yksittäisen tekijän sijaan, syy on luultavasti kuitenkin moniulotteinen usean tekijän summa.

Selityksiä uuden ja vanhan arkkitehtuurin vastakkainasetteluun voidaan löytää esimerkiksi tarkastelemalla, sitä millaisesta maailmankuvasta ne meille kertovat.

---

⁹² Frederick 2007, 82.

⁹³ Davies 2011,127-128.

*Kuva 19: Duomon katolla (Milano, Italia 1075-1965).
Yksityiskohtien rikkautta katedraalin katolla.*

Uskon, että näemme vanhoissa rakennuksissa jotain nykyaikana kadotettua, jota alitajuisesti etsimme. ”Vanhat talot vievät meidät takaisin menneisyyden hitaaseen aikaan ja hiljaisuuteen”, toteaa Pallasmaa⁹⁴. Etsimmekö historiaa kopioimalla esimerkiksi tällaista

tunnetta hektisen maailmamme vastapainoksi tai vaihtoehtoja aikamme pinnallisille arvoille? Tavoitellaanko uusvanhalla rakentamisella selkeämpiä tarinoita ymmärrettävämmästä maailmasta sekä tunnetta sen jatkuvuudesta ja elämämme merkityksellisyydestä?

Omaa aikaamme ja sen ongelmia ilmentävät rakennukset eivät miellytä meitä, minkä takia yritämme luoda arkkitehtuurille toisenlaisesta maailmasta kertovan tarinan. Usein ihmisellä on nostalgian värittävä romantisoitunut kuva menneistä ajoista, minkä vuoksi tavoittelemme vanhoja rakennuksia kopioimalla todellisuutta, joka oman aikamme näkökulmasta näyttää jotenkin ymmärrettävämpänä ja miellyttävämpänä. Kun omassa ajassamme ei tunnu olevan mitään arvostettavaa, mikä voisi toimia perustana rakentamiselle, päädyimme valheellisesti lainaamaan tarinaa toisesta ajasta kieltäen samalla oman aikamme. Historiaa kopioimalla yritämme tuoda vanhoille rakennuksille tyypilliset lisämerkitykset ja mielle yhtymät sekä selittämättömän hengen myös uuteen arkkitehtuuriin.

Arkkitehtuurin tehtävä on jäsentää ihmisen ajan kokemista ja todellisuuden hahmottamista. Historismi rikkoo tätä vastaan, sillä menneisyyttä kopioiva arkkitehtuuri luo valheellista ajan tarinaa, joka vain sekoittaa maailmamme kokemista entisestäään. Uusvanha rakentaminen vaikeuttaa ajan kulun sekä ympäristön aitojen ajallisten kerrostumien havaitsemista, jolloin yhteytemme menneeseen ja kokemus maailman jatkuvuudesta heikkenevät entisestäään. Pallasmaa toteaa historiaa kopioivan rakentamisen mielettömyyden: ”Arkkitehtuurin tehtävä ei ole luoda unelmamaailmoja vaan vahvistaa olennaisia syy-yhteyksiä, juurtumisen prosesseja ja todellisuuden tuntua.”⁹⁵

---

⁹⁴ Pallasmaa 2016, 41.

⁹⁵ Pallasmaa 2014, 69.

Täysin kontekstistaan irrallaan oleva ja menneeseen viittaava arkkitehtuuri ei resonoi oman aikamme ilmiöiden kanssa, ja vain heikentää elämämme merkityksellisyyden tuntua. Taiteen tulisi antaa ihmiselle keinoja kohdata maailma ja itsensä; tarjota kokijan elämää ylevöittäviä kokemuksia. Rakennetun ympäristömme muuttuminen historialliseksi teemapuistoksi kuitenkin vain halventaa ihmisen elämää ja irrottaa tämän lopullisesti ajasta.

LUKU V

Ajasta ja paikasta uutta henkeä arkkitehtuuriin

Ajan ja paikan kokeminen on merkityksellistä ja yhteisesti jaettavaa

Merkityksiltään pirstaleisessa ja vaikeaselkoisessa nykymaailmassa *aika ja paikka* eli luonto, rakennettu ympäristömme, oman aikamme ilmiöt sekä ajan kulumisen osana ihmisyyttä ovat harvoja yhteisesti jaettuja asioita, minkä vuoksi uutta merkityssisältöä ja henkeä arkkitehtuurille voidaan etsiä ajan ja paikan tarinoista.

Todellisuuden hahmottaminen eriluonteisina ja erilaisia merkityksiä kantavina paikkoina on ihmiselle luontaista – samoin kuin tarve löytää oma paikkansa maailmassa. Esimerkiksi todellisuuden havaitseminen aisteillamme, vaikuttavat hetket kauniin luonnon äärellä sekä kokemukset merkityksellisistä paikoista, kuten kotiseudusta, yhdistävät ihmisiä heidän taustastaan riippumatta, minkä vuoksi paikka on aina luonteva lähtökohta arkkitehtuurille.

”

Kun kaikille yhteisen merkityserustan antaneet suuret kertomukset filosofioina ja uskontoina ovat länsimaisessa historiassa ohi, voidaan yhteistä perustaa merkityksille hakea siitä faktisesta maaperästä, siitä konkreettisesta rakennetusta ja rakentamattomasta luonnosta, jonka yhteyttä kukaan ihminen ei voi paeta.⁹⁶

– Pekka Passinmäki

---

⁹⁶ Passinmäki 2011, 171.

Etsiessäni arkkitehtuurille uutta henkeä, nostan paikan rinnalle ajan, sillä käsitys menneestä, tulevasta sekä oman aikamme rajallisuudesta, ja tämän tiedon mukanaan tuomat eksistentiaaliset kysymykset ovat perustavanlaatuinen ja ikuinen osa ihmisyyttä.

Ihminen havaitsee usein jokapäiväisessä elämässään maailman mielettömyydet ja vääryydet selviytyen samalla omista arkisista haasteistaan, henkilökohtaisista menetyksistään sekä maailmanlaajuisista kriiseistä. Tästä kaikesta yksilö yrittää löytää merkityksellisyyttä tiedostaen samalla aikansa rajallisuuden. Tämän vuoksi uskon, että oman olemassaolon ja sen merkityksellisyyden pohdiskelu on erottamaton osa ihmisen elämää. Henkinen ja kulttuurinen todellisuutemme saa konkreettisen muodon rakennetussa ympäristössämme, minkä vuoksi on merkittävää, millaisia tarinoita rakennuksista luumme: näyttäytykö maailmamme niiden myötä merkityksettömänä, mielettömänä ja vaikeaselkoisena vai jäsentävätkö ne käsitystämme todellisuudesta ja vahvistavat tunnetta elämämme merkityksellisyydestä? Jos arkkitehtuurilla on mahdollisuus auttaa ihmistä tämän eksistentiaalisen kärsimyksen kanssa, tulisi siihen pyrkiä.

”Jos pyrimme siihen, että arkkitehtuurilla on emansipoiva ja parantava rooli – sen sijaan että se voimistaisi eksistentiaaliseen merkityksen rapautumista –, meidän on pohdittava niitä moninaisia vaivihkaisia tapoja, joilla arkkitehtuuri on sidoksissa aikansa kulttuuriseen ja mentaaliseen todellisuuteen”, Pallasmaa toteaa⁹⁷. Uskon, että huomion kiinnittäminen ajan ja paikan tarinoihin on yksi keino, jolla suunnitella parantavaa ja elämämme merkityksellisyyden tunnetta vahvistavaa arkkitehtuuria; suhtaudumme positiivisemmin oman elämämme kehyksiin eli aikaamme ja paikkaamme, kun rakennukset onnistuvat kertomaan niistä positiivisia tarinoita. Kokiessamme mielekkäiksi ajan ja paikan, jossa elämme, tunnemme todennäköisemmin myös oman elämämme mielekkäiksi ja merkitykselliseksi. Näin laadukas rakennettu ympäristö sekä ajan ja paikan tarinoiden ilmeneminen siinä, edistävät lopulta ihmisen henkistä hyvinvointia.

---

⁹⁷ Pallasmaa 2016, 29.

Heideggerin *Rakentaa Asua Ajatella* -esseen pohjalta Passinmäki toteaa: ”Arkkitehdinkaan ei enää tarvitse olla puolijumalan kaltainen runoilija, vaan sekin jo riittää, että hän pienissä ja vaatimattomissa rakennustehtävissään pystyy luomaan murtumia yksiulotteiseen tekniseen rakentamiseen.”⁹⁸ Näen ajan ja paikan tarinoiden olevan yksi mahdollisuus myös tällaisten pienten merkityksellisten murtumien luomiseen, sillä nykyaikana, suurten tarinoiden sijaan, merkityksellisyyden tunnetta arkkitehtuuriin voi tuoda rakennusten parissa koettu tunne paikkaan, maailmaan ja ajanjatkumoon kuulumisesta. Jos siis haluamme luoda arkkitehtuuria, jonka parissa ihminen voi löytää eksistentiaalisen kodin äärettömässä maailmassa ja loputtomassa ajassa, tulee meidän suunnitella aikaa ja paikkaa ilmentäviä rakennuksia. Kun arkkitehtuuri säilyttää sekä vahvistaa olemassa olevia ajan ja paikan tarinoita – ja kenties luo uusiakin positiivisia kertomuksia, syntyy viihtyisämmäksi ja merkityksellisemmäksi koettua elinympäristöä.

Lähtökohta uudelle arkkitehtuurille tulee löytää *paikasta* eli rakennetusta ympäristöstä ja luonnosta sekä *ajasta* eli menneisyydestä, oman aikamme ilmiöistä ja ajan kulumisesta osana ihmisyyttä. Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössä on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin, minkä vuoksi ajan ja paikan tarinoita kertova arkkitehtuuri on ihmiselle merkityksellistä. Uusien rakennusten suunnittelussa päämääräksi tulee siis ottaa paikallisen luonnon, kulttuurin, olosuhteiden ja ajan kulumisen ilmentäminen sekä oman aikamme ilmiöiden kuvaaminen ja ajallisen jatkumon kokemisen mahdollistaminen. Kun suurten kertomusten sijaan rakennukset saavat merkityssisältöä ajan ja paikan tarinoista, saattavat uudetkin rakennukset ikääntyessään tavoittaa osan siitä selittämättömästä hengestä, joka ihmisiä vanhoissa rakennuksissa kiehtoo. Tarinallisuuden näkökulmasta esimerkiksi yhteisöt, ekologinen rakentaminen ja rakennusten elinkaaret, vuoden ajat, luonnon muodot, käyttämättömät ja rappeutuvat rakennukset, unohdetut paikat ja jo melkein kadonnut historia (Kuva 20) tarjoavat kiinnostavia lähtökohtia suunnitteluun.

---

⁹⁸ Passinmäki 2011, 72.

Kuva 20: Allmannajuvetin kaivosmuseo (Peter Zumthor, Sauda, Norja 2016). Saudan suunnitelmassaan Zumthor tuo näkyviin jo melkein kadonneen historian sijoittamalla rakennukset vanhojen perustusten jäänteiden sekä jo poissaolevien kaivoslaitteistojen äärelle. Esimerkiksi museorakennus uhmaa painovoimaa samaisella kielekkeellä, josta malmi aikoinaan pudotettiin alas kanjoniin pesua varten.⁹⁹

---

⁹⁹ Zumthor & Lending 2018, 48.

Merkitystä paikasta

Usein kiehtova paikka tekee tavanomaisestakin rakennuksesta kiinnostavan. Tämä on helppo todeta esimerkiksi luontoon rakennettujen mökkien, autiotupien tai luontorakennelmien kuten laavujen ja lintutornien kohdalla (Kuva 21). Tällaiset yksinkertaiset rakennelmat ja rakennukset lähinnä merkitsevät tai kehystävät paikan antaen sille merkityksen toiminnallisuudellaan; vastalahjaksi ympäröivän luonnon *atmosfääri* tai *paikan henki* tekee vaatimattomastakin rakennuksesta kiehtovan¹⁰⁰.

Havainto siitä, että jokin ihmisen rakentama elää yhteydessä luontoon, vahvistaa uskoa siitä, että ehkä ihminen itsekkin voisi elää sopusoinnussa luonnon kanssa. Luonto ja luontoon rakennettu arkkitehtuuri voivatkin tarjota vaikuttavia, jopa pyhiä, kokemuksia ja tunnetta maailmaan kuulumisesta. Tällaiset kokemukset ovat yksi keino tuoda merkityksellisyyttä ja henkeä arkkitehtuurille. Vaikka uskonnot ovat menettäneet merkitystään ja yhä harvempi perustaa elämänsä korkeamman voiman varaan, uskon jonkinlaisten pyhyiden kokemusten olevan tärkeitä ihmiselle.

”Luonnon kauneudesta, erikoisesta maisemasta tai jopa erityisistä sääolosuhteista voi usein herätä rauhan ja pyhyiden tuntemuksia. Tällaiset luonnon olosuhteet vaikuttavat täydellisiltä ja merkityksellisiltä, ja ne synnyttävät mielikuvan intentionaalisuudesta ja siten Luojan olemassaolosta ja jumalallisista tarkoituseristä”, Pallasmaa esittää. Arkkitehtuurin parissa pyhyiden kokemus voi syntyä esimerkiksi askeettisen kappelin avautuessa maisemaan, jolloin tunnemme yhteyttä luontoon ja maailmankaikkeuteen. Vastaavanlaisia kokemuksia voi syntyä myös ilman erityistä pyhyiden intentiota: maallisessa ympäristössä erityisen tilan tai paikan tunnun myötä arkkitehtuuri saattaa luoda täysin uskonnollisista symboleista tai miellelyhtymistä vapaita pyhyiden

---

¹⁰⁰ Arkkitehtien parissa suosittuja käsitteitä paikan ainutlaatuisen olemuksen, tunnelman ja luonteen kuvaamisessa ovat esimerkiksi Christian Norberg-Shulzin *Genius Loci* eli paikan henki ja muun muassa Zumthorin käyttämä *atmosfääri*.

Kuva 21: Seljordin näkötorni (Rintala Eggertsson Architects, Norja 2009). Näyttävä sijainti ja viimeistely, paikkaa kunnioittava, arkkitehtuuri tekee lähtökohtaisesti vaatimattomasta rakennelmasta kiehtovan.

kokemuksia, joka syntyy ihmisen ja maailman erityisestä kohtaamisesta – elämän pyhyiden ja oman olemassaolon vahvistuneesta kokemisesta.¹⁰¹

Arkkitehtuurin tulisi vaalia ja mahdollistaa merkityksellisiä kokemuksia, joita erityislaatuiset paikat ihmiselle tarjoavat. Tämä onnistuu esimerkiksi silloin kun rakennamme luontoon ja otamme paikan olosuhteet ja ominaisuudet suunnittelun lähtökohdiksi ja arkkitehtuurin aiheeksi – luomme rakennuksia, jotka säilyttävät ja vahvistavat paikan tarinoita. Arkkitehtuuri voi esimerkiksi korostaa ympäristöstä löytyviä linjoja ja luonnonmuodostelmia sekä säilyttää kasvillisuutta (Kuvat 22 ja 23). Kun suunnitellessa suojellaan harvinaista metsäaluetta tai säästetään jääkauden synnyttämä muodostelma, vaalitaan paikan tarinaa. Kirjoituksissaan Genius Loci eli paikan henkeä, käsitellyt norjalainen arkkitehtuuri teoreetikko Christian Norberg-Shulz kuvaa onnistuneesti, miten luonto voi toimia lähtökohtana suunnittelussa. Passinmäki kiteyttää Norberg-Shulzin ajattelua seuraavasti:

Hänen mukaansa ihmisen tekemät tilat voidaan suhteuttaa luonnontiloihin kolmella periaatteellisella tavalla. Ensiksikin arkkitehdin tehtävänä on visualisoida ymmärryksensä luonnosta, täydentää luonnon omia rakentumisperiaatteita. Kun luonto vaatii rajoittamista, rakennetaan suljettu tila; kun luonnosta nousee keskittäviä elementtejä, pyritään rakentamalla manifestoimaan keskus; ja kun luonnosta piirtyy tiettyjä suuntia, rakennetaan polku. Toiseksi arkkitehdin tulee symbolisoida ymmärryksensä luonnosta. Tämä tarkoittaa, että hänen tulee tulkita suorat kokemuksensa luonnosta siten, että hän muuttaa ne rakennuskulttuuriksi, joka ilmaisee genius locia symbolisella tavalla. Kolmanneksi arkkitehdin tulee koota koetuista merkityksistä imago mundi¹⁰² tai mikrokosmos, joka konkretisoi maailman, jossa elämme.¹⁰³

Luonto on ilmeinen ja tietyllä tavalla helppokin lähtökohta merkitykselliseksi koetulle arkkitehtuurille. Luontoon tulee rakentaa kuitenkin hyvin harkiten ja suurin osa

---

¹⁰¹ Pallasmaa 2014, 98-100.

¹⁰² *Imago mundi* tarkoittaa käsitystä tai kuvaa maailmasta.

¹⁰³ Passinmäki 2011, 98.

*Kuva 22: Seljordin näkötorni (Rintala Eggertsson Architects, Norja 2009).
Luonnon kunnioittaminen, pienilläkin eleillä, vaalii paikan tarinaa.*

Kuva 23: As Oy Jyväskylän Joenranta (Arkkitehtipalvelu 2017). Äijälänsalmen varrelle rakennettaessa olemassa olevaa luontoa on säästetty luhtitalojen väliin.

rakentamisesta sijoittuu joka tapauksessa kaupunkiin. Niissä merkityksellisten paikkojen syntyminen on haastavampaa tai vähintään erilaista kuin luonnon parissa.

Samankaltainen olemassa olevaa säilyttävä asenne toimii kuitenkin sekä luontoon että kaupunkiin suunniteltaessa. Sen sijaan, että rakentaminen aloitetaan raivaamalla koko paikka tasaiseksi, tulisi kaikki luonnon muodot ja kaupungista löytyvä kasvillisuus pyrkiä säilyttämään sekä ottaa ne suunnittelun innoittajiksi ja osaksi arkkitehtuuria. Samoin tulisi menetellä olemassa olevan rakennuskannan kanssa. Kun suunnittelussa säästetään vanhoja rakennuksia, vaalitaan paikan tunnistettavaa ilmettä ja koko kaupungin identiteettiä. Myös uusia rakennuksia suunniteltaessa tulisi pääsääntöisesti pyrkiä vahvistamaan paikalle ominaista ilmettä. Erityisesti ympäristöstään vahvasti erottuvan arkkitehtuurin tulee olla harkittua, sillä yleensä yksittäisiä rakennuksia merkittävämpää on ympäristön eheys sekä yleinen laatu, ja halventamisen sijaan merkityksellisen rakennuksen tulee luoda lisäarvoa myös naapureilleen¹⁰⁴.

Konkreettisia keinoja paikan ainutlaatuisen hengen vahvistamiseksi ovat esimerkiksi sille ominaisiin materiaaleihin ja muotoihin viittaaminen, tuoreella tavalla, nykyarkkitehtuurin keinoin (kuva 24). Paikalliset materiaalit, rakennusperinne, elinkeinot, kulttuuri sekä paikalliset toimijat arvoineen tarjoavat lähtökohdia rakentamiseen, joka palauttaa paikan tarinat arkkitehtuuriin (Kuva 25). Abstraktimmalla tasolla taas esimerkiksi paikasta kohoavien mielikuvien ja tunnelmien vahvistaminen voidaan ottaa suunnittelun ohjenuoraksi. Kun paikka otetaan suunnittelun lähtökohdaksi ja sen ilmentäminen arkkitehtuurin päämääräksi, syntyy ympäristöönsä juurtunutta arkkitehtuuria. Olemassa olevaa kunnioittava rakentaminen säilyttää paikan tarinat ja vaalii sen ainutlaatuista henkeä, jonka myötä tunne paikkaan kuulumisesta syntyy todennäköisemmin. Uusia lähtökohdia ja inspiraatiota suunnitteluun voidaan etsiä myös alueen historiasta ja kuulumisen tunteen lisäksi merkityksellisyyttä kaupunkiympäristöissä voi tarjota historiallisten kerrostumien parissa koettu ajallinen syvyys.

---

¹⁰⁴ Pallasmaa 2014, 154.

Kuva 24: As Oy Tampereen Charlotta (KSOY Arkkitehtuuria, 2018). Finlaysonin alueella sijaitsevat asuin kerrostalot on sovitettu paikkaansa ympäristönsä historialliseen rakennuskantaan viittaavilla eleillä kuten punatiilellä, rakennusten päätyjen muodoilla ja pystysuuntaisilla tiilillä aukkojen ylityksissä.

Kuva 25: Kärämäen paanukirkon materiaaleja (Anssi Lassila, 2004). Kärämäen paanukirkossa on käytetty paikallisia materiaaleja ja suurelta osin se rakennettiin paikallisen yhteisön voimin. Tällainen rakentaminen sitoo arkkitehtuurin paikkaansa sekä käyttäjiinsä.

Ajallinen syvyys

Jos mikään muu ei ole varmaa ja pysyvää niin ainakin tuo rakennus on ollut paikallaan koko elämäni, oli siinä jo ennen minua, ja on luultavasti siinä minun jälkeinkin.

Uskon, että tällaiset hyvin yksinkertaiset havainnot – vaikkemme niitä edes aktiivisesti tiedostaisi – merkitsevät ihmiselle todella paljon, ja ovat itseasiassa yksi keskeisin syy vanhojen rakennusten ihannointiin. Vanhat rakennukset tuovat pysyvyyden tunnetta pirstaleiseen ja hektiseen nykymaailmaamme. Ne varastoivat henkilökohtaisia muistoja ja rakentavat paikallista identiteettiä kertomalla alueen historiasta ja kulttuurista. Meitä viehättävät myös vanhojen rakennusten kertomat tarinat menneestä, kenties yksinkertaisemmasta ja kiehtovammasta, maailmasta, johon hetkeksi pääsemme osaksi arkkitehtuurin parissa. Tällaista ajallista syvyyttä ei voi kuitenkaan suunnitella; se saavutetaan vain kestäväällä rakentamistavalla ajan kanssa.

Pitkä elinkaari antaa rakennukselle mahdollisuuden saavuttaa ajallinen syvyys ja sen myötä rikas merkityssisältö. Aikaa kestävä rakennus saa hyväksyntänsä tulevaisuuden käyttäjiltä. Vuosikymmenten kuluessa sen materiaalit patinoituvat ja käyttäjät jättävät siihen jälkensä sekä liittävät arkkitehtuuriin myös erilaisia merkityksiä sekä muistoja. Näin ajan saatossa rakennus hiljalleen saa merkityssisältönsä ja tunnelmansa – sen selittämättömän hengen, joka meitä vanhassa arkkitehtuurissa usein kiehtoo. Väitän siis, että vanhojen rakennusten viehätysvoimassa ei ole kyse niinkään tietyn tyylilajin mukaisista muodoista ja koristeaiheista vaan ennemminkin ajallisesta syvyydestä: yksinkertaisesti rakennuksen iästä, jonka ansiosta tunnemme liittyvämmekö osaksi itseämme suurempaa ajan jatkumoa. Tällaiset kokemukset tulisi mahdollistaa myös tulevaisuudessa kestäväällä rakentamisella ja historiasta oppimalla, mutta ei sitä pinnallisesti jäljittelemällä.

Kuva 26: Lato Taivassalossa. Ajallinen syvyys tekee vaatimattomasta maatalousrakennuksesta kiehtovan.

Kuten edellä todettiin, kiehtova paikka voi antaa vaatimattomallekin rakennukselle ainutlaatuisen tunnelman ja selittämättömän hengen. Samankaltainen vaikutus on myös ajalla. Vanhat maatalousrakennukset ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka ajallinen syvyys tekee vaatimattomastakin rakentamisesta kiehtovaa (Kuva 26). Kuinka juurevia ja aitoja vanhat ladot esimerkiksi ovatkaan: kokijalle syntyy vaikutelma, että tuossa ja juuri tuollaisena niiden kuuluukin olla. Näiden rakennusten tarina syntyy puhtaasti niiden funktiosta ja historiasta (Kuva 27). Tarkoituksenmukainen rakennustapa ja paikalliset materiaalit tekevät rakennuksesta aidon ja paikkaan sidotun. Ajan kulumisen, materiaalien patinoituminen ja käytön jäljet, tuovat rakennukselle oman tarinansa.

Tietoisuus ajan kulumisesta ja tunne rakennuksessa tapahtuneesta elämästä, varustaa sen huoneet omalla erityisellä aurallaan, joka on pelkkiä pintojen naarmuja, käytön kiillottamia kulmia ja muuta materiaalien patinaa syvemmällä. Zumthorin mukaan tuollaisen tunteen hetkinä arkkitehtuurin käytännölliset arvot sekä tyyllinen ja historiallinen merkittävyys jäävät toissijaisiksi; väliä on vain syvällä melankolian tunteella, joka herää, kun elämälle altistunut rakennus kertoo menneen elämän luonteesta. Hyvän rakennuksen tulee kyetä ottamaan vastaan ihmiselämän jäljet, jolloin se saavuttaa tällaisen erityisen rikkauden.¹⁰⁵

Rakennus tulee suunnitella yhteydessä menneeseen mutta aikansa kuvaksi

On hyvä tiedostaa, ettei kaikki entisaikaan rakennettu ole ollut hyvää. Vain onnistuneimmat rakennukset ovat säilyneet meille tähän päivään asti. Itse aika on antanut niille hyväksyntänsä, jolloin myös ihmisen on helppoa todeta tällainen rakennus onnistuneeksi. Mekaanisen historian kopioimisen sijaan tulisi pohtia mikä vanhoissa, meille asti säilyneissä rakennuksissa on niin onnistunutta, että ne ovat kestäneet aikaa ja puhuttelevat meitä yhä kauneudellaan, ja tuoda näitä piirteitä nykypäivän arkkitehtuuriin. Onko kyse todella tietynlaisista julkisivujen koristeaiheista vai kenties

---

¹⁰⁵ Zumthor 2017, 24-26.

Kuva 27: Vanhoja hiiliuuneja Taalintehtaalla (1853-1910). Puhtaasti funktionaalisetkin rakennukset kiehtovat meitä ja kertovat tarinoita paikan historiasta.

luonnollisista materiaaleista, yksityiskohtien määrästä, rakentajien kädenjäljestä, mittakaavasta, väreistä, huonekorkeudesta tai yleisestä laadun vaikutelmasta?

Yksi todella onnistunut aikansa kuva on rintamiestalo. Sodan jälkeen todella niukoissa olosuhteissa pakottavasta tarpeesta syntyi toimivia, kestäviä ja kauniita rakennuksia, joita tänäkin päivänä arvostavat sekä arkkitehdit että muut ammatinharjoittajat. Uskonkin että kaikki ne vanhat rakennukset, joita me nyt viisikymmentä, sata tai tuhat vuotta myöhemmin ihailemme, on rakennettu sen aikaisella parhaalla tekniikalla, taidolla ja tiedolla oman aikansa kuviksi. Näin tulisi tehdä myös nykypäivänä, jotta tuleville sukupolville säilyisi meidän aikanamme syntyneitä rakennuksia.

Arkkitehtuurin parissa koettu yhteys menneisyyteen on merkityksellinen ihmiselle ja voimme oppia historiasta paljon. ”Suuret teokset saavat tiheyttä ja syvyyttä menneisyyden kaikupohjasta; sen sijaan pinnallisen uutuuden tuotteiden puhe on heikkoa, käsittämätöntä ja merkityksetöntä”, Pallasmaa toteaa¹⁰⁶. Pelkkä menneeseen tuijottaminen – varsinkaan sen pinnallinen kopiointi – ei kuitenkaan yksin toimi, vaan nykyarkkitehtuurin ongelmat on ratkaistava nykyaikaan perustamalla. Rakennuksen tulee resonoida sekä menneisyyden että oman aikansa ja paikkansa kanssa (Kuva 28). Zumthor toteaaakin: ”Kun rakennuksen arkkitehtuuri noudattaa orjallisesti perinnettä ja vain toistaa ympäristönsä sanelun, se vaikuttaa minusta välinpitämättömältä maailmaa ja nykyajan ilmiöitä kohtaan. Jos arkkitehdin työ puhuu vain ajanmukaisista trendeistä ja hienostuneista visioista laukaisematta värähtelyjä omassa ympäristössään, sitä ei ole ankkuroitu paikkaansa, ja jään kaipaamaan sitä erityistä vetovoimaa, jonka rakennuksen maaperä sille antaa.”¹⁰⁷ Tärkeää on siis löytää tasapaino perinteen ja nykyajan suhteen: historiasta oppimalla mutta eteenpäin katsomalla tulisi rakentaa tiloja tämän päivän ihmiselle ja hänen elämälleen ympäristöä kunnioittaen. Kun rakennus toteutetaan aikansa parhaalla tiedolla ja taidolla kestävästi rakentaen rehellisesti oman aikansa kuvaksi, tuo se oman merkityksellisen kerroksensa ajalliseen jatkumoon.

---

¹⁰⁶ Pallasmaa 2014, 67.

¹⁰⁷ Passinmäki 2011, 160. (Zumthor 2017, 42.)

Kuva 28: Kärsämäen paanukirkon kattolyhty (Anssi Lassila, 2004). Kärsämäen paanukirkko on hyvä esimerkki siitä, kuinka nykyarkkitehtuuri voi yhtä aikaa resonoida onnistuneesti sekä oman aikansa ja paikkansa että menneisyyden kanssa. Paanukirkon kiehtovuus perustuu ympäröivään luontoon, paikallisiin materiaaleihin, yhteisön käden jälkeen, vuosisatoja vanhaan rakennusperinteeseen sekä ajattomaan pyhyyden symboliikkaan.

”

Uudet ideat tarvitsevat perinteitä merkityssisältönsä välittäjäksi, ja toisaalta perinne tarvitsee uusia ideoita, ettei se näivettyisi.¹⁰⁸

– William J. R. Curtis, arkkitehtuurihistorioitsija

---

¹⁰⁸ Piironen 2006, 35.

Muodoksi tullut aika

Rakennuksen iän ja historian havaitseminen, jotka esimerkiksi materiaalien patina, ihmisten jättämät käytön jäljet ja eri aikakausien rakennuskerrostumat tekevät mahdolliseksi, tarjoavat arkkitehtuurin kokijalle yhteyden menneisyyteen. Arkkitehtuuri on siis konkreettinen väline, jonka avulla ihminen voi tuntea kuuluvansa ajalliseen jatkumoon. Tämä tapahtuu, kun rakennusten kantamat ajan tarinat muistuttavat meitä menneestä ja ilmentävät ajan kulumista. Konkreettisten asioiden kertoessa meille ajallisesta syvyydestään, tarjoaa rakennettu ympäristö ihmiselle tärkeitä kokemuksia pysyvyydestä ja jatkuvuudesta sekä vahvistaa lopulta myös tunnetta elämämme merkityksellisyydestä.

Tunne jatkuvuudesta voi syntyä esimerkiksi vuosisatoja vanhassa sakraalitullassa, jossa lukemattomat ihmiset eri aikoina ovat rukoilleet samaa jumalaa. Tunne ajalliseen jatkumoon kuulumisesta koetaan usein vanhojen rakennusten parissa, mutta uudellakin arkkitehtuurilla on mahdollisuus tähän. Tarjotakseen jatkuvuuden tunteita, uuden arkkitehtuurin tulee itsekkin liittyä osaksi historian jatkumoa vanhaa kunnioittaen ja sitä säilyttäen. Nykyarkkitehtuuri voi käydä vuoropuhelua perinteen sekä historian kanssa, ja näin vahvistaa kokemusta maailmamme jatkuvuudesta. Konkreettisia keinoja tällaiseen vuoropuheluun ovat esimerkiksi perinteiset rakennustavat ja materiaalit tai paikan historialliseen rakennuskantaan viittaava muotokieli. Ennen kaikkea jatkuvuus edellyttää kuitenkin kestävästä rakentamistapaa: arkkitehtuuria, joka kertoo ihmiselle kestävänsä aikaa – ja oikeasti tekee niin. Merkityksellisen tunteen jatkuvuudesta ihminen voikin kokea esimerkiksi rakentaessaan taloa, jonka omat lapset joskus perivät.

”Aaltojen kiillottama kivi miellyttää kättä, ei vain muotonsa vuoksi, vaan koska se ilmentää muotoutumisessa hidasta prosessia; kesto materialisoituu täydellisessä pikkukivessä kämmenellä; se on muodoksi muuttunutta aikaa.”¹⁰⁹ Tällaiseen vaikutelmaan arkkitehtuurinkin tulisi pyrkiä.

---

¹⁰⁹ Pallasmaa 2016, 45.

”

Ihmisen tekemien rakennelmien ajallisella kerrostuneisuudella on tärkeä mielellinen tehtävä. Ajan ja elämän kulku materialisoituu ja konkretisoituu ihmisasumuksen historiallisissa kerroksissa.”¹¹⁰

- Juhani Pallasmaa

---

¹¹⁰ Pallasmaa 2014, 97.

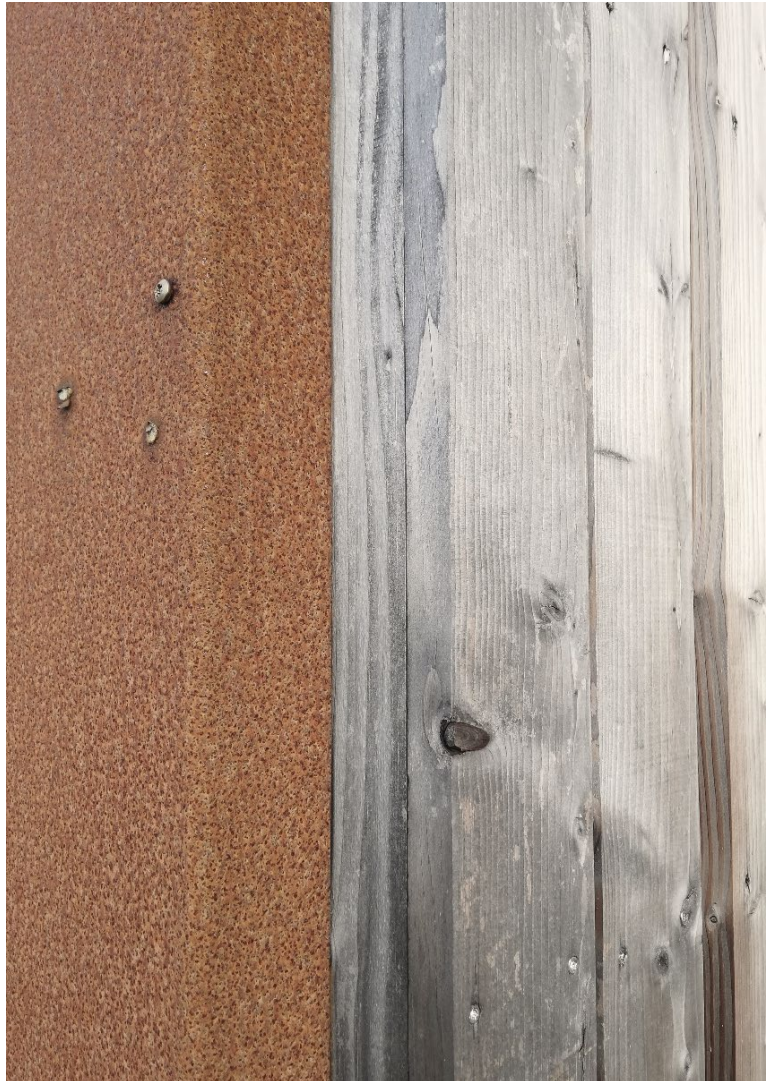
Arkkitehtuurissa aika tulee muodoksi kahdessa merkityksessä: rakennusten muodoissa leikkivä valo ja varjo sekä materiaalien patinoituminen tekevät näkyväksi sekä päivänkierron ja vuodenaikojen vaihtumisen, että ohikiitävät vuosikymmenet; toisaalta aika tulee arkkitehtuurissa muodoksi myös siinä merkityksessä, että rakennus syntyy aina aikansa kuvaksi ilmentäen sen hetken *Zeitgeistia* – ajan henkeä.

Ilmiönä kovin abstrakti aika hahmottuu arkkitehtuurissa hyvin konkreettisoin tavoin. Yksinkertainen keino tehdä ajan kulumisen näkyväksi rakennuksissa on ikääntymisensä paljastavien materiaalien kuten luonnollisesti harmaantuvien lautaverhoilujen ja kauniisti patinoituvien metallien käyttö (kuva 29). Sen lisäksi, että luonnollisten ikääntymisenprosessien ja käytön jälkien havaitseminen on ihmiselle merkityksellistä¹¹¹, tarjoavat luonnollisten materiaalien tekstuurit ja niitä rikastuttava ajan patina yhdessä rakenteiden sekä detaljien kanssa mahdollisuuden nykypäivän ornamenttiikkaan – yksityiskohtiin, jotka palkitsevat lähestyessään uteliaan katseen ja kertovat rakentamisen laadusta.

Lyhyemmällä aikavälillä, vuorokauden mittakaavassa, rakennukset havainnollistavat ajan kulkua aurinkokellon tavoin, kun arkkitehtuurin muotojen piirtämät varjot liikkuvat kadunpinnassa. Kun rakennuksessa käytetään mahdollisimman paljon luonnonvaloa keinovalon sijaan, ovat rakennuksen sisätilatkin yhteydessä päivänkiertoon (Kuva 30). Tullakseen havaittavaksi valo tarvitsee varjoa; tärkeää onkin onnistuneen suhteen löytäminen aukotuksen ja umpinaisen pinnan välillä. Yhtenäiset lasiseinät eivät välttämättä luo, joka tilanteessa parhaita valaistusolosuhteita, saati sitten mielenkiintoisimpia tiloja. Pieni tarkkaan rajattu ikkuna saattaakin olla paljon kiinnostavampi ja tuoda päivänkierron näkyviin valtavaa lasimassaa paremmin. Möys vesi ja kasvillisuus ovat yksinkertaisia keinoja tehdä ajan kulku näkyväksi rakennetussa ympäristössä (Kuva 31). Rakennusta peittävän kasvillisuuden lakastuminen ja uuteen kukkaan puhkeaminen kertoo meille vuodenaikojen kierrosta, kun taas veden liike ilmaisee ajan kulun tässä hetkessä.

---

¹¹¹ Pallasmaa 2016, 28.

Kuva 29: Ruostunutta metallia ja harmaantunutta puuta Bergenin arkkitehtuurikoululla. Ikääntymisensä paljastavat materiaalit tekevät ajan kulun näkyväksi rakennuksissa.

Kuva 30: Pantheonin kupoli (Rooma, Italia 120-124). Kupolin oculuksesta tunkeutuva valokeila tekee päivänkierron näkyväksi Pantheonin sisällä.

Kuva 31: Villa d'Esten puutarha (Pirro Ligorio, Tivoli, Italia 1572). Veden liike ja kasvillisuus ovat yksinkertaisia keinoja tehdä ajan kulku näkyväksi rakennetussa ympäristössä.

Ajan kulun havainnollistamisen lisäksi aika saa muodon arkkitehtuurissa, kun rakennus kuvastaa aikansa henkeä. Tämä tapahtuu pääsääntöisesti luonnostaan, sillä rakentaminen on vahvasti kytköksissä aikansa kulttuuriin, talouteen ja politiikkaan. ”Arkkitehtuuri on aikakauden tahto, joka on käännetty tilaksi”, sanoi modernisti Mies van der Rohe¹¹². Parhaimmillaan arkkitehtuurissa ihmisen ja yhteiskunnan toiveet saavatkin kolmiulotteisen muodon. Esimerkiksi Helsingin pääkirjasto Oodi voidaan nähdä koko suomalaisen hyvinvointivaltion manifestaationa: tarjoaahan se kaikille avoimen julkisen olohuoneen sekä maksutonta kulttuuria. Tällaiset onnistuneet ajankuvat vahvistavat tunnetta paikasta ja liittyvät osaksi ajan jatkumoa kertoen oman aikamme tarinaa tulevaisuuden käyttäjille.

Tärkeää olisi useammin kiinnittää huomiota siihen, mitä rakennukset kertovat nykymaailmasta. Kai omassakin ajassamme on jotain merkityksellisiä arvoja tai ilmiöitä, joista voimme etsiä lähtökohtia arkkitehtuurille? Yksi keino merkityksellisemmän arkkitehtuurin luomiseen on esimerkiksi pienten toimijoiden toteuttama yhteisölähtöinen rakentaminen, jossa päämäärinä ovat terveet arvot ja laadukas lopputulos maksimaalisen voiton tavoittelun sijaan.

Tarinoilla terveempi suhde todellisuutta kohtaan

Jos rakennus on aina aikansa kuva, onko valheellista pyrkiä muuttamaan mitään? Onko vain rehellistä rakentaa hengettömiä rakennuksia hengettömän aikamme kuviksi? Vaikka kapitalismi määrittää koko tämän hetken maailmaamme sekä kulttuuriamme, uskon että rakennukset voisivat kertoa muitakin kuin pelkkiä kulutuksen tarinoita. Arkkitehtuuri yksin ei voi muuttaa yhteiskuntaa, vaan muutoksen täytyy lähteä syvemmältä.

---

¹¹² Piironen 2006, 59.

”

Aikamme rakennukset kertovat keitä olemme, paitsi meille itsellemme, myös tuleville sukupolville. Rakentaessamme valitsemme mikä on meille tärkeää ja kuinka haluamme tulla muistetuksi.¹¹³

– Colin Davies

---

¹¹³ Davies 2011, 137. (tekijän vapaa käännös)

Parhaimmillaan rakennukset voivat kuitenkin toimia terveempien arvojen symboleina ja suunnannäyttäjinä. Kaj Nyman toteaa: ”Jokainen rakennus voisi olla puheenvuoro siitä, miten meidän tulisi elää, jotta emme tuhoaisi maapalloa.”¹¹⁴

Usea tässäkin työssä tarkasteluista kirjoittajista nimeää juuri ihmisen vääristyneen suhteen todellisuutta kohtaan syyksi nykyarkkitehtuurin kriisiin. Oli kyseessä sitten esimerkiksi Passinmäen ja Nymanin esittämä vääristynyt suhtautuminen luontoa kohtaan tai esimerkiksi Pallasmaan kuvaama lyhytkatseinen nykyhetkeen keskittyminen ja kadotettu yhteys menneisyyteen, ovat arkkitehtuurin ongelmat siis pintaa, muotoa ja tyyliä syvemmillä. Arkkitehtuurin muutos vaatii eksistentiaalista korjausliikettä niin suunnittelijalta kuin rakennusteollisuudelta ja yhteiskunnaltakin.

Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössämme voi auttaa meitä löytämään terveemmän suhteen todellisuutta kohtaan, sillä sekä ajan että paikan tarinat muistuttavat ihmistä siitä, että tämä on vain pieni osa suurempaa kokonaisuutta. Kokemukset luontoon ja ajalliseen jatkumoon kuulumisesta tarjoavat yksilölle vaikuttavia ja merkityksellisiä kokemuksia, joiden myötä ihminen voi havahtua elämään sekä ympäristöä että historiaa kunnioittavalla tavalla.

Nyman kysyy: ”Välittäisimmekö me ihmiset laajemman ympäristömme, biosfäärin, tuhoutumisesta enemmän, jos arkkitehtuuri muistuttaisi paremmin meidän kuulumisestamme luontoon, velvollisuudestamme pitää yllä luonnon suurta systeemiä, joka on yhtä kuin meidän olemassaolomme?”¹¹⁵ Uskon niin. Rakennukset voisivat useammin kertoa tarinaa ihmisen ja luonnon yhteydestä, ja näin kannustaa meitä elämään niin, ettemme tuhoaisi omaa elinympäristöämme. Ihmisen ja luonnon ikuisen yhteyden tulisikin olla se suuri tarina, joka nykyaikana antaa merkityspohjan rakentamiselle. Kertomus luonnon suuresta systeemistä, jossa kaikki on yhtä, toimii yhä; se ei edellytä

---

¹¹⁴ Nyman 2008, 96.

¹¹⁵ Nyman 2008, 164-165.

jumalaa luojakseen eikä tiede sitä pysty koskaan kieltämään. Itseasiassa nykyaikana luonnon suurta tarinaa voidaan kertoa juuri tieteen kielellä.

Tällä hetkellä rakentamisesta kuvastuu ihmisen epäterve luontosuhde, jossa ympäristö on alistettu kapitalismin tarpeisiin. Tämä on ristiriidassa monen ihmisen arvojen kanssa; ei yksilö varta vasten tahdo tuhota ympäristöään vaan suuryritykset, yhteiskunnan järjestelmät, ihmiskeskeinen ja teknologinen suhtautuminen maailmaa kohtaan sekä oma mukavuuden halumme ovat ajaneet meidät siihen. Arkkitehtuuri onnistuu tehtävässään, silloin kun ihminen lukee siitä omaa elämäänsä, pyrkimyksiään ja tavoitteitaan¹¹⁶. Jotta ihminen kokisi rakennetun ympäristönsä onnistuneeksi tulisi arkkitehtuurinkin arvojen siis olla linjassa käyttäjän arvojen kanssa. Kun rakennus esimerkiksi toimisi vihreämpien arvojen suunnannäyttäjänä, syntyisi jotain aidompaa kuin epämiellyttävä kulutuksen kuva, ja tiedostava käyttäjä kokisi arkkitehtuurin onnistuneemmaksi ja näin myös viihtyisämmäksi. Jos siis pelkkä luonnon hyvinvointi ei riitä perusteeksi ekologisemmalle rakentamiselle, voimme ihmiskeskeisesti vedota omaan viihtyvyytemme.

Rakennusten kertomien tarinoiden havaitseminen voi auttaa ihmistä löytämään terveemmän suhteen paitsi luontoa myös aikaa kohtaan. Ajan tarinat voivat kannustaa ihmistä pitkäjänteisyyteen – nykyrakentamisesta usein puuttuvaan ominaisuuteen. Esimerkiksi kaiken rajallisuuden sekä katoavaisuuden tiedostaminen ja hyväksyminen voivat herättää meidät huomiomaan paremmin rakennuksen koko elinkaaren: lopulta koittava käytöstä poistuminen ja väistämätön raunioituminenkin tulisi suunnitella. Käyttötarkoituksenmuutosten lisäksi useammin voitaisiin pohtia, onko vanha rakennus välttämätöntä purkaa pois vai voitaisiinko se säilyttää osana uutta rakentamista (Kuva 32) tai antaa raunioitua sen rinnalla (Kuva 33). Tällaiset olemassa olevaa säilyttävät suunnitteluratkaisut tuovat ajallista syvyyttä rakennettuun ympäristöömme; kun kerrostumat eri ajoilta jäävät elämään kertoen meille tarinoita omasta ajastaan, vahvistuvat merkitykselliset kokemukset maailmamme pysyvyydestä ja jatkuvuudesta sekä tunne itseä suurempaan ajanjatkumoon kuulumisesta.

---

¹¹⁶ Nyman 2008, 109, 121.

Kuva 32: Villa Koivikko – kirjailijan kammio (OOPEAA, Espoo 2019). Vanha maakellari toimii uuden kirjailijan kammion perustuksina

Kuva 33: Kalevankankaan hylätyssä kasvihuoneessa (Tampere). Oltaisiinko vanhat kasvihuoneet, purkamisen sijaan, voitu säilyttää kiehtovan paikan ajallisena kerrostumana?

Ajan & paikan tarinat arkkitehdin työssä

Arkkitehditkin tiedostavat nykyrakentamisen ongelmat ja haluavat suunnitella ympäristöä, jossa ihmiset viihtyvät. Rakennusmaailmassa raha kuitenkin ratkaisee paljon ja arkkitehti joutuu usein toimimaan todella ahtaissa raameissa. Suunnittelijat siis jakavat Arkkitehtuuri kapina -ryhmän kanssa huolen ympäristömme viihtyisyydestä, vaikka ratkaisuista ollaankin pitkälti eri mieltä.

Väitän, että ihminen kokee ympäristönsä kiinnostavaksi, ja näin myös viihtyisäksi, kyetessään lukemaan rakennuksista erilaisia kertomuksia. Nykyaikana kun rakennukset eivät välitä meille enää suuria tarinoita, voivat ne kommunikoida meille kuitenkin yksinkertaisemmin tavoin: konkreettiset asiat voivat kertoa meille paikkojen ainutlaatuisesta luonteesta sekä ajan kulumisesta, ja näin jäsentää käsitystämme todellisuudesta sekä antaa merkityksellisyyden tunnetta elämäämme. Kyse on lopulta yksinkertaisista asioista kuten luonnollisen alkuperänsä paljastavista paikallisista materiaaleista, joiden patina kertoo meille menneistä ajoista. Tällaisten pienempien kertomusten ja positiivisten mielikuvien lisääminen voi toimia suunnittelua ohjaavana periaatteena. Jokaisen suunnitteluratkaisun kohdalla voidaan pohtia mitä tämä rakennuksen piirre tai osa valmistuttuaan kertoo tulevalle käyttäjälle. Millaisia mielikuvia se herättää? Millaista tarinaa käyttäjä siitä lukee? Puhutteleeko se ihmistä? Kun suunnittelija pohtii tällaisia kysymyksiä, tulee hän kyseenalaistaneeksi omat vakiintuneet ajattelutapansa ja tuleva käyttäjä – pieni ihminen – palautuu suunnittelun keskiöön.

Harvoin arkkitehti kirjoittaa auki arvojaan, näkemyksiään tai suunnitteluprosessiaan, mutta uskon tällaisen itsereflektoinnin olevan arvokasta. On tärkeää tiedostaa omaa päätöksentekoa ohjaavat tekijät, etteivät esimerkiksi pelkät suunnittelijan mieltymykset, vallitsevat muoti-ilmiöt tai rakennuttajan toiveet yksin määrittele syntyviä ratkaisuja. Suunnittelun ohjanuoraksi voidaan ottaa esimerkiksi tietynlaisia kertomuksia kohti pyrkiminen ja käyttää rakennusten tarinallisuutta näkökulmana sekä perusteluna esteettisissä päätöksissä. Tällaisella lähestymistavalla arkkitehdin taiteellisesta

työskentelystä tulee tavoitteellista sekä tarkoituksenmukaista ja luovasta prosessista eheämpi.

Jos rakennusmaailma sallii arkkitehdin olla työssään luova, avautuu hänelle mahdollisuus suunnitella rakennustaidetta. Taiteellisin menetelmin on mahdollista ylittää hengetön bisnesarkkitehtuuri ja luoda ympäristöä, joka parhaimmillaan vastaa ihmisen sisäiseen taiteen tarpeeseen. Kun tulevalle käyttäjälle välittyvä lopputuote, eli valmis rakennus ja sen kertomat tarinat, nostetaan taiteellisen työskentelyn päämääräksi, ylitetään trendien pinnallinen kopiointi ja arkkitehdin arrogantti itseilmaisuus. Kenties näin olemme lähempänä Kaj Nymanin peräänkuuluttaman käyttötaiteen syntyä¹¹⁷.

Passinmäen kuvaamassa uudessa arkkitehtuuripoetiikassa ihminen kohtaa todellisuuden vastaanottavaisella asenteella. Itseilmaisun sijaan suunnittelija toimii katalysaattorina, joka vastaa todellisuuden puhutteluun tuoden sitä esiin omalla työllään. Tällaisella lähestymistavalla arkkitehti voi arkisemmissakin tehtävissään luoda murtumia yksiulotteiseen tekniseen rakentamiseen.¹¹⁸ Omassa työskentelyssäni pyrin herkistymään ajan ja paikan tarinoille, ottamaan kuulemani suunnittelun lähtökohdaksi sekä asettamaan ajan ja paikan ilmentämisen arkkitehtuurin päämääräksi.

Murtumia yksiulotteiseen rakentamiseen syntyy, kun rakennuksista luetut ajan ja paikan tarinat tarjoavat ihmiselle vaikuttavia – jopa pyhiä – kokemuksia luonnon, näyttävän arkkitehtuurin sekä ajallisen syvyyden parissa ja merkityksellistä tunnetta kotiseutuun, maailmaan sekä ajanjatkumoon kuulumisesta. Työni kolmannessa osassa havainnollistan näkemyksiäni luonnossuunnitelman avulla: esitän, kuinka rakennusten tarinallisuus toimii suunnittelua ohjaavana tekijänä sekä kuvaan millaisina konkreettisina suunnitteluratkaisuin ajan ja paikan tarinat voivat ilmetä.

---

¹¹⁷ Nyman 2008.

¹¹⁸ Passinmäki 2011, 72-74.

”

Arkkitehti on oikeastaan tarinankertoja...

– *Markus Keisala, arkkitehtiylioppilas*

Yhteenveto

Ajan & paikan tarinoiden merkitys ihmiselle

Rakennukset kertovat ihmiselle tarinoita ajasta ja paikasta eli ilmentävät ajan kulumista ja kuvastavat syntypaikkaansa sekä -ajankohtaansa. Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössä tukee ihmisen henkistä hyvinvointia.

Arkkitehtuuri jäsentää kokemustamme todellisuudesta, sillä rakentamisen avulla loputon aika ja ääretön tila saavat ihmiselle käsitettävän muodon, kun maailma hahmottuu tälle eriluonteisina paikkoina ja ajan kuluminen on havaittavissa elinympäristössämme. Fyysisen maailmamme lisäksi rakennukset jäsentävät myös henkistä maailmaamme, sillä arkkitehtuuriin varastoituu erilaisia merkityksiä, kuten henkilökohtaisia muistoja ja kertomuksia paikallisesta kulttuurista.

Tunne jonnekin kuulumisesta, pysyvyyden ja jatkuvuuden kokemukset sekä käsitys oman elämän rajallisuudesta ovat ihmisen henkisiä tarpeita, joiden täyttymistä rakennusten kertomat ajan ja paikan tarinat voivat tukea. Arkkitehtuurin tarjoamat kokemukset kotiseutuun ja maailmaan kuulumisesta sekä tunne oman elämän liittymisestä itseä suurempaan ajan jatkumoon – yhteys sekä menneeseen että tulevaan – tuovat merkityksellisyyttä ihmisen elämään. Näin arkkitehtuurilla on mahdollisuus osaltaan auttaa ihmistä eksistentiaalistenkin kysymysten kohtaamisessa.

Tarkastelemalla millaisia tarinoita ajasta ja paikasta rakennukset meille kertovat voidaan ymmärtää miksi jotkin rakennukset puhuttelevat ihmisen henkistä puolta toisten jättäessä meidät kylmäksi. Viihtyisäksi ja merkitykselliseksi koettu arkkitehtuuri kertoo positiivisia tarinoita ajastaan ja paikastaan.

Ajaton & paikaton nykyarkkitehtuuri ei puhuttele ihmisen henkistä puolta

Rakennusten tarinallisuuden näkökulmasta nykyarkkitehtuurin kriisiä selittää uusien rakennusten ajattomuus ja paikattomuus. Nykyarkkitehtuuri ei ilmennä aikaa ja paikkaa kuten ennen: rakennukset eivät kerro enää ajan ja paikan tarinoita eivätkä tarjoa meille tärkeitä kokemuksia pysyvyydestä ja jatkuvuudesta, luo paikan tunnetta tai ilmennä ajan kulumista, jolloin myös merkitykselliset kuulumisen kokemukset sekä paikkaan, maailmaan että ajan jatkumoon jäävät puuttumaan elämästämme.

Rakennusten muoto ei ilmennä aikaa ja paikkaa kuten ennen: universaali arkkitehtuuri ei kerro enää paikallisista olosuhteista tai kulttuurista, minkä vuoksi nykymaailmaa vaivaa paikattomuus. Kun paikan tarinat puuttuvat arkkitehtuurista, ei rakennuskanta luo paikoille enää ainutlaatuista ilmettä ja erityistä merkitystä, jolloin maailma näyttäytyy meille jäsentymättömänä ja myös tunne jonnekin kuulumisesta syntyy epätodennäköisemmin.

Uusien rakennusten iättömyyteen pyrkivät materiaalit ja rakenteet eivät tee näkyväksi ajan kulkua ympäristössämme. Nykyinen rakennustapa taas hävittää sekä luonnon että rakennetun ympäristön ajalliset kerrostumat. Tilalle rakennettu uusi arkkitehtuuri ilmentää syntyajankohtaansa lähinnä kertomalla aikamme ongelmista eivätkä nykyrakennusten lyhyet elinkaaret salli niiden tulevaisuudessakaan saavuttaa ajallista syvyyttä ja sen mukanaan tuomaa merkityssisältöä sekä henkeä.

Ajattoman ja paikattoman nykyarkkitehtuurin parissa käsityksemme todellisuudesta jää jäsentymättömäksi ja maailma näyttäytyy meille vaikeaselkoisena sekä merkityksettömänä. Nykyarkkitehtuurin paikattomuus johtaa äärimmillään siihen, ettei ihminen juuru henkisesti elinympäristöönsä eikä löydä itseään tai kotiaan maailmassa. Nykyarkkitehtuuri ei myöskään liitä meitä osaksi ajallista jatkumoa kuten vanhat rakennukset. Nykyarkkitehtuurin paikattomuuden ja ajattomuuden vuoksi oma, vain nykyhetkessä tapahtuva, elämämme tuntuu menettävän merkitystään.

Koska omassa ajassamme ei tunnu olevan mitään arvostettavaa, joka voisi toimia perustana rakentamiselle, ja vanhoihin rakennuksiin liitettävät positiiviset mielikuvat ovat niin vahvoja, sorrutaan uudisrakentamisessa välillä historismiin. Menneen pinnallisella kopioinnilla yritämme tuoda vanhoille rakennuksille tyypilliset lisämerkitykset ja mielleyhtymät sekä niiden selittämättömän hengen myös uuteen arkkitehtuuriin. Historismin lopputuote on kuitenkin halpa lavaste, joka ei resonoi mitenkään nykyajan kanssa. Uusvanha rakentaminen myös vaikeuttaa ajan kulun sekä ympäristön aitojen ajallisten kerrostumien havaitsemista, jolloin yhteytemme menneeseen ja kokemus maailman jatkuvuudesta heikkenevät entisestään.

Ajasta ja paikasta uutta henkeä arkkitehtuuriin

Merkityksiltään pirstaleisessa ja vaikeaselkoisessa nykymaailmassa *aika ja paikka* eli luonto, rakennettu ympäristömme, oman aikamme ilmiöt sekä ajan kulumisen osana ihmisyyttä ovat harvoja yhteisesti jaettuina asioina, minkä vuoksi uutta henkeä arkkitehtuurille voidaan etsiä ajan ja paikan tarinoista.

Vaikuttavat kokemukset esimerkiksi luonnon parissa, historiallisissa kaupunkiympäristöissä tai muuten erityislaatuisissa paikoissa ovat yksi keino tuoda merkityksellisyttä arkkitehtuuriin. Arkkitehtuuri vaalii ja mahdollistaa paikkojen tarjoamia merkityksellisiä kokemuksia, kun otamme paikan olosuhteet ja ominaisuudet suunnittelun lähtökohdiksi ja arkkitehtuurin aiheeksi, eli luomme rakennuksia, jotka säilyttävät ja vahvistavat paikan tarinoita.

Vanhojen rakennusten viehätysvoimassa on pitkälti kyse yksinkertaisesti niiden iästä, jonka ansiosta ihminen kokee liittyvänsä osaksi itseään suurempaa ajan jatkumoa. Tällainen ajallinen syvyys saavutetaan vain kestäväällä rakentamisella ajan kanssa. Kun rakennus toteutetaan aikansa parhaalla tiedolla ja taidolla oman aikansa kuvaksi, tuo se oman merkityksellisen kerroksensa ajalliseen jatkumoon. Tarjotakseen ihmiselle

merkityksellisiä jatkuvuuden tunteita, uuden arkkitehtuurin tulee itsekin liittyä osaksi historian jatkumoa vanhaa kunnioittaen ja sitä säilyttäen.

Arkkitehtuurissa aika tulee muodoksi kahdessa merkityksessä: arkkitehtuuri konkretisoi ajan kulkua, kun rakennusten muodoissa leikkivä valo ja varjo sekä materiaalien patinoituminen tekevät näkyväksi sekä päivänkierron ja vuodenaikojen vaihtumisen, että ohikiitävät vuosikymmenet. Toisaalta aika tulee arkkitehtuurissa muodoksi myös siinä merkityksessä, että rakennus syntyy aina aikansa kuvaksi ilmentäen sen hetken *Zeitgeistia* – ajan henkeä.

Ihmisen vääristynyt suhde ympäristöä kohtaan ja kadotettu yhteys sekä menneeseen että tulevaan ovat syitä nykyarkkitehtuurin kriisiin, jonka ratkaiseminen edellyttää eksistentiaalista korjausliikettä niin suunnittelijalta kuin rakennusteollisuudelta ja yhteiskunnaltakin. Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössämme voi auttaa ihmistä löytämään terveemmän suhteen todellisuutta kohtaan, sillä tuntemukset luontoon ja ajalliseen jatkumoon kuulumisesta tarjoavat yksilölle vaikuttavia ja merkityksellisiä kokemuksia, joiden myötä ihminen voi havahtua elämään sekä ympäristöä, että historiaa kunnioittavalla tavalla.

Kun arkkitehti luovassa työskentelyssään asettaa rakennusten kertomat tarinat suunnittelua ohjaavaksi tekijöiksi, tulee hän kyseenalaistaneeksi omat vakiintuneet ajattelutapansa ja tulevan käyttäjän kokemus nousee suunnittelun keskiöön. Murtumia yksiulotteiseen tekniseen rakentamiseen syntyy, kun rakennuksista luetut ajan ja paikan tarinat tarjoavat ihmiselle vaikuttavia kokemuksia luonnon, näyttävän arkkitehtuurin sekä ajallisen syvyyden parissa ja merkityksellistä tunnetta kotiseutuun, maailmaan sekä ajanjatkumoon kuulumisesta.

OSA III

Ajan & paikan tarinat suunnittelussa

Tässä osassa

Suunnittelun ja kirjoittamisen yhteydestä

Suunnitelman taustat

Kiehtova paikka suunnittelun innoittajana

Joutomaan ajallinen syvyys

Vaihe I – Kaupunkiviljelytoiminnan tukeminen

Vaihe II – Vihreitä arvoja

Vaihe III – Yhteisöllisyyttä ja sadonkorjuuillallisia

Vaihe IV – Sadon antimet jakoon

Vaihe V – Aktiivinen kohtaamispaikka

Vaihe x – ihmisen jälkeen

Mielikuva kylästä suunnittelun päämääränä

Yhtenäinen rakennustapa

Paikan mielikuvat arkkitehtuurin innoittajana

Aikaa ilmentäviä suunnitteluratkaisuja

LUKU VI

Paikkalähtöisellä suunnittelulla kohti aitoa ajankuvaa

Suunnittelun ja kirjoittamisen yhteydestä

Kuten työni ensimmäisessä luvussa totesin, arkkitehtuurin teorian ja filosofian yhteys praktiikkaan on haasteellinen, minkä vuoksi ne usein jäävätkin toisistaan irralleen. Pyrkimys ylittää tämä ongelma omassa luovassa arkkitehtuurin tarkastelussani on yksi diplomityöni lähtökohtia ja siksi työni sisältää myös suunnitteluosuuden, jolla havainnollistan ajatuksiani. Omakohtaisten pohdintojeni perusteleva oman työskentelyn kautta on myös luontevampaa kuin pelkkä teksti tai kohde-esimerkit.

Diplomityöprosessinani kirjoittaminen ja suunnittelu kulkivat käsi kädessä toisiaan tukien. Työstämällä luonnossuunnitelmaa ja kirjoitusosuutta rinnakkain pyrin jatkuvasti tuomaan abstraktejakin pohdintojani kohti käytäntöä. Suunnittelu ja kirjoittaminen tukivatkin toisiaan onnistuneesti ja vaikutteet siirtyivät molemmin päin: ilman kaikkea lukemista ja kirjoittamista suunnitelma ei näyttäisi samalta, mutta myös moni

kirjoitelmaosuuden ajatuksista olisi luultavasti jäänyt syntymättä ilman kyseisen suunnittelutehtävän ja paikan innoitusta. Tämän kiinteän vuorovaikutussuhteen vuoksi ajatusteni havainnollistaminen luonnossuunnitelman avulla on tarkoituksenmukaista. Tutkimusmatkani päätteeksi, perustellakseni näkemyksiäni sekä todistaakseni kirjoittamisen ja suunnittelun yhdistämisen tärkeyden, esittelen vielä pienimuotoisen suunnitelmani Kalevankankaalla sijaitsevan joutomaan ja siellä tapahtuvan kaupunkiviljelytoiminnan kehittämiseksi.

Työni suunnitelmaosuuden ei ole tarkoitus olla edes loppuun asti mietitty luonnos vaan ennemminkin kevyt havainnollistus, siitä miten pohdintani voivat konkretisoitua. Esitän lyhyesti muutamia poimintoja siitä, kuinka jotkin tarinoiden näkökulmalla löytämäni, työni viidennessä luvussa esitetyt, lähtökohdat ja päämäärät voivat esimerkiksi toteutua käytännössä. Jo suunnitteluratkaisut itsessään puhuvat esittämistäni näkemyksistä ja niiden pohjana olevista arvoista.

Joitain ajan ja paikan tarinoiden puolia olisi ollut kenties helpompaa havainnollistaa suunnitteleamalla suuri ja näyttävä julkisen rakennuksen. Kalevankankaan kätkeyty joutomaa innoitti kuitenkin moniin työssä esitettyihin ajatuksiin, minkä vuoksi sen valitseminen suunnitelmaosuuden tontiksi tuntui luontevalta. Työlläni haluan myös osoittaa kuinka oikeanlaisella lähestymistavalla – herkistymällä ajan ja paikan tarinoille – voidaan vaatimattomistakin lähtökohdista ja pienillä eleillä luoda kiinnostavaa ja merkityksellistä arkkitehtuuria.

Suunnitelman taustat

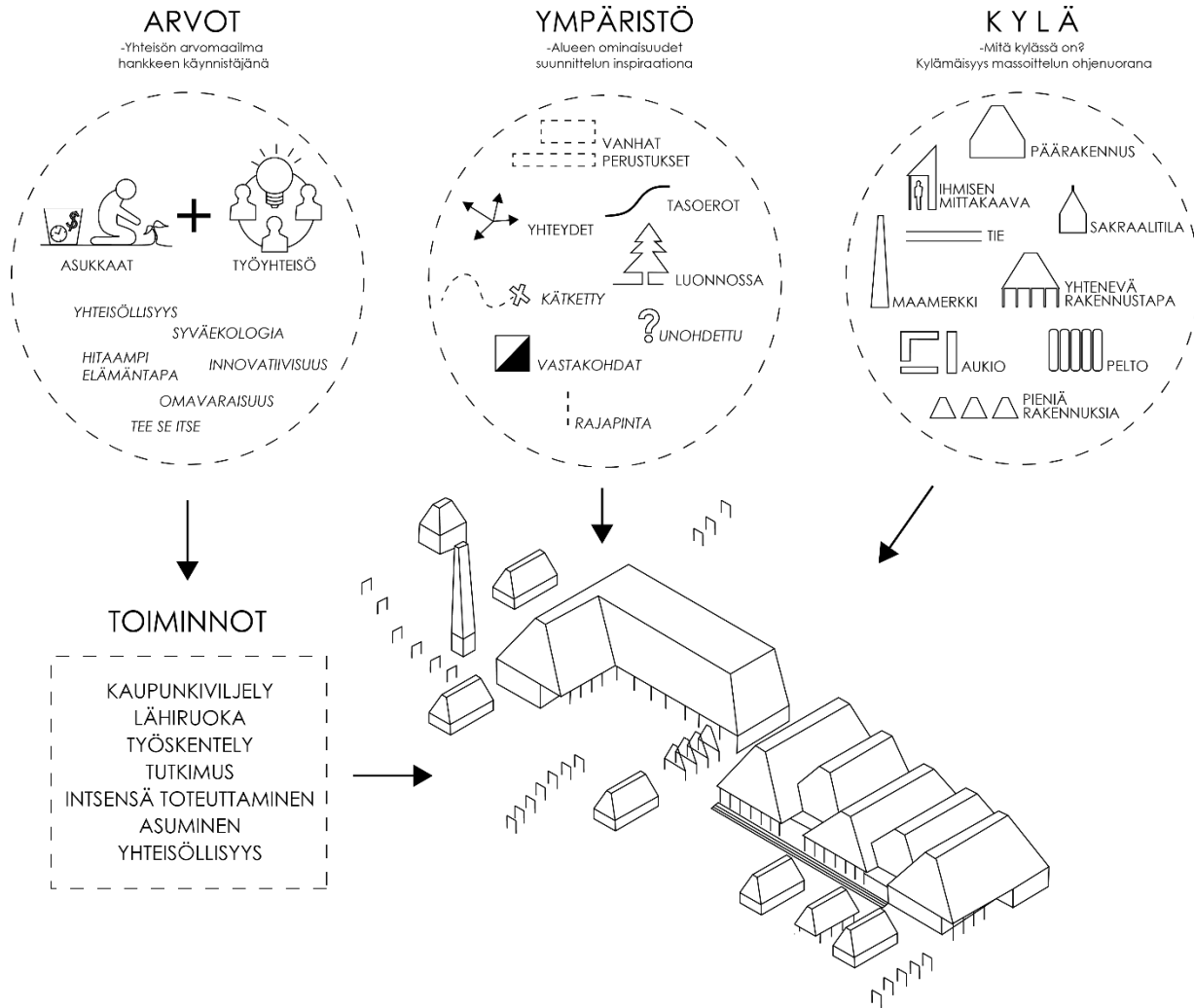
Tampereen yliopiston ja Kalevankaan hautausmaan väliin jäävällä alueella vanhan sairaalan takana sijaitsee kätkeyty joutomaa (kuva 34), jossa kävin ensimmäisen kerran syksyllä 2018. Harjun etelärinteen kiehtova paikka kuului tuolloin Rakennussuunnittelun jatkokurssin suunnittelualueeseemme. Hylätyt luonnonvaltaamat kasvihuoneet sekä paikan ainutlaatuinen tunnelma tekivät minuun heti vaikutuksen.

Kuva 34: Kalevankankaan harjun etelärinteessä sijaitsee kätetty joutomaa. ©Mika Mäkinen

Rakennusten kertomia tarinoita käsittelevät pohdintani olivat jo tuolloin alullaan, joten oli ilahduttavaa päätyä suunnittelualueeseen liittyneen valokuvaustehtävän määrittämänä *Stories*-ryhmään, jossa analysoimme Tampereen yliopiston lähialuetta tarinoiden näkökulmasta kurssin ensimmäisen puoliskon ajan. Oli hämmäntävää todeta kuinka huonosti tunnettu niinkin keskustassa sijaitseva paikka voi olla: harva tamperelainenkaan oli tietoinen kätketystä joutomaasta. Itseni lisäksi opiskelijatoverini sekä muutamat työhön haastatellut henkilöt huomasivat kuitenkin paikan ainutlaatuisen tunnelman ja tunnistivat sen kehityspotentiaalin.

Ryhmien eri näkökulmista koostamat analyysit antoivat lähtökohdat kurssin suunnittelutehtävälle. Oman suunnitelmani tontiksi valitsin tietenkin kiinnostavan joutomaan. Suunnitelmaa työstäessäni sovelsin luovassa prosessissa ensimmäistä kertaa tarinoihin liittyviä näkemyksiäni. Esimerkiksi paikan ominaisuudet ja vahvat tunnelmat sekä yhteisöllisyyden synnyttämä ajatus kylämäisyydestä ohjasivat suunnitteluani (Kuva 35). Lopullinen suunnitelma käsitti muun muassa erilaisia julkisia ja yksityisiä työskentelytiloja, asumista, kaupunkiviljelyä sekä lähiruokaravintolan (Kuvat 36 & 37). Jatkokurssin työni oli laajuudeltaan 4500 kem² ja pelkästään suunnitelman julkinen rakennus täytti vanhat kasvihuoneen perustukset kokonaan. Tässä työssä halusin lähestyä paikkaa herkemmällä, sen henkeen sopivammalla otteella ilman kerrosneliövaatimuksia.

Kuva 35: Rakennussuunnittelun jatkokurssin suunnitelman konseptikaavio. Käyttäjien arvot, paikan ominaisuudet sekä kylämäisyys ohjasivat suunnittelua.

Kuva 36: Visualisointikuva Rakennussuunnittelun jatkokurssille. Talvinen näkymä Kalevankaan urbaanissa kylässä

*Kuva 37: Visualisointikuva Rakennussuunnittelun jatkokurssille.
Näkymä lähiruokaravintolasta*

Kiehtova paikka suunnittelun innoittajana

Passinmäen kuvaamassa uudessa arkkitehtuuripoetiikassa suunnittelija kohtaa todellisuuden vastaanottavaisella asenteella. Vastatessaan sen puhutteluun ja tuodessaan sitä esiin omalla työllään, arkkitehti voi arkisemmissakin tehtävissään luoda murtumia yksiulotteiseen tekniseen rakentamiseen.¹¹⁹

Suunnitelmani lähtökohtana ja innoittajana on kiehtova paikka, jota olen tarkkaillut jo puolentoista vuoden ajan ja yhä uudelleen viehättynyt sen ainutlaatuisesta tunnelmasta sekä nähnyt siinä arvoja ja paljon toteutumistaan odottavaa potentiaalia. Kalevankankaan kätketty joutomaa on unohdettu keskeneräinen rajapinta, jonka rappioromantiikka ja luonnonläheisyys tarjoavat kaupunkiympäristössä hyvin poikkeuksellisen kokemuksen. Paikan vetovoimaa selittävät kirjoitelmaosuudessa esitetyt asiat kuten sen rikas merkityssisältö, vahvat mielleyhtymät, luonnon läheisyys, erityislaatuinen paikan tuntu sekä tunne ajallisesta syvyydestä.

Tontti on seurakuntayhtymän omistama ja siellä on ollut useita seurakunnan kasvihuoneita, joista viimeiset purettiin huhtikuussa 2020. Aiemmin puretun kasvihuoneen perustuksilla toimii Kalevanharjun yhteisöviljelmä (Kuva 38), jonka aktiivien lisäksi paikka houkuttelee paljon lenkkeilijöitä ja koiranulkoiluttajia. Potentiaalisia käyttäjiä tulevaisuudessa ovat esimerkiksi viereisen päiväkodin lapset, yliopiston opiskelijat, lähialueen asukkaat ja työpaikkaruokailijat.

Suunnitelmassani esitän vaiheittaisen prosessin, jossa yhteisöviljelmän ympärille rakentuu Kalevanharjun pieni viljelykylä. Suunnitelmani tavoitteena on paikan ainutlaatuisen luonteen säilyttäminen tulevaisuudessakin ja paikassa tapahtuvan toiminnan tukeminen arkkitehtuurin keinoin. Esimerkiksi kulttuuripääkaupunkihankkeeksi päätyminen tai muu rahoitus voi tulevaisuudessa mahdollistaa paikan kehittämisen.

---

¹¹⁹ Passinmäki 2011, 72-74.

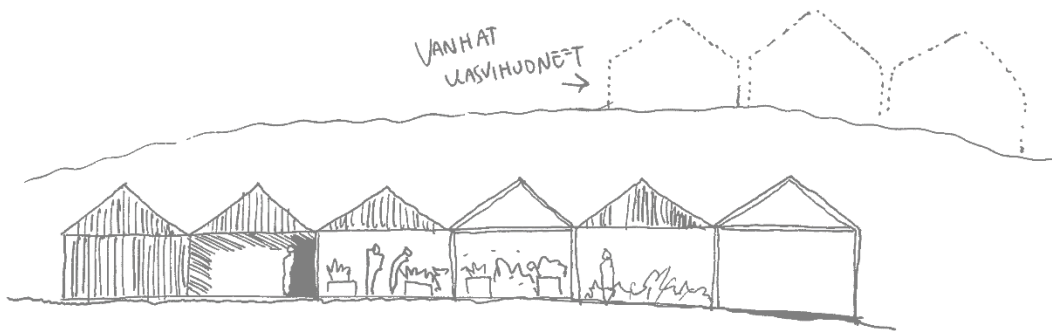
Kuva 38: Kalevanharjun yhteisöviljelmä heinäkuussa 2020.

Suunnitteluratkaisuilla pyritään vahvistamaan paikan erityislaatuista luonnetta ja houkuttelemaan paikkaan uusia käyttäjiä mutta säilyttämään kuitenkin joutomaan ainutlaatuinen tunnelma. Luonnonvaltaamat raunioituneet kasvihuoneet (Kuva 39) purettiin alkuvuodesta 2020, minkä myötä suunnitelmani tavoitteeksi nousi myös kadonneiden kasvihuoneiden hengen palauttaminen paikkaan (Kuva 40).

Toimintona kaupunkiviljely sopii erinomaisesti havainnollistamaan kirjoitelmaosuudessa esittämiäni pohdintoja, sillä yhteisöllinen työskentely viljelmällä ja sadon kasvun seuraaminen kytkevät ihmisen paikkaan ja aikaa hyvin konkreettisella tavalla.

Viljelmällä maanantaina 23.9.2019, noin klo. 12-14

Kohtaan vanhemman miehen, joka jo kaukaa kysyy minulta englanniksi, että mitä teen täällä. Odotanko jotain? Kerron lähinnä ihastelevani paikkaa. Mies innostuu ja toteaa paikan olevan kaunis kätkeyty helmi, jonka kautta hän aina kävelee keskustaan.

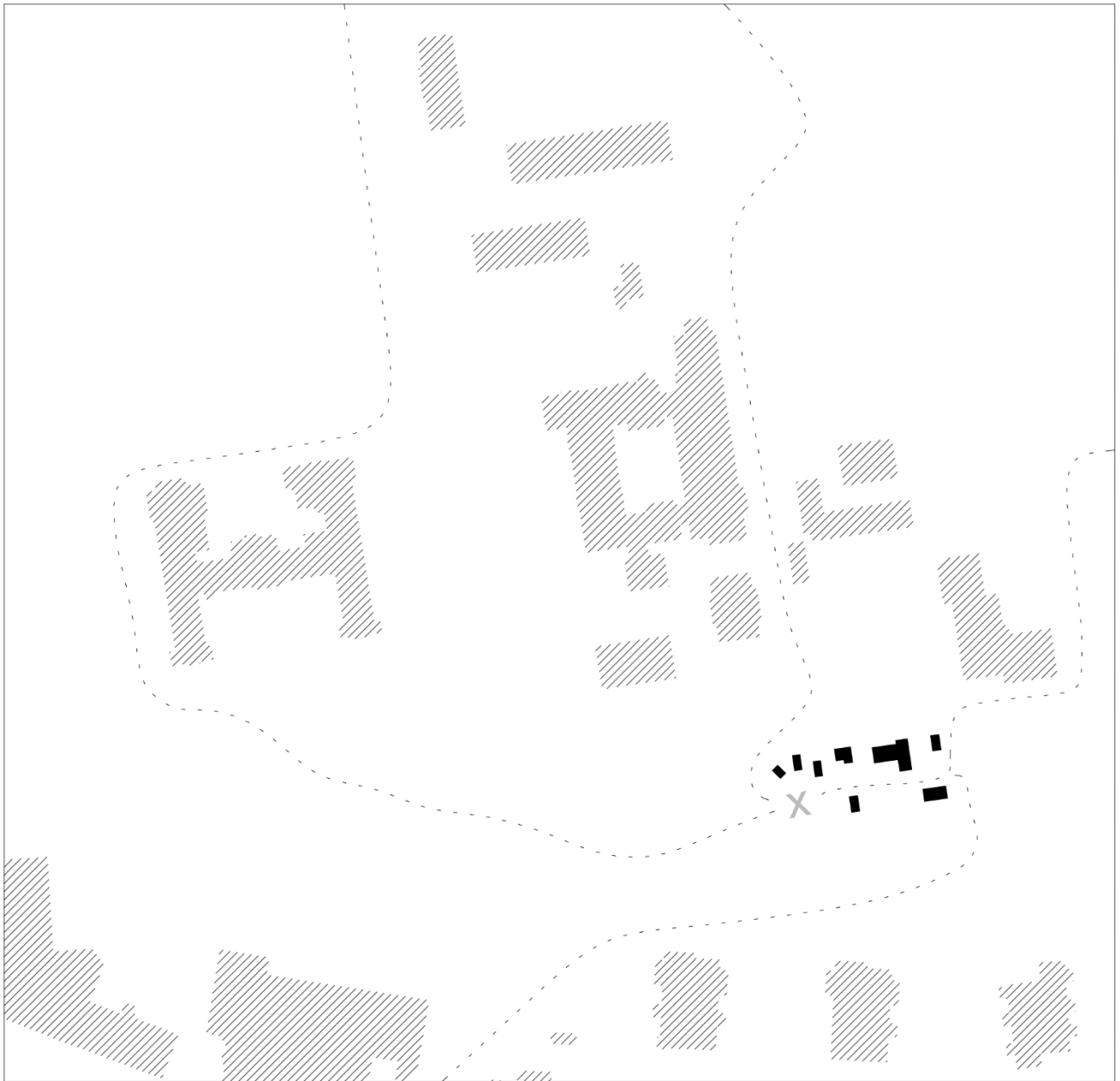

Kuva 39: Seurakunnan viimeiset kasvihuoneet heinäkuussa 2019.

Kuva 40: Näkymä kasvihuoneiden edustalta alas vanhemmille perustuksille, jossa Kalevanharjun yhteisöviljelmä toimii. Syyskuussa 2019.

Joutomaan ajallinen syvyys

Kokemukset maailmamme pysyvyydestä tuovat turvaa yksilön elämään ja tunne oman elämän liittymisestä itseä suurempaan ajan jatkumoon on ihmiselle merkityksellinen, minkä vuoksi historiallisten rakennekerrostumien säilyttäminen elinympäristössämme on tärkeää. Patinoituneet rakennukset tai menneestä maailmasta kertovat rauniot tarjoavat ajallisella syvyydellään vaikuttavia arkkitehtuurikokemuksia.

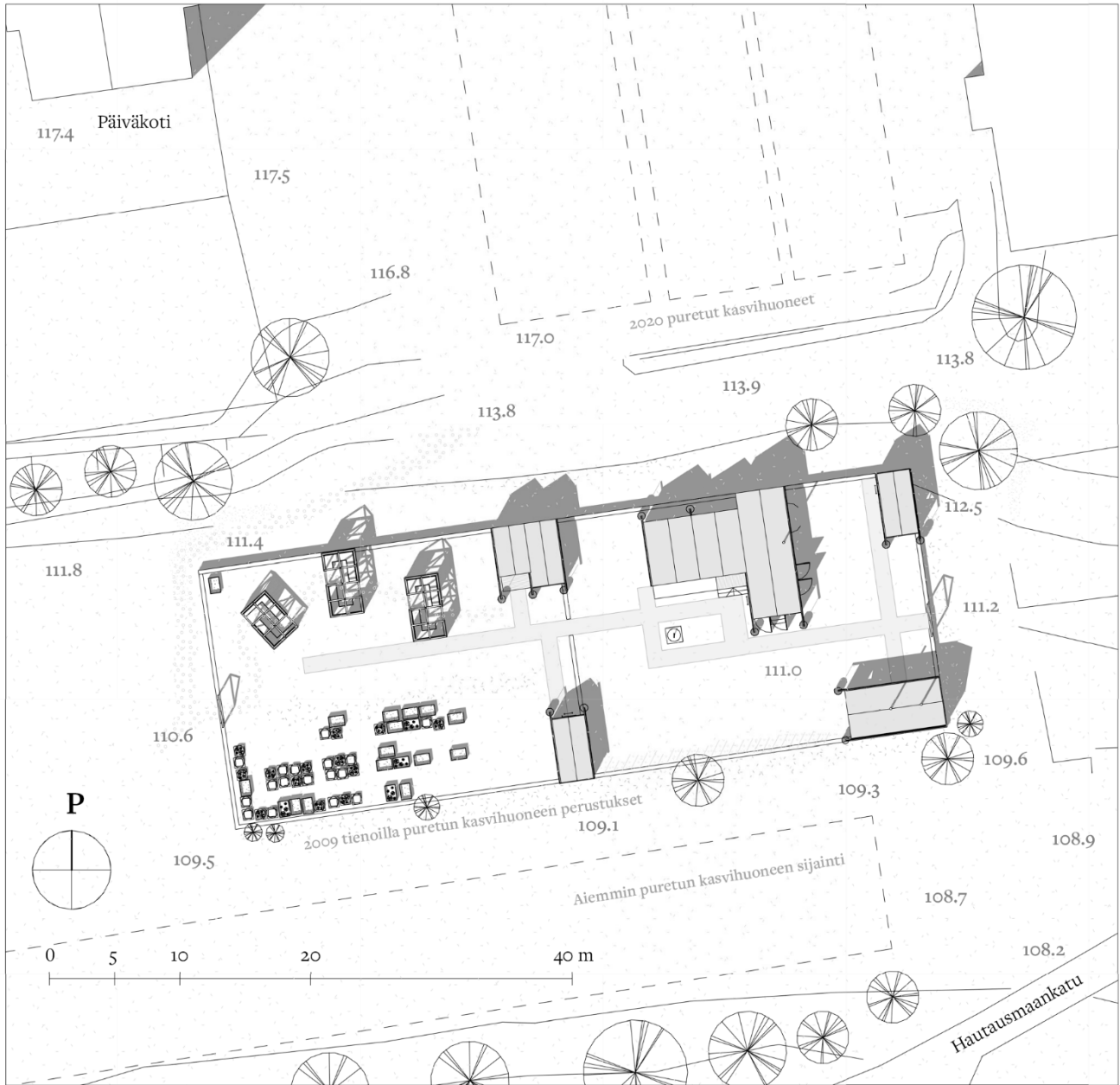
Yksi syy joutomaan kiehtovuuteen on sen ajallinen syvyys. Jääkaudenaikaiselle muodostelmalle rakennetuilla luonnon valtaamilla perustuksilla kävellessään aistii menneisyyden läsnäolon. Suunnittelun tavoitteena onkin paikan luonnon sekä historiallisten kerrostumien säästäminen. Valitettavasti vanhat kasvihuoneet purettiin huhtikuussa 2020 ja seurakuntayhtymän omistamalle tontille on odotettavissa myös kaavoitustoimenpiteitä tulevaisuudessa. Lähellä keskustan palveluja sijaitseva näyttävä tontti aurinkoisella etelärinteellä on houkutteleva paikka rakentamiselle, minkä vuoksi kiehtovan joutomaan ja kaupunkiviljelmän säilyminen ovat uhattuina lähivuosina.

Valinta suunnitella kyseiseen paikkaan sen henkeä kunnioittavaa pienimittakaavaista rakentamista on toimenpiteenä ajan ja paikan tarinoita säilyttävä: kun paikalle annetaan herkkäotteisella arkkitehtuurilla lisäarvoa ja tuetaan olemassa olevaa toimintaa, tulee se merkitykselliseksi ihmisille ja toivottavasti välttyy suurimittakaavaiselta rakentamiselta säilyen kiehtovana paikkana keskellä kaupunkia myös tuleville sukupolville.

Viljelmällä tiistaina 8.10.2019, noin klo. 15-17

Viljelijät sanovat paikassa tärkeää olevan sen rauhallisuus sekä helppo saavutettavuus. Tasainen kohta etelärinteessä on viljelyn kannalta otollinen ja paikan keskeneräisyys sekä rappioromantiikka kiehtovat. Kaupungissa ei myöskään ole paljon paikkoja, jossa saa tehdä mitä haluaa.

Viljelijät toteavat paikalla olevan vaalimisen arvoinen ainutlaatuisen tunnelmansa, historiansa sekä suojeltujen kasvi ja hyönteislajien takia.

Vaihe I – Kaupunkiviljelytoiminnan tukeminen

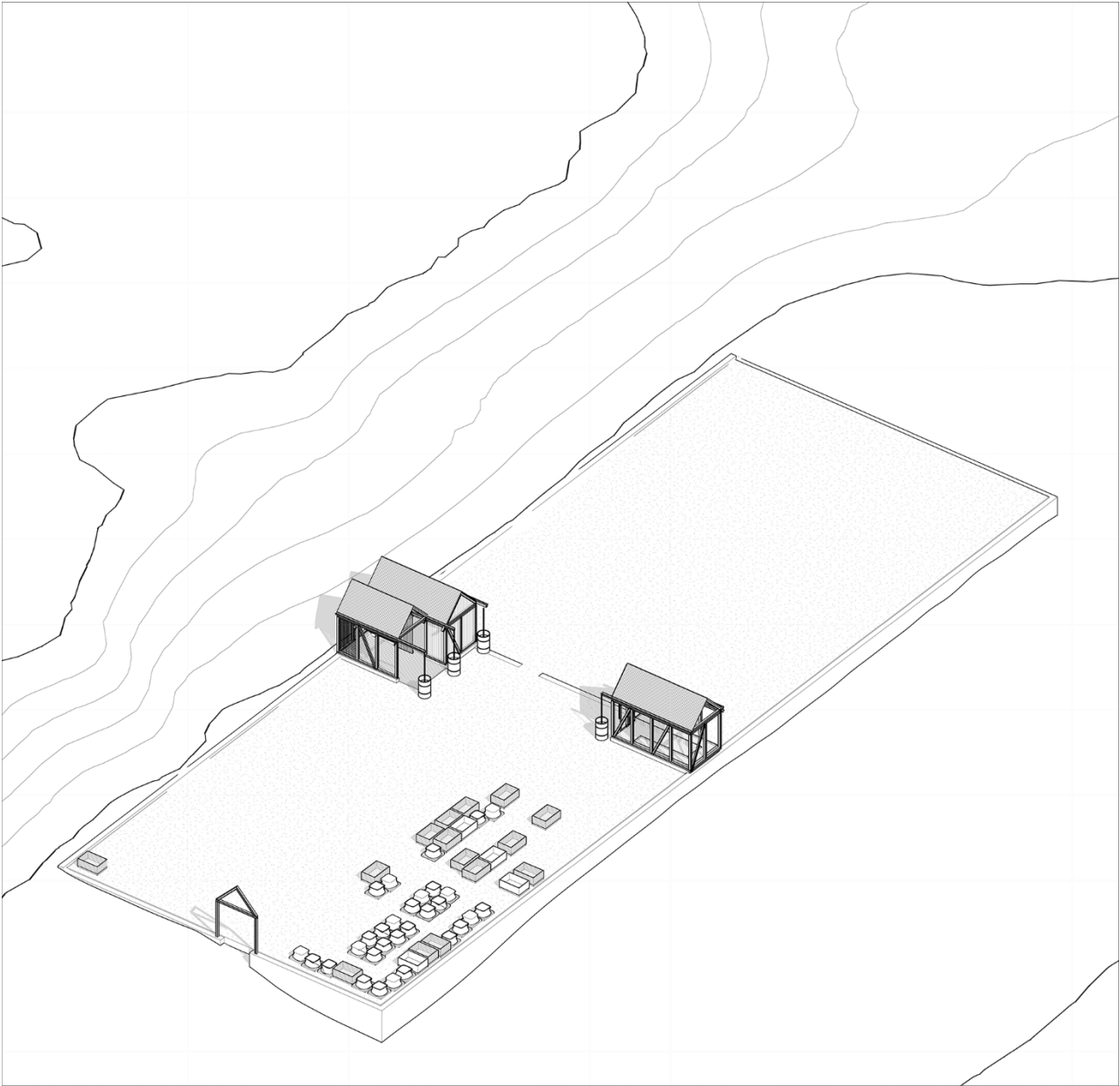
Nykyarkkitehtuurin kriisin ratkaiseminen edellyttää ihmiseltä eksistentiaalista muutosta. Yksi osa tätä korjausliikettä on kaiken rajallisuuden tiedostaminen ja hyväksyminen, mutta samalla myös maailman jatkuvuuden huomioiminen oman elämänkin jälkeen. Rakentamisessa tämä tarkoittaa esimerkiksi vihreämpiä arvoja, pitkäjänteisyyttä sekä rakennuksen koko elinkaaren suunnittelua. Esitänkin kaupunkiviljelmän kehittämissuunnitelman vaiheittaisena prosessina tarinanomaisesti huomioiden myös toiminnan joskus koittavan päättymisen. Suunnitelmassa esitettyjen toimintojen valintaan minua inspiroivat omien havaintojeni lisäksi tapaaminen yhteisöviljelmän aktiivien kanssa sekä satunnaiset keskustelut paikassa kohdattujen ihmisten kanssa.

Kalevankankaan joutomaan kehittyminen alkaa kahdella kaupunkiviljelmän toimintaa tukevalla kylmällä rakennuksella sekä portilla, joka toivottaa paikalle löytäneen tervetulleeksi. Rakennelmat asettuvat osin vanhojen perustusten päälle viljelylaatikkojen läheisyyteen jättäen viljelmälle kuitenkin tilaa kasvaa. Perustusten etelälaidalle rakennetaan lasitettu kasvihuone erityisesti taimien idätystä varten. Koska aiemmin viljelijöille varastotilaa tarjonnut kasvihuone purettiin, rakennetaan alas viljelmälle nyt myös 10 m² varastotila, jossa on vesipiste. Varaston yhteydessä on katettua terassitilaa, joka tuo avoimeen paikkaan sieltä puuttuvaa suojaa sateelta sekä auringon paahteelta. Viljelmällä ahertamisen jälkeen terassille on mukava istahtaa rentoutumaan ja laittaa vaikka grilli kuumenemaan.

Viljelmällä tiistaina 8.10.2019, noin klo. 15-17

Olen sopinut tapaamisen viljelmän aktiivien kanssa. Odotan paikalle kahta tai kolmea henkilöä, mutta kasvihuoneilla minua vastassa onkin melkein kymmenpäinen joukko.

Viljelijät kertovat toiminnassa mukana olevan nyt reilu kymmenen henkeä. Toiminta on alkanut vuonna 2014 ja jatkunut vuosi kerrallaan suullisella sopimuksella seurakunnan kanssa. Yhdistystä aktiivit eivät ole perustaneet. Muutenkin toiminta on rentoa ja välitöntä. Kaupungilta toimintaan on saatu pientä tukea. Pienintä kasvihuonetta on käytetty varastona ja siellä on idätetty taimia. Myös vesi on saatu sieltä.

Vaihe II – Vihreitä arvoja

Rakennukset voivat toimia terveempien arvojen symboleina ja kertoa ihmisen ja luonnon yhteydestä, jonka muistaessamme havahdumme todennäköisemmin elämään ympäristöä kunnioittavalla tavalla.

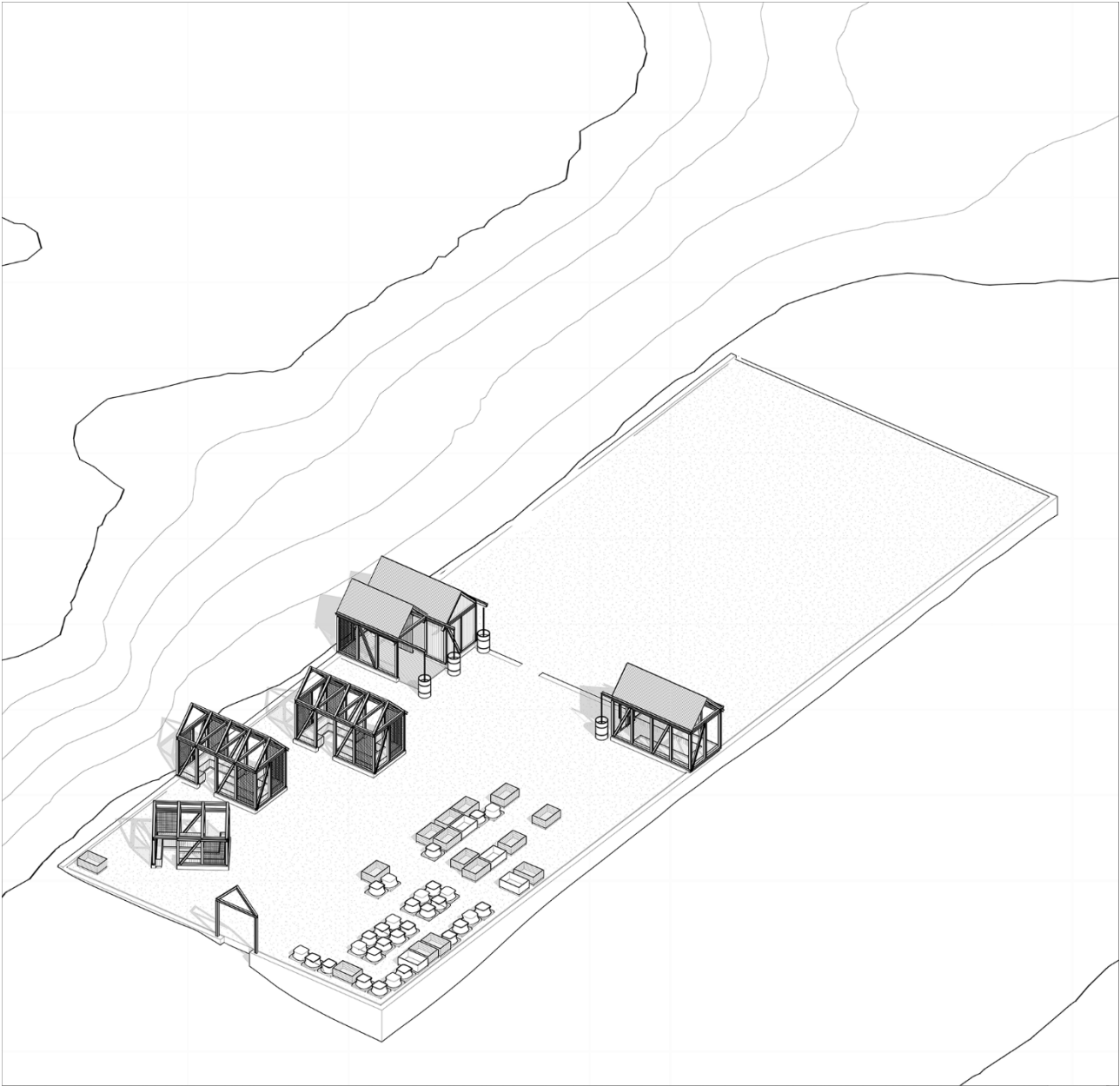
Suuri tarina ihmisen ja luonnon ikuisesta yhteydestä toteutuu joutomaalla pienessä mittakaavassa erinomaisesti, sillä oman ravinnon viljeleminen liittää ihmisen luontoon hyvin konkreettisella tavalla. Joutomaan kehitysprosessin toisessa vaiheessa kaupunkiviljelmä nousee aikansa positiivisten arvojen kuvaksi ja suunnannäyttäjäksi. Kestävien arvojen eteenpäin jakaminen voi tuoda merkityksellisyyden tunnetta yksilön elämään ja viljelmän laajentuminen mahdollistaakin vihreiden arvojen toteuttamisen kaupungissa yhä useammalle.

Viljelmälle toimitetaan kaksi 10 m² runkoa sekä pienempi 7,5 m² runko, joihin rakennetaan istutuslaatikoita sekä kiinnitetään raudoitusverkkoja kasveja varten. Kasvillisuuden täyttymät rakennelmat tavoittelevat purettujen kasvihuoneiden kadonnutta tunnelmaa. Runkoihin voidaan myös kiinnittää työkaluja tai asentaa kastelujärjestelmiä sekä aurinkopaneeleja. Avoimet ”runkokasvihuoneet” sekä niiden lävitse kulkeva ”viljelypolku” laajentavat viljelmää ja esittelevät vierailijoille eri kasvilajeja sekä kertovat kaupunkiviljelytoiminnasta. Päiväkodin lasten oma pieni kasvihuone jakaa oppia ja välittää vihreitä arvoja tuleville sukupolville.

Viljelmällä maanantaina 23.9.2019, noin klo. 12-14

Kohtaan kaksi viereisen päiväkodin työntekijää, jotka toteavat löytäneensä ”hienon piilossa olevan” paikan vasta päiväkodin muutettua tähän viereen. Keskustelemme hetken paikkaa ihastellen. Se selkeästi puhuttelee ihmisiä.

”Voisikohan tänne saada lapsillekin muutaman istutuslaatikon – vaikka persiljaa ja kukkia?”

Vaihe III - Yhteisöllisyyttä ja sadonkorjuuillallisia

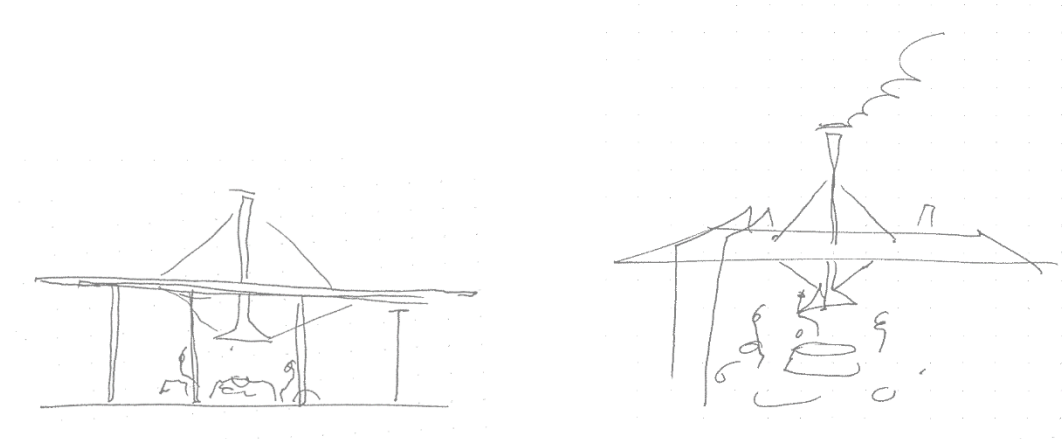
Kahdessa ensimmäisessä vaiheessa tapahtuneen viljelmän laajentumisen ja toiminnan kehittymisen jälkeen kolmannessa vaiheessa keskitytään aktiivien hyvinvointiin ja panostetaan yhteisöllisyyteen.

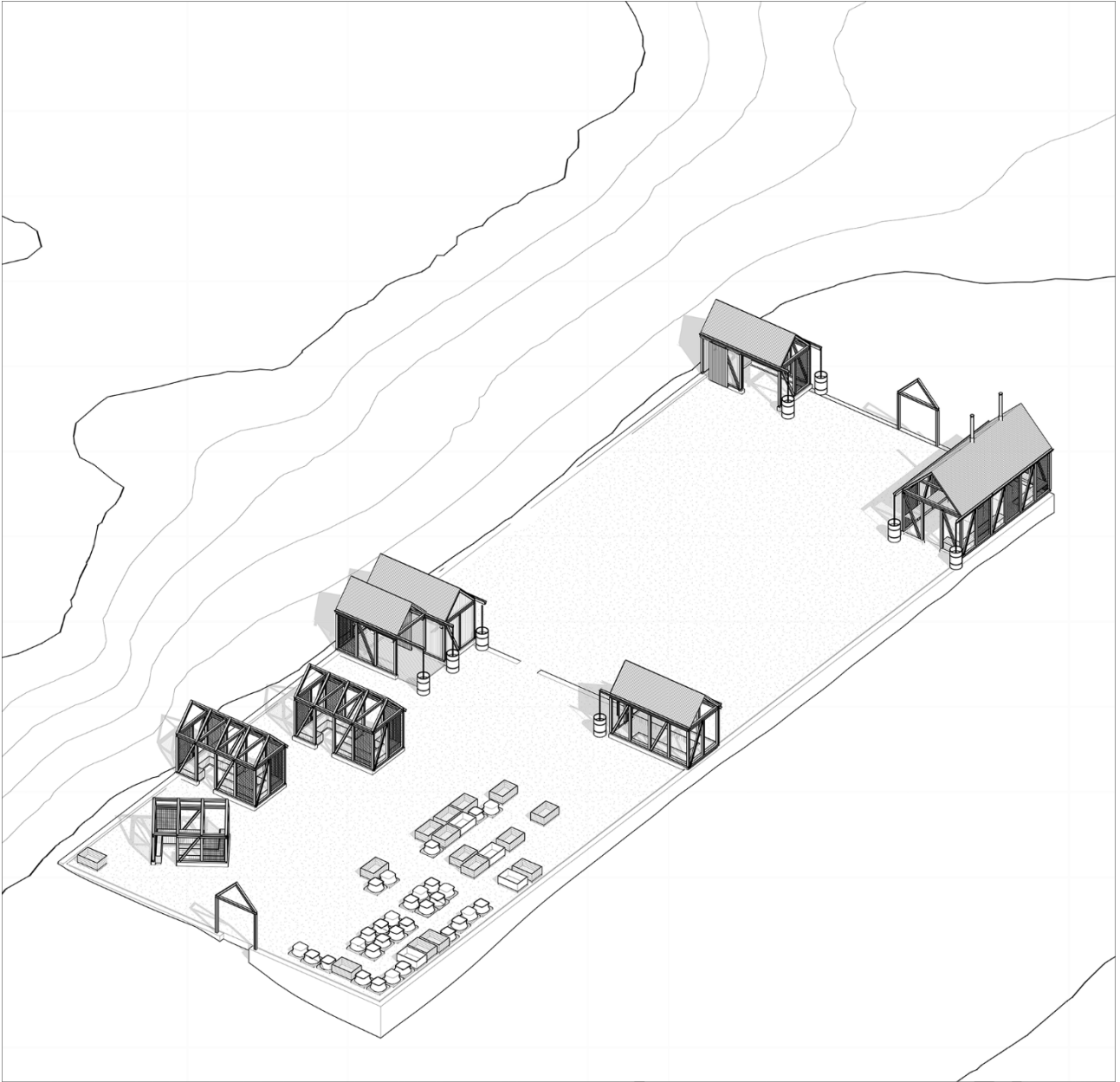
Perustusten itäpäätyyn rakennetaan 25 m² grillikatos, jossa tulen äärellä mahtuu istumaan iltaa suurempikin seurue. Tulisija, työtaso ja katoksen alle muurattu napolilaistyylinen pizzauuni tarjoavat puitteet ruoanvalmistukseen. Nyt sadonkorjuuillallisen valmistaminen ja siitä yhdessä nauttiminen onnistuu viljelmälläkin.

Grillikatoksen läheisyyteen rakennetaan myös roskakatos, josta löytyy kuivakäymälä. Kolmannessa vaiheessa perustusten itäpäätykin saa oman porttinsa.

Viljelmällä tiistaina 8.10.2019, noin klo. 15-17

Viljelijät kertovat kokoontuvansa välillä laittamaan yhdessä ruokaa viljelmän antimista ja ovat pitäneet sadonkorjuuillallisenkin. Yksi heistä innostuu haaveilemaan, josko viljelmälle voisi saada grillikatoksen tai pizzauunin. Viljelijät sanovat yhteisen ajanvieton olevan heille tärkeä osa toimintaa.

Vaihe IV – Sadon antimet jakoon

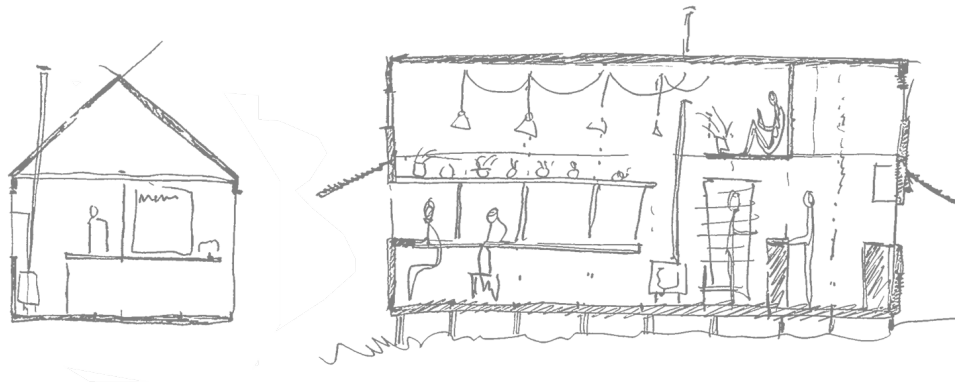
Yhä useampi ohikulkija on kiinnostunut viljelmän toiminnasta, ja sato on kasvanut vuosi vuodelta. Viljelmän aktiivit halusivat toiminnalleen saamansa rahoituksen turvin vastata kaupunkilaisten kasvaneeseen kiinnostukseen paikkaa ja sen antimia kohtaan.

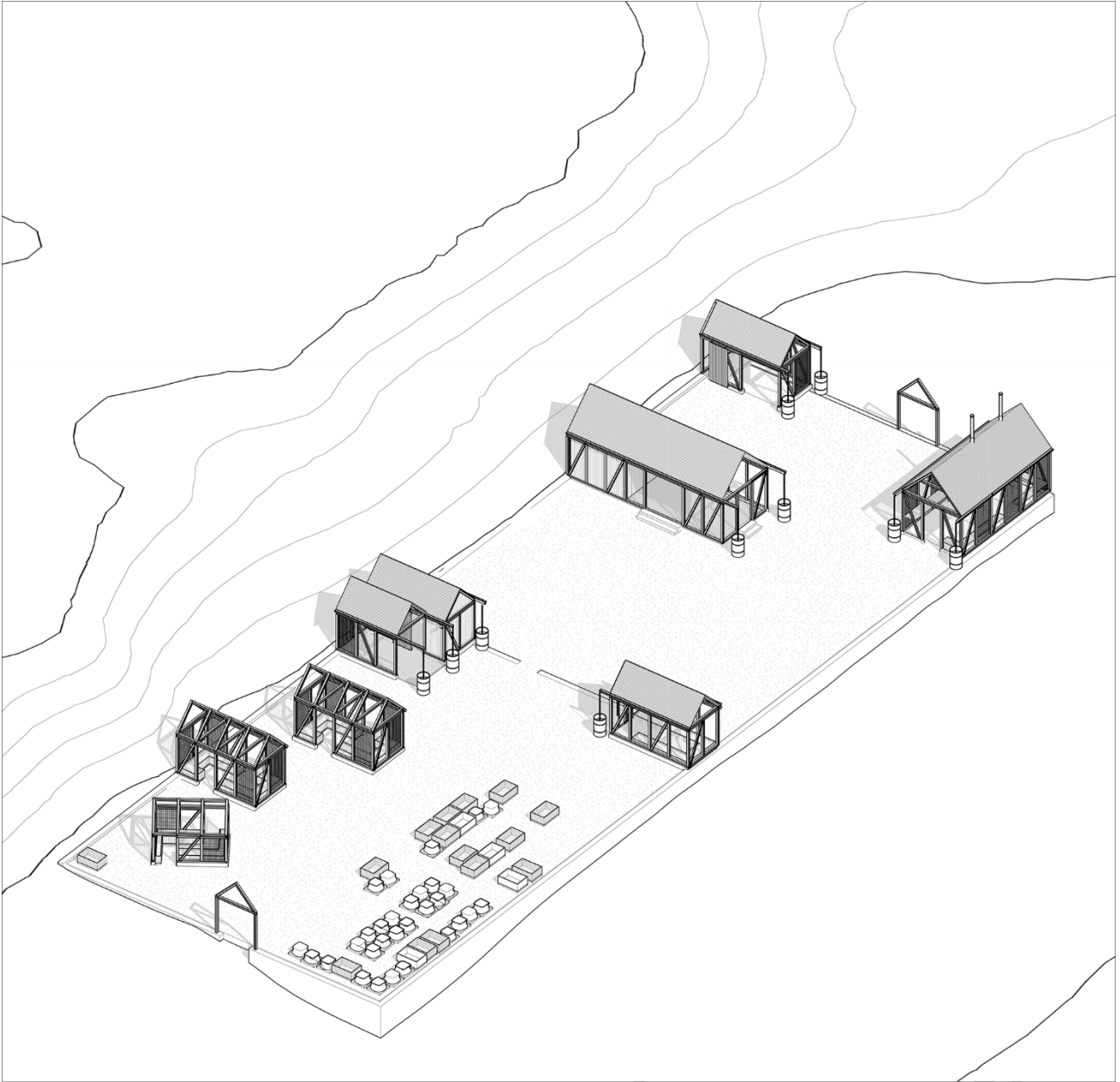
Neljännessä vaiheessa viljelmän yhteyteen rakennetaankin pieni kesäkahvila, joka käsittää 7,5 m² sisätilan myyjälle sekä 23 m² terassitilaa asiakkaille. Kahvila tarjoilee viljelmän antimista valmistettuja leivonnaisia ja myy pieniä eriä ylitsejäänyttä satoa. Kyseisenä kesänä kahvilan terassilla järjestetään myös Kalevankankaan viljelykylän ensimmäiset sadonkorjuu festivaalit.

Viljelmällä maanantaina 23.9.2019, noin klo. 12-14

Unohdumme keskustelemaan pitkäksi toviksi viljelmästä ja luonnosta. Mies päätyy toteamaan, kuinka nykyihminen on kolmivuotiaan kaltainen kiukutteleva lapsi, joka kaltoin kohtelee luontoa.

Lopuksi innostumme vielä visioimaan paikan tulevaisuutta: aurinkoisessa paikassa alueen ihmiset voisivat kokoontua yhteen musiikin ja ruoanlaiton pariin. Keskustelun lopuksi kaksi, vielä hetki sitten toisilleen tuntematonta, ihmistä halaavat.

Vaihe V – Aktiivinen kohtaamispaikka

Vuosien saatossa Kalevankankaan viljelykylä on kasvanut täyteen laajuuteensa mutta itse viljelmällä on edelleen tilaa laajentua perustusten eteläreunalla ja myöhemmin vaikka vielä perustusten ulkopuolelle alemmas rinteeseen. Entisestä joutomaasta on muodostunut aktiivinen paikka, joka houkuttelee turisteja kauempaakin. Tästä huolimatta se ei ole hukannut ainutlaatuista tunnelmaansa.

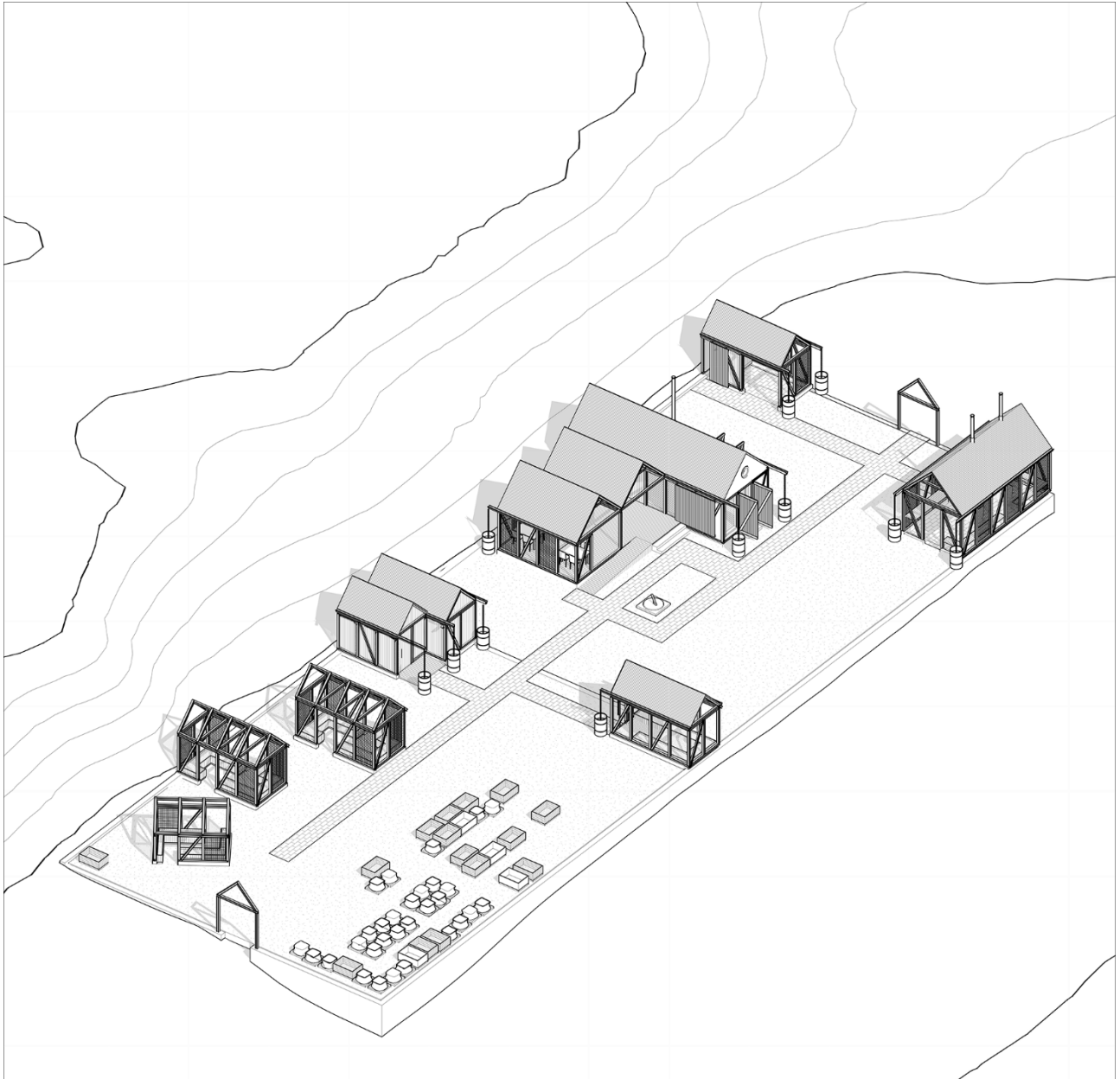
Kasvanut viljelytoiminta ja kahvila vaativat lisää varastotilaa, joten ensimmäisessä vaiheessa rakennettua varastoa laajennetaan sen terassille, joka grillikatoksen ja kahvilan rakentamisen myötä on ollut viime vuosina vähällä käytöllä. Kasvaneen kävijämäärän vuoksi viljelmän pääsääntöiset kulkureitit päällystetään luonnonkivilaatoituksella, jolloin paikka ei sateellakaan muutu mutakentäksi.

Asiakkaat ovat todella löytäneet aurinkoisessa paikassa sijaitsevan viihtyisän kahvilan, jonka oman maan juureksista valmistettu keitto on suosittu työlounas kaupunkilaisten keskuudessa. Entinen terassi rakennetaan sisätilaksi, minkä ansiosta kahvila pystyy aloittamaan toimintansa aikaisin keväällä ja jatkamaan sitä myöhälle syksyyn. Entiset terassin portaat jätetään kahvilan päätyyn muistumaksi rakennuksen edellisestä vaiheesta. Kahvilan kylkeen rakennetaan 35 m² uutta terassitilaa, joka toimii jo pieneksi legendaksi muodostuneen sadonkorjuu festivaalin esiintymislavana. Nyt kahvilarakennuksen kolmiharjainen siluetti muistuttaa kauan sitten puretuista kasvihuoneista.

Viljelmällä torstaina 30.7.2020 noin klo. 19-20

Viljelmällä on vehreää. Kasvit ovat kasvaneet suuriksi. Istutuslaatikkoja taitaa olla muutama uusi. Viljelijät ovat rakentaneet minikasvihuoneen purettujen kasvihuoneiden plekseistä. Sympaattisen kasvihuoneen näkyvillä olevat rakenteet puhuvat hauskaasti samaa kieltä kuin omat luonnokseni.

Alle kilometrin päässä viljelmältä asuva ystäväni sanoo, ettei ole aiemmin tiennyt tästä paikasta. Kerron hänelle puretuista kasvihuoneista. ”En ehkä keksi mitään maagisempaa kuin hylätyt kasvihuoneet...”

Vaihe X – Ihmisen jälkeen

Arkkitehtuuri on konkreettinen väline, jonka avulla ihminen voi tuntea kuuluvansa itseään suurempaan ajan jatkumoon. Tämän vuoksi useammin tulisikin pohtia, onko vanha rakennus välttämätöntä purkaa pois vai voitaisiinko se säilyttää ympäristössä omana ajallisena kerrostumanaan, jolloin se jäisi kertomaan tarinoita menneestä tarjoten ihmiselle merkityksellisiä kokemuksia maailmamme pysyvyydestä ja jatkuvuudesta sekä tunnetta ajanjatkumoon kuulumisesta.

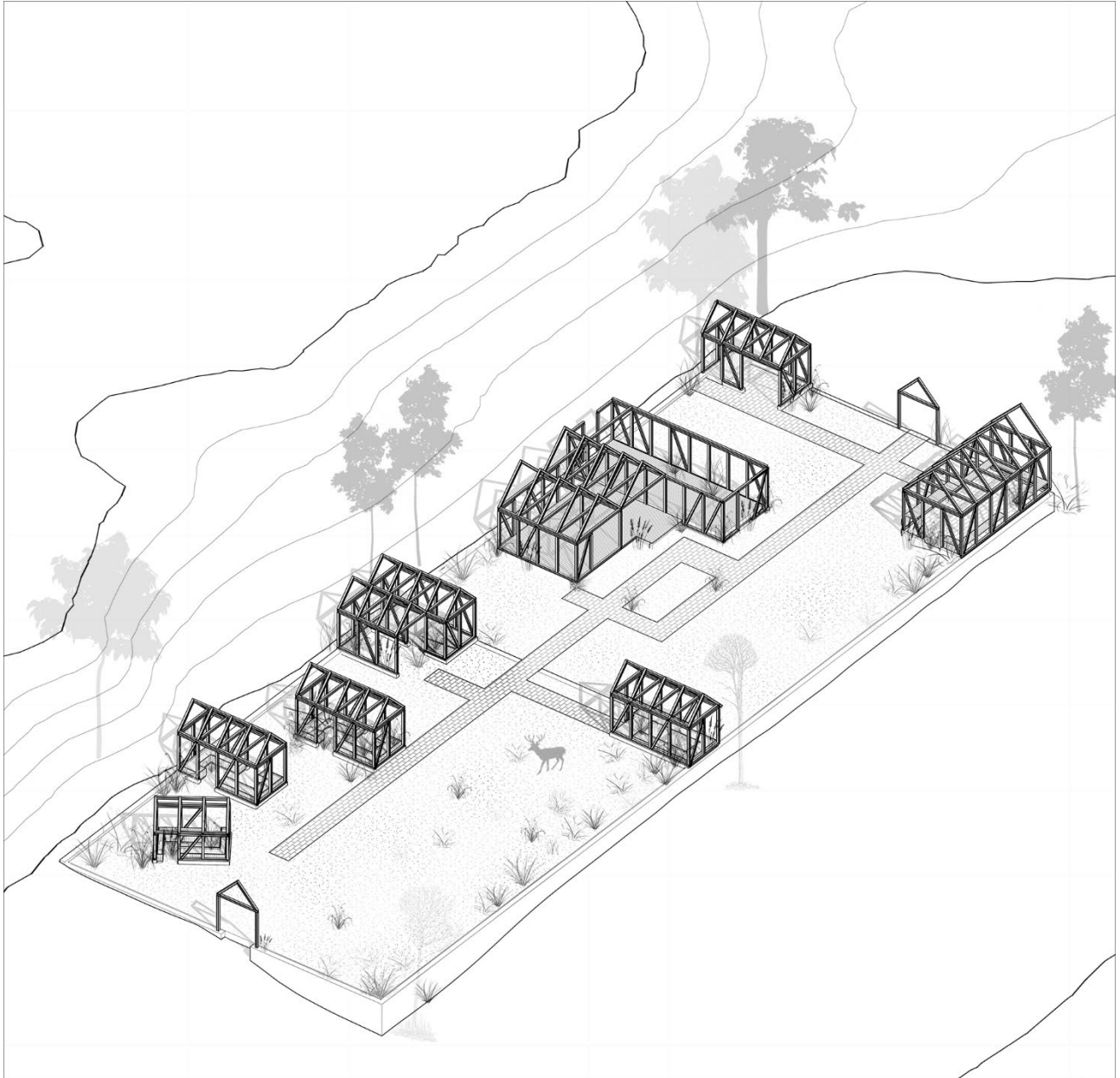
Kun viljelmän toiminta jonain päivänä lakkaa eikä rakennuksia enää tarvita, kerätään uusiokäyttöön tai kierrätykseen kelpaavat materiaalit pois. Muun purkamisen jälkeen rakennelmien teräsrungot kuitenkin jätetään paikoilleen. Ne tulevat kasvillisuuden peittämiksi ja jatkavat elämäänsä ympäristötaideteoksena. Kun rakennukset ovat kasvaneet osaksi paikkaa vahvistaen sen erityislaatuista luonnetta, on niillä arvoa ilman funktiotaankin. Tällöin kiehtova joutomaa saa säilyä koskemattomana toivottavasti myös tuleville sukupolville, ja luonnon valtaamat rauniot jäävät paikkaan omaksi ajalliseksi kerrostumakseen kertoen mielenkiintoista tarinaa Kalevankankaan viljelykylän menneestä loistosta.

Viljelmällä torstaina 2.4.2020 noin klo. 20-21

Yöllä on satanut lunta, joka on melkein sulanut jo pois. Jos mahdollista edes, paikka on saavuttanut kauniissa melankoliassaan uuden tason. Alkaa sataa. Kasvihuoneita puretaan. Enää puolet pienimmästä kasvihuoneesta on jäljellä.

Paikka kiinnostaa edelleen muitakin. Neljä poikaa tutkii tuhottua kasvihuonetta ja paikalle jääneitä romuja. Kohtaan myös yhden lenkkeilijän sekä isän ja pojan ulkoiluttamassa koiraa.

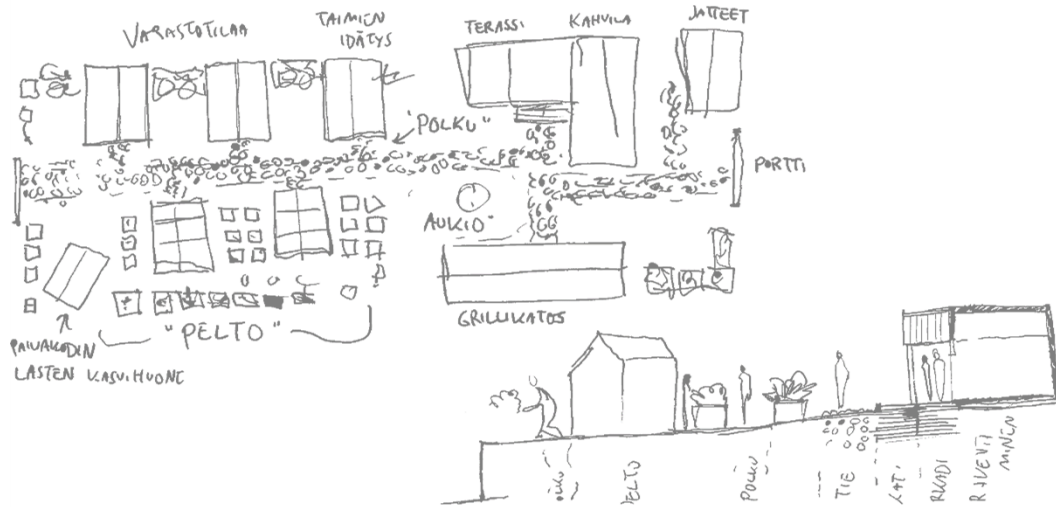
Alkaa sataa. Tuuli heiluttaa viereisen hautausmaan puita ja kaataa kasvihuoneen seinää vasten kasatun pinon pleksejä. Päiväkodin roskalavalta tuuli on ripotellut alas viljelmälle vanhoja värikkäitä pehmoleluja. Vahva elämän ja kuoleman vastakkainasettelu on yksi paikan kiehtovuuden syistä.

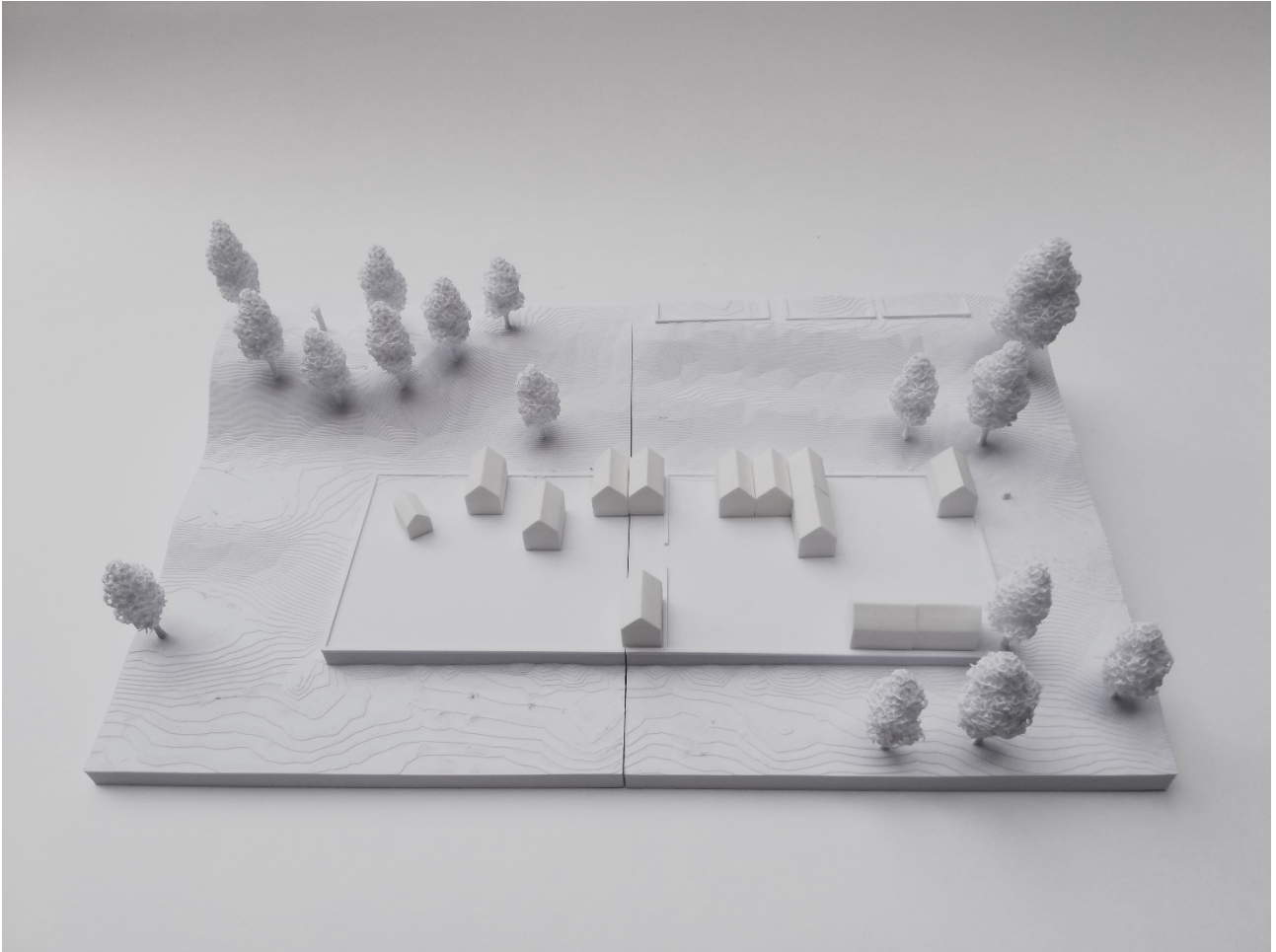

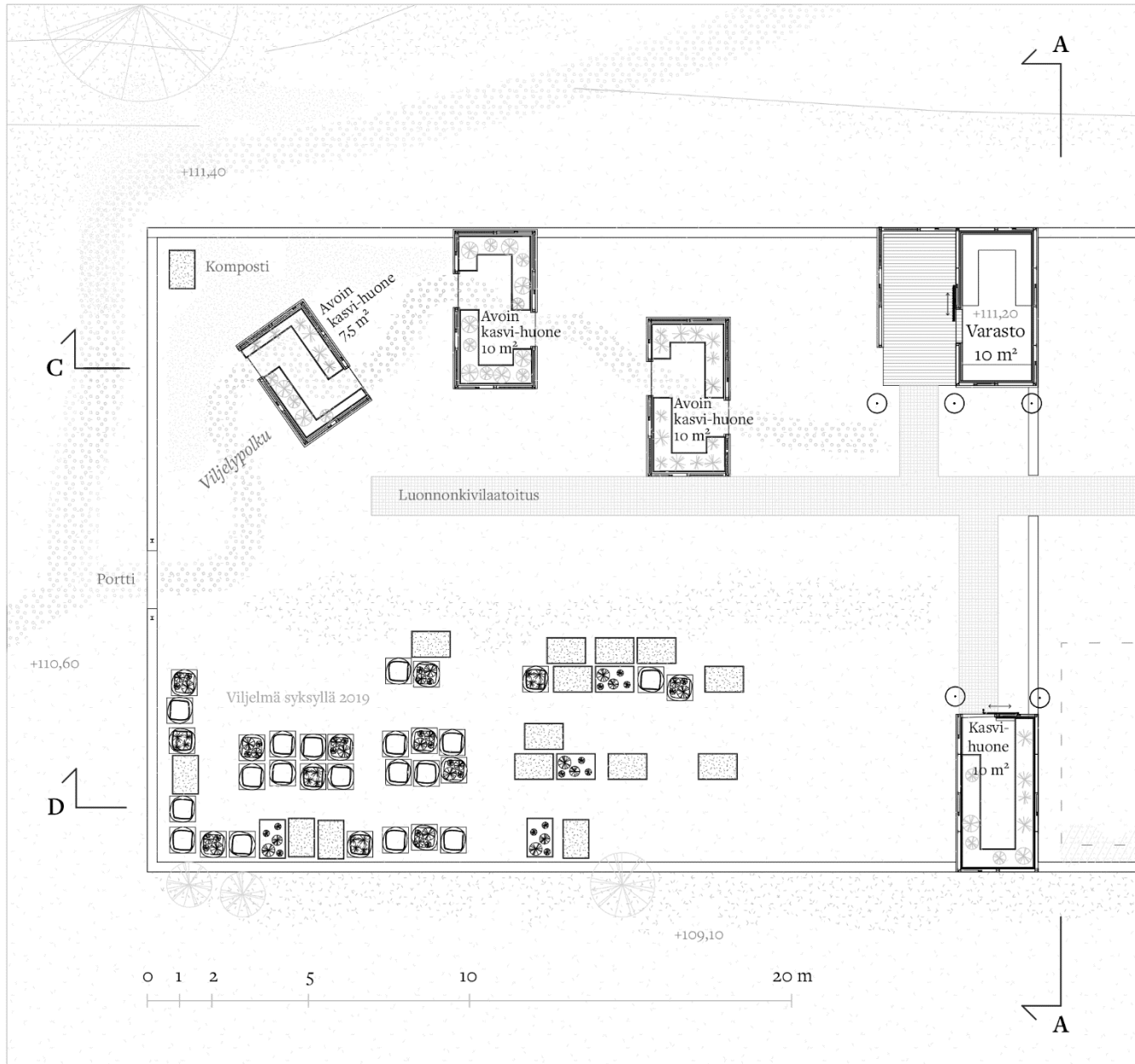
Mielikuva kylästä suunnittelun päämääränä

Vastareaktion kaupunkistumisen lieveilmiölle, yksinäisyydelle, yhteisöjen merkitys kasvaa tulevaisuudessa. Yksilöt arvoineen kokoontuvat yhteen ja muodostavat uudenlaisia yhteisöjä, joiden elintavat ja arvomaailmat voivat olla yksi perusta uusien tarinoiden synnylle. Yhteisölähtöisellä ja arvopohjaisella rakentamisella syntyy paikkoja, jonne ihmiset tuntevat kuuluvansa.

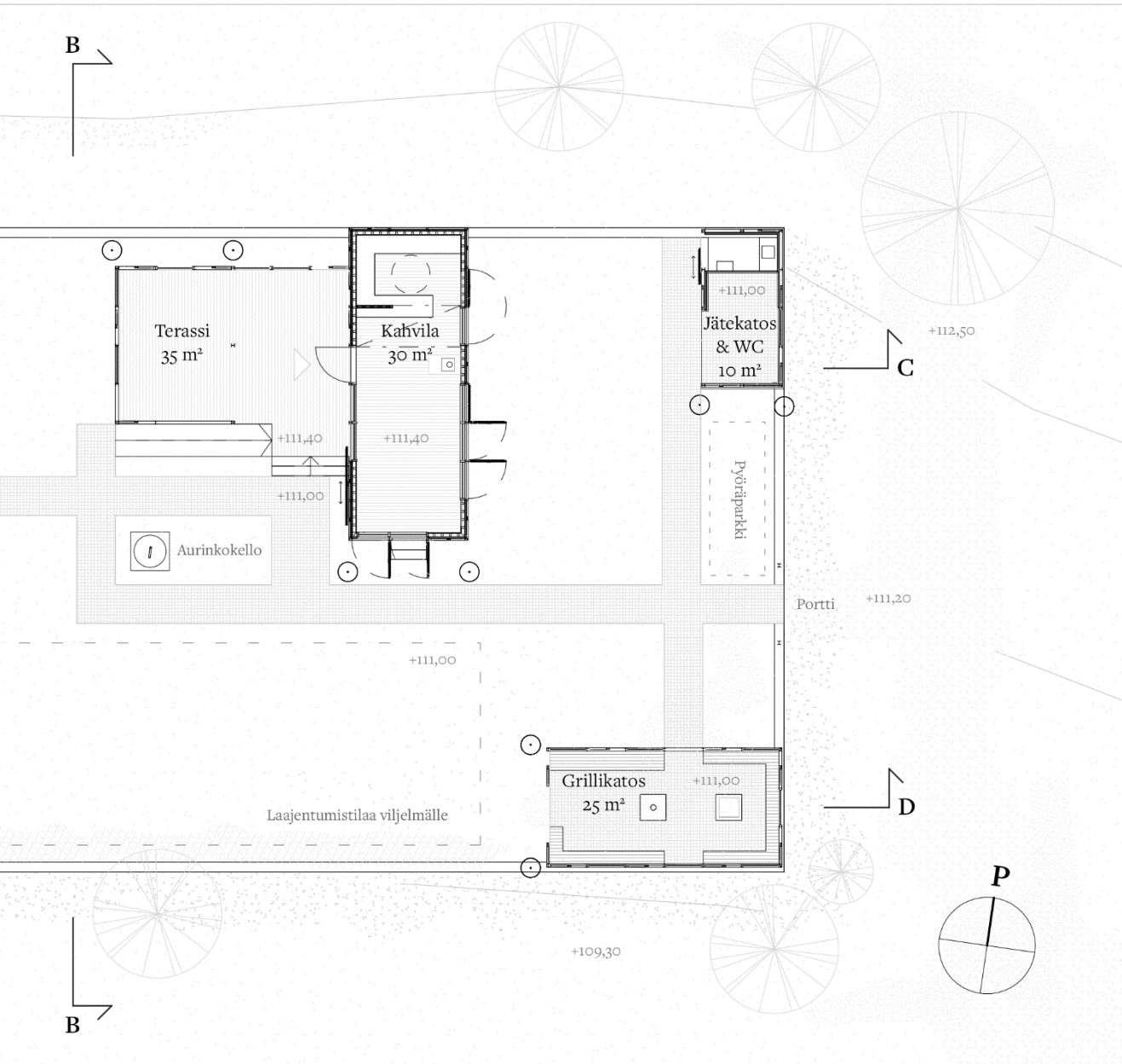
Tontilla jo toimivan kaupunkiviljelmän ympärille syntynyt yhteisöllisyys ja pyrkimys tukea yhteisön toimintaa synnytti ajatuksen Kalevankankaan omasta pienestä viljelykylästä. Kylän mielikuvan tavoittelu toimikin suunnittelua ohjaavana päämääränä niin rakennusten sommittelussa kuin niiden muodonannossakin. Esimerkiksi pelto, polku, tie, aukio, pienet rakennukset ja päärakennus olivat kylään liitettäviä elementtejä, joita hyödynnettiin suunnittelussa. Kylämäisyyttä tavoitellaan myös toistuvilla materiaaleilla, inhimillisellä mittakaavalla sekä harjakatoilla ja ylipäänsä yhtenäisellä arkkitehtonisella ilmeellä. Useat pienet rakennukset luovat kiinnostavia tiloja, tarjoavat suojaisia paikkoja varjossa viihtyville kasveille ja vahvistavat tunnetta ainutlaatuisesta paikasta.

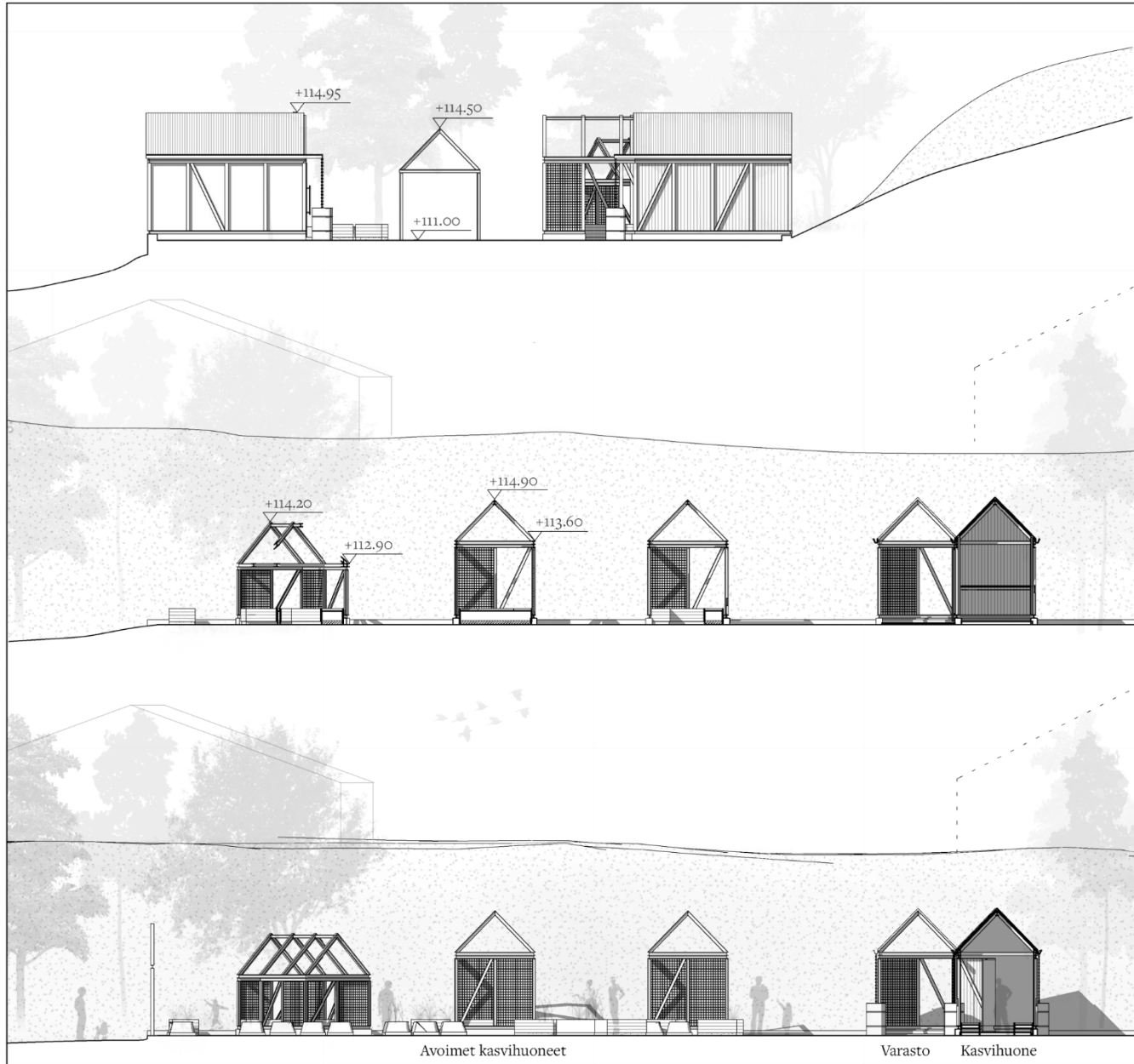

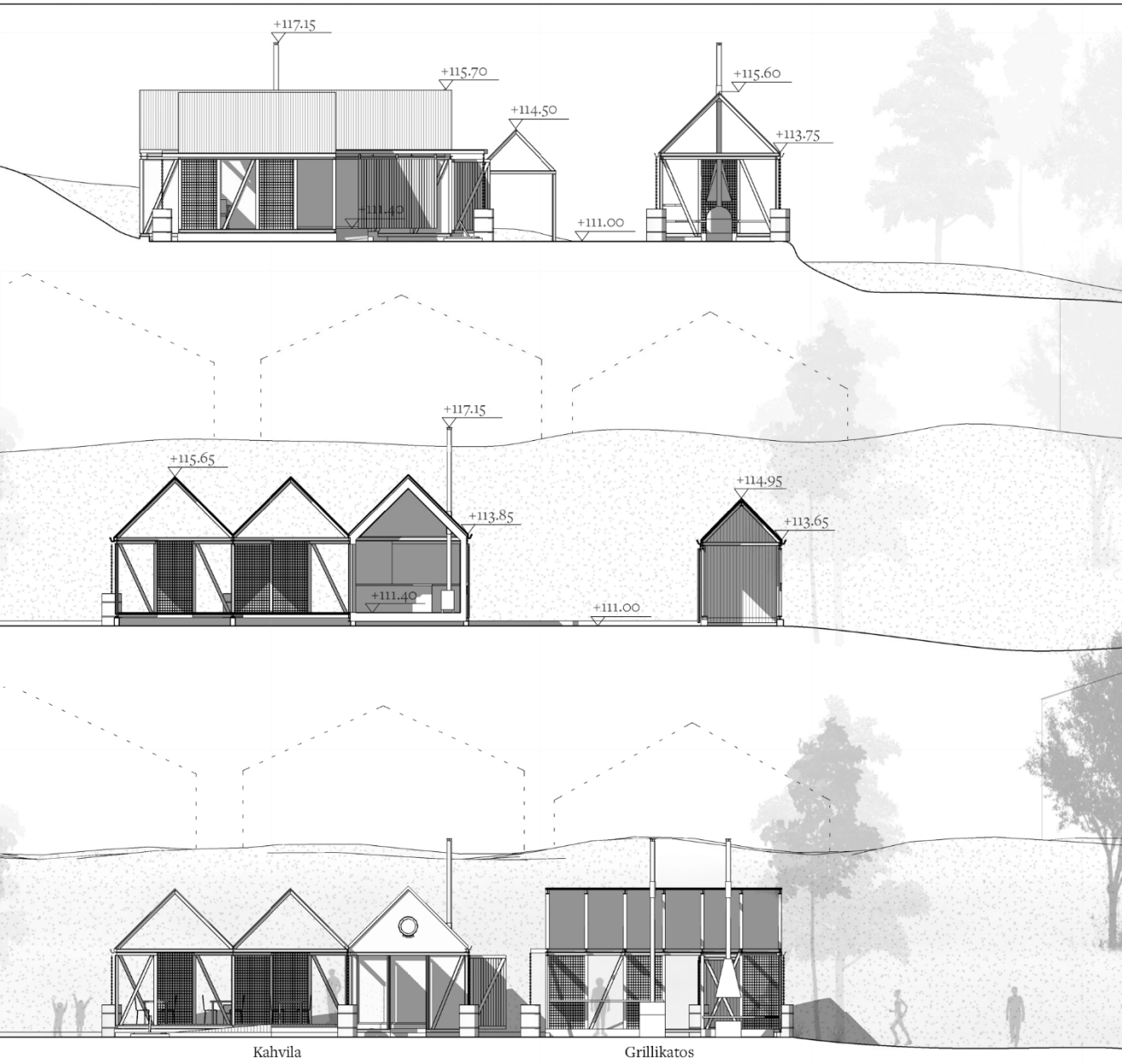
Pohjapiirros 1:200

Alueleikkaukset A-A, B-B, C-C & D-D 1:200

Yhtenäinen rakennustapa

Ennen nykyaikaisia rakennustekniikoita, globalisaatiota ja digitalisaatiota tietyn alueen rakennuskanta saattoi syntyä hyvinkin yhdenmukaiseksi. Erityisesti kansanomaisen rakentamisen parissa paikalliset materiaalit, käsityötaito ja luonnon olosuhteet muovasivat alueen arkkitehtuurista yhtenäistä. Pitkälti käytännöllisyyden ohjaamana esimerkiksi eri paikoissa sijaitsevat kylät tai kaupungit saivat näin ainutlaatuiset tunnistettavat ilmeensä.

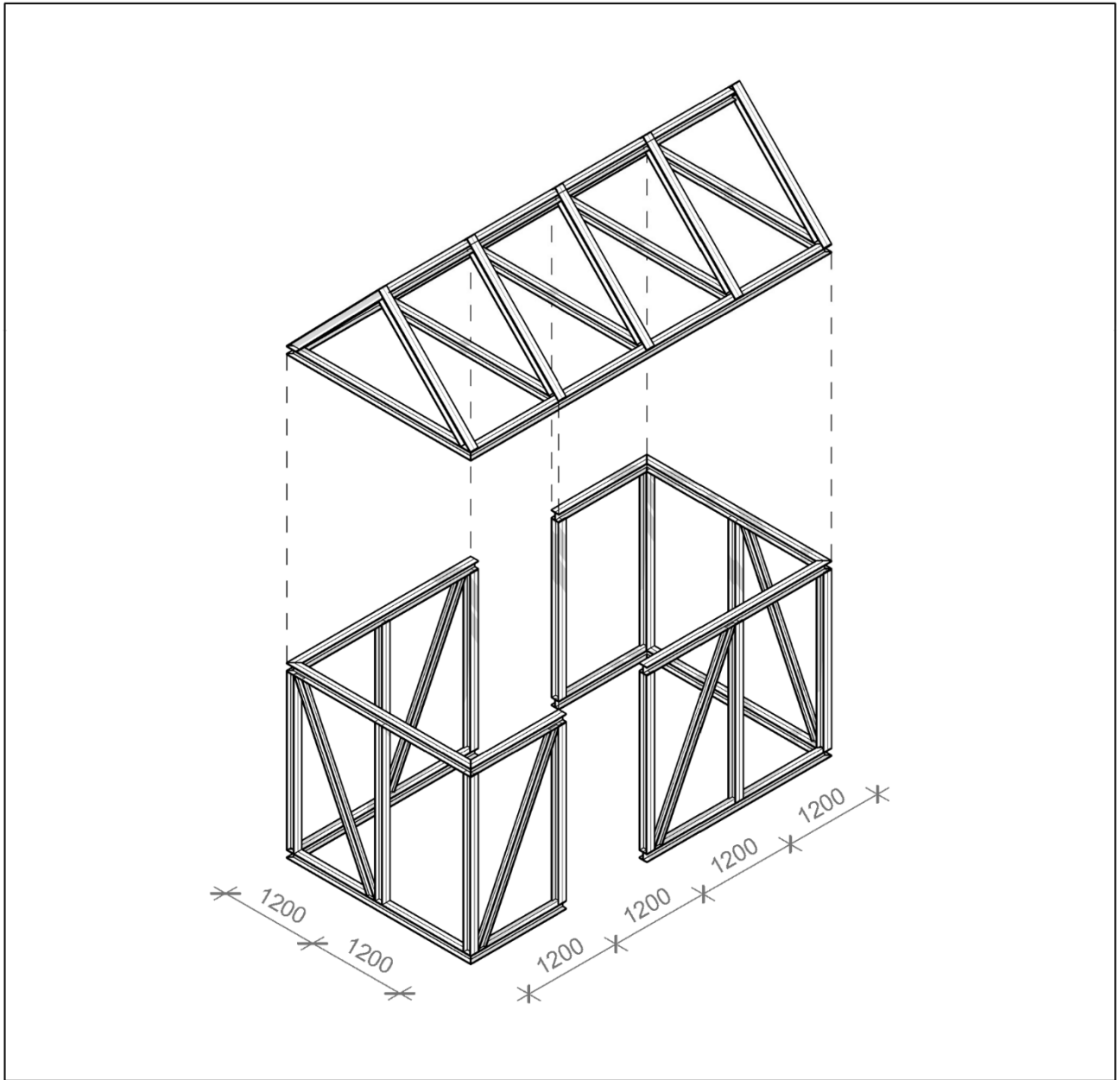
Ihmisen kädenjälki rakennuksissa tuo oman rikastuttavan lisänsä niihin ja rakentamiseen osallistuvat tulevat käyttäjät kiintyvät rakennuksiin. Pienten toimijoiden toteuttama yhteisölähtöinen ja arvopohjainen rakentaminen onkin yksi keino merkityksellisemmän arkkitehtuurin luomiseen.

Kylämäisyyden tavoittelu johti ajatukseen yhtenäisestä rakennustavasta mutta toisaalta viljelytoiminnan tee se itse -henkeen sopien tulevat rakennelmat haluttiin valmistaa suurelta osin itse. Esivalmistetut corten-teräsrungot antavat yhtenäisen korkeatasoisen ilmeen paikan arkkitehtuurille mutta myös tekevät rakentamisesta helppoa. Kaikissa rakennuksissa toistuva moduulimitta perustuu yleisimpien rakennuslevyjen kokoon. Korostettu rakenteellisuus ja säänkestävän teräksen rouhea tekstuuri sekä lämmin sävy antavat Kalevankankaan viljelykylälle sen ainutlaatuisen tunnistettavan ilmeen.

Viljelmällä tiistaina 8.10.2019, noin klo. 15-17

Innostumme pohtimaan voisiko viljelmällä tehdä käsitöitä, kierrätystaidetta ja rakennella kaikenlaista.

Yksi viljelijöistä toteaa: ”Mielenkiintoista on mitä syntyy ilman rahaa.”

Paikan mielikuvat arkkitehtuurin innoittajana

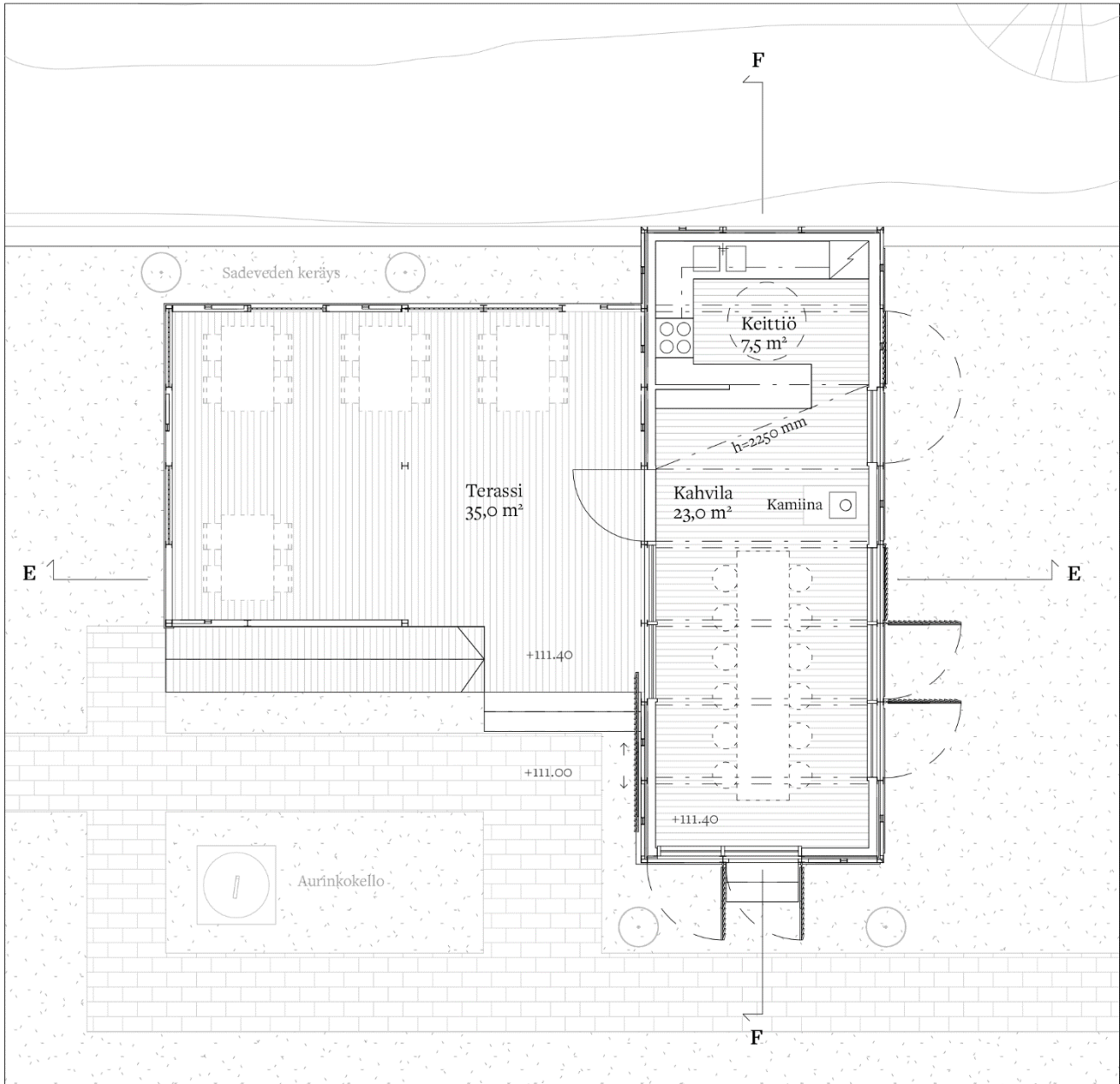
Rapistuva joutomaa puhuttelee kokijaansa kauniilla melankoliallaan. Paikan läheisyydessä sijaitsevat vanha sairaala, päiväkotia ja hautausmaa yhdessä joutomaalle hylättyjen esineiden, harmaantuneiden lautojen, ruostuneiden pintojen ja ympäröivän luonnon kanssa vahvistavat paikassa aistittavaa elämän ja kuoleman läsnäoloa. Paikka herättääkin kokijassaan vahvoja tunteita sekä miellelyhtymiä ja esimerkiksi rakennelmien ja kasvillisuuden kohtaamisista on luettavissa metaforia myös ihmisen ja ympäristön, kaupungin ja luonnon sekä menneisyyden ja nykyhetken vastakkainasettelusta (Kuvat 41-44). Paikan kurittomuus, sattumanvaraisuus, epämääräisyys, orgaanisuus ja vastakohtaisuus sekä niiden herättämät tunteet saivat minut pohtimaan, olisiko myös nykyarkkitehtuurissa useammin varaa tällaiselle ristiriitaisuudelle ja sattumalle.

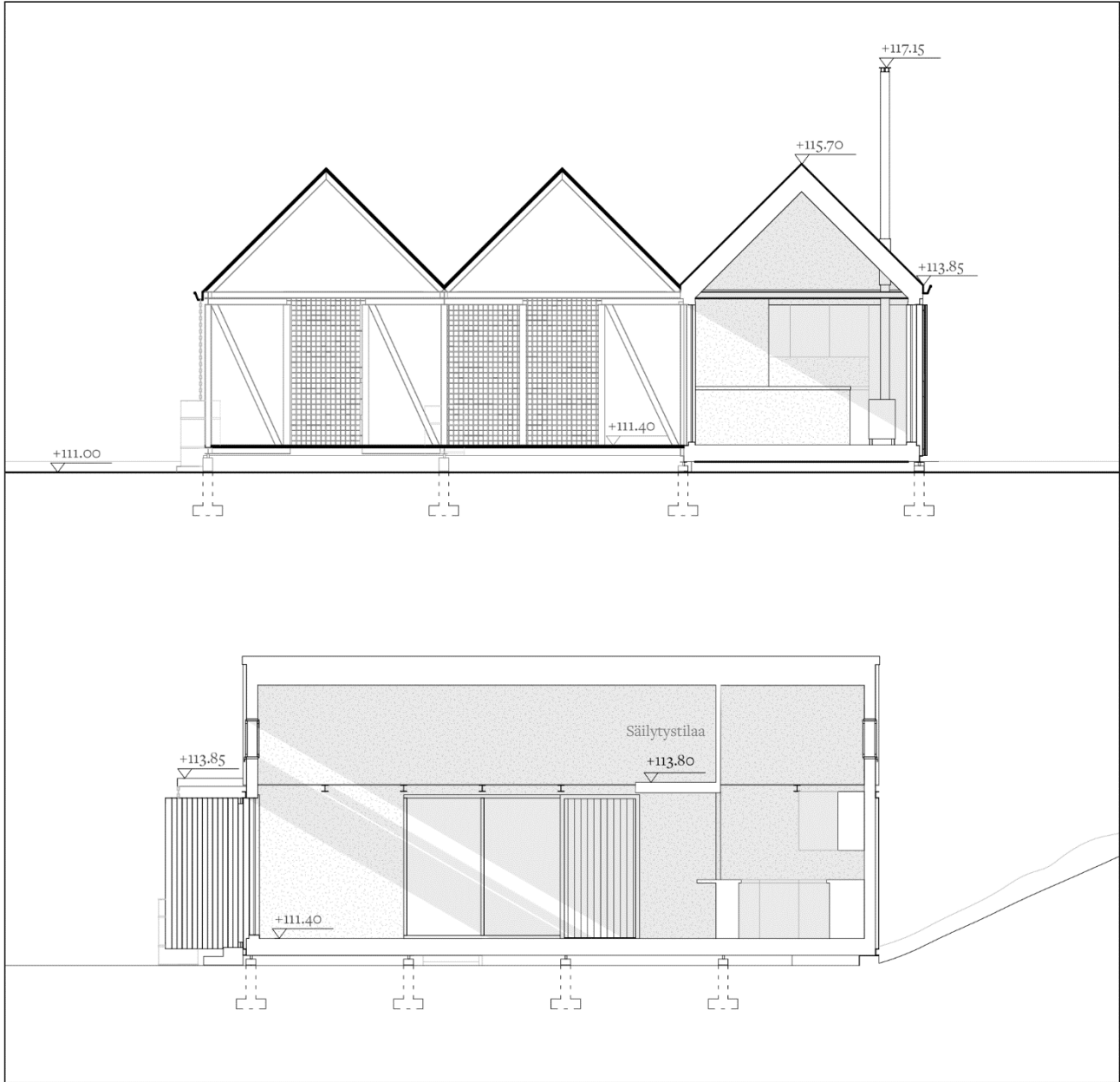
Paikasta kummunnut vastakohtaisuus ohjasi rakennelmien arkkitehtonisen ilmeen syntyä. Rouhean corten-teräksen ja korostetun rakenteellisuuden vastapainoksi rakennuksiin integroidaan kasvillisuutta ja niissä käytetään luonnollisia materiaaleja kuten harmaantuvaa puuta sekä kiveä. Vastakohtana industrial-estetiikalle aivan toisenlaisia mielikuvia herättävät harjakatot, latomaiset liukuovet sekä kahvilarakennuksen puiset ikkunaluukut.

Eryteisesti kahvilarakennuksen arkkitehtuuri pyrkii ristiriitaisuuteen ja tietynlaiseen outouteen. Korostetut rakenteet luovat kurinalaisen ja jopa klassisen järjestelmällisyyden, johon kiinnostavuus tuodaan ikkunoiden, ikkunaluukkujen, umpipintojen ja ristijäykistysten vaihtelulla eli rytmillä – nykyarkkitehtuurille tyypillisellä keinolla. Rakennuksen nykyaikaista ilmettä rikkoo keskelle rakennuksen päätyä sommiteltu pyöreä yläikkuna, joka antaa arkkitehtuurille post-modernin vivahteen.

Kuvat 41-44: Yksityiskohtia joutomaalta 2019-2020. Unohdetut esineet, hylätyt rakennukset ja paikan kasvillisuus käyvät keskenään luonnon ja ihmisen, menneen ja nykyisen sekä elämän ja kuoleman välistä vuoropuhelua.

Aikaa ilmentäviä suunnitteluratkaisuja

Ympäristön ajallisten kerrostumien ja ajan kulumisen havaitseminen on ihmiselle merkityksellistä. Kalevankankaan viljelykylän rakennelmissa ajan kuluminen on pyritty tuomaan näkyviin esimerkiksi arkkitehtuuriin integroidulla kasvillisuudella, luonnollisen alkuperänsä ja ikääntymisensä paljastavilla materiaaleilla sekä valolla ja varjolla. Kahvilarakennus on erotettu selkeäksi päärakennukseksi käyttämällä sen pääasiallisena materiaalina corten-terästä, mutta muiden rakennusten seinät ovat luonnollisesti harmaantuvaa kuusilaudoitusta. Aurinkoisella tontilla rakennusten varjojen lisäksi vuorokauden etenemistä merkkää kylän aukion aurinkokello. Kahvilarakennuksen pyöreä yläikkuna piirtää päivänkierron sen sisäseiniin ja ikkunaluukuilla tilan valaistusta voidaan muuttaa helposti; rakennus on kuin päivänkierron mukaan muotoaan muuttava elävä olento siipineen.

Joutomaan lounaiskulmassa metsikön reunassa lojuu kasa unohdettuja kivilohkareita, joita on käytetty maaston muokkaamisessa sekä vanhoissa kasvihuoneiden perustuksissa (Kuvat 45 & 46) Uusiin rakennuksiin tuodaan konkreettinen pala paikan historiaa perustamalla rakennelmat tontilta löytyvillä kivilohkareilla tai täyttämällä pilariperustusten välit niillä. Lohkareet saavat uuden elämän viljelykylän rakennelmien perustuksina ja portaina.

Kuva 45 & 46: Metsikön reunalla lojuu unohdettu kasa kivilohkareita, joita on käytetty maaston muokkaamiseen ja vanhojen perustusten rakentamiseen.

Näkymä Kalevankankaan viljelykylästä

Lopuksi

Vasta hahmotellessani diplomityötäni, haaveilin kehittäväni jonkinlaisen työkalupakin tai yleispätevän suunnittelumetodin, jota hyödyntää merkityksellisen arkkitehtuurin luomisessa. Edetessäni pohdinnoissani minulle kävi kuitenkin koko ajan selvemmäksi, ettei arkkitehtuurissa ole mahdollista löytää yhtä oikeaa vastausta – eikä siihen tule pyrkiäkään. Sen sijaan tulee löytää oikeanlainen tapa kysyä. Arkkitehdin on tärkeää kohdata jokainen suunnittelutehtävä ainutlaatuisena haasteena, jonka ratkaisun keskiössä ovat rakennuksen konteksti sekä tuleva käyttäjä. Valmiiden monistettavien ratkaisujen tai metodien sijaan työni tavoitteeksi nousikin muodostaa yksi mahdollinen näkökulma, josta tarkastella arkkitehtuuria. Tuore tapa esittää kysymyksiä ja katsoa maailmaa, esimerkiksi tarinoiden näkökulmasta, antavat hyvät lähtökohdat suunnitteluun.

Miksi monet uudet rakennukset tuntuvat meistä hengettömiltä...?

...kun taas vanhat vaatimattomat maatalousrakennukset vetoavat meihin selittämättömällä juurevuudellaan?

Kahteen johdannossa esittämäni kysymykseen onnistuin löytämään työssäni vastauksen rakennusten kertomien tarinoiden pohjalta. Ajan ja paikan ilmeneminen rakennetussa ympäristössä ja sen yhteys ihmisen henkiseen puoleen tarjoaa mielestäni yhden uskottavan selityksen vanhan ja uuden arkkitehtuurin vastakkainasetteluun. Ajan ja paikan tarinoiden puuttuminen uusista rakennuksista selittää nykyarkkitehtuurin kriisiä mutta tarinoiden näkökulma tarjoaa myös mahdollisuuden tehdä jotain toisin.

Lukemisen ja omien pohdintojen edetessä totesin työskentelyni vaikuttavan jopa arkiseen maailman tarkkailuuni, kun huomasin katsovani rakennuksia, paikkoja ja maailmaa uudella tavalla. Koin välillä aidosti herkistyväni ajan ja paikan tarinoille, jolloin tunsin lähestyväni sitä asenteellista muutosta, jota työssäni tavoittelin. Rakennetun

ympäristön runollinen – jopa romanttinen – tarkastelu avasi uusia näkökulmia kirjoittamiseen. Tämän lisäksi, alan käytännönläheisyydestä huolimatta, koen tällaisen maailman tarkkailun tärkeäksi myös arkkitehdin suunnittelutyölle: todellisuuden tarkka havainnointi, tunnelmien aistiminen sekä kauneuden ja muiden arvojen näkeminen, sielläkin missä muut eivät ehkä niitä näe, kehittävät suunnittelijan empatia- sekä eläytymiskykyä ja antavat inspiraatiota tämän luovaan työskentelyyn. Kylmän teknisen nykymaailman ja talouden ohjaaman rakennusteollisuuden vastapainoksi tarvitsemme sekä elämäämme että rakentamiseen taidetta, runoutta ja unelmointia. Ilman niitä ei synny kauniita rakennuksia, viihtyisää ympäristöä tai merkityksellistä arkkitehtuuria.

Olisiko huomion kiinnittäminen ajan ja paikan tarinoihin rakennetussa ympäristössämme yksi askel kohti eksistentiaalista muutosta, jota arkkitehtuurin kriisin ratkaiseminen vaatii ihmiseltä? Diplomityöprosessini jälkeen uskon ainakin, että arkkitehtuurissa tarvitaan lisää tilaa luovuudelle ja että tarinoiden näkökulma on yksi toimiva näkökulma vastausten etsimiseen.

Lähteet

- Aalto, A., 1948. *Taimen ja tunturipuro*, *Arkkitehti* 1/1948. Helsinki: SAFA.
- Aalto, A., 1958. *Artikkelin asemasta*, *Arkkitehti* 1-2/1958. Helsinki: SAFA.
- Davies, C., 2011. *Thinking about architecture*. Lontoo: Laurence King Publishing Ltd.
- De Botton, A., 2006. *Architecture of happiness*. New York: VINTAGE.
- Frederick, M., 2007. *101 Things I learned in architecture school*. Cambridge: MIT Press.
- Harari, Y., 2017. *Homo deus*. Helsinki: Bazar.
- Heinonen, J., 2018. *Vaalimaan Zsar Outletin arkkitehti ei häpeile ostoskylän empire-vaikutteisia uudistaloja: ”Tavoitteena on ollut keinotekoinen ympäristö”* [Verkkolehtiartikkeli]
Saatavilla: <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/vaalimaan-zsar-outletin-arkkitehti-ei-hapeile-ostoskylan-empire-vaikutteisia-uudistaloja-tavoitteena-on-ollut-keinotekoinen-ymparisto>. [Viitattu 20.5.2020]
- Kajaste, H., 2020. *Rakenna, kärsi ja unhoita*. Helsinki: Kosmos.
- Mäkinen, M., 2006. *Arkkitehtuurin jatulintarhat*. Helsinki: Avain.
- Nyman, K., 2008. *Arkkitehtuurin kadotettu kieli*. Vantaa: Multikustannus Oy.
- Pallasmaa, J., 2017. *Ajatteleva käsi – arkkitehtuurin eksistentiaalinen ja ruumiillinen viisaus*. Helsinki: Ntamo.

- Pallasmaa, J., 2016. *Ihon silmät – arkkitehtuuri ja aistit*. Helsinki: Ntamo.
- Pallasmaa, J., 2014. *Kohtaamisia – Kirjoituksia arkkitehtuurista ja taiteesta*. Helsinki: Ntamo.
- Passinmäki, P., 2011. *Arkkitehtuurin uusi poetiikka*. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos.
- Passinmäki, P., 2019. *Technology, focality and place: The means and goals of architecture. Understanding and Designing Place - Considerations on Architecture and Philosophy, DATUTOP, vol. 38, s. 64-97*, Tampere: Tampereen yliopisto, Arkkitehtuurin yksikkö.
- Piironen, E., 2006. *Arkkitehtuurista*. Helsinki: Avain.
- The Art Story, 2020. Andy Goldsworthy. [Verkkosivu] Saatavilla: <<https://www.theartstory.org/artist/goldsworthy-andy/>> [Viitattu 29.7.2020].
- Vartola, A., 2011. *Yritän tehdä aina uutta – Peter Zumthorin haastattelu, Arkkitehti 1/2011*. Helsinki: SAFA
- Zumthor, P., 2017. *Thinking architecture*. 3. painos. Basel: Birkhäuser.
- Zumthor, P., Lending, M., 2018. *A Feeling of History*. Zurich: Verlag Scheidegger & Spiess AG
- Sivun 95 kuva: Tiina Karppi, 2019. [valokuva] Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10720697>
[Noudettu 11.8.2020]
- Sivun 146 kuva: Mika Mäkinen, 2019. [valokuva]